

ДЕРЖАВНА СІМЕЙНА ТА МОЛОДІЖНА ПОЛІТИКА:

законодавство, методи та практики

ISSN 2786-6238

DOI 10.58340/2786-6238-2023-1-2(5-6)

Загальнодержавне науково-практичне видання

Засновник: Український державний університет

імені Михайла Драгоманова

Видається чотири рази на рік

1–2 (5–6)

2023

Рік заснування: 2021

Ідентифікатор медіа:

R30-01415

Видавець:

Український державний університет
імені Михайла Драгоманова

Головний редактор:

Ф. К. Іллюк

Адреса редакції:

01001, Україна, м. Київ,
вул. Пирогова, 9

e-mail: mail@dismp.gov.ua

тел.: (050) 280-98-88

© Редакція журналу «Державна сімейна та молодіжна політика: законодавство, методи та практики»

© Український державний університет імені Михайла Драгоманова

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ
науково-практичного журналу «Державна сімейна
та молодіжна політика: законодавство, методи та практики»

ДРАПУШКО Ростислав Григорович	– проректор з науково-педагогічної роботи Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, кандидат філософських наук, доцент, заслужений працівник соціальної сфери України, голова Редакційної колегії;
БАЖЕНКОВ Євген Володимирович	– директор Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти», кандидат наук з фізичного виховання і спорту;
БИКОВСЬКА Олена Володимирівна	– завідувачка кафедри позашкільної освіти Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, докторка педагогічних наук, професорка, заслужена діячка науки і техніки України;
БИРКОВИЧ Олександр Іванович	– доцент кафедри теорії та історії держави і права Ужгородського національного університету, доктор юридичних наук, доцент;
БИРКОВИЧ Тетяна Іванівна	– професорка Навчально-наукового інституту Київського національного університету культури і мистецтв, докторка наук з державного управління, кандидатка юридичних наук, професорка;
БОЙЧЕНКО Наталія Михайлівна	– професорка кафедри філософії факультету підвищення кваліфікації викладачів Національної медичної академії післядипломної освіти імені П. Л. Шупика, докторка філософських наук;
БОЛТІВЕЦЬ Сергій Іванович	– головний науковий співробітник відділу наукового забезпечення соціального становлення молоді НДЦ «Інститут сімейної та молодіжної політики імені О. Яременка» НН інституту права та політології УДУ імені Михайла Драгоманова, доктор психологічних наук, професор;
БУТИНСЬКИЙ Володимир Ярославович	– доцент Національного юридичного університету імені Я. Мудрого, кандидат філософських наук;
ВАЙНОЛА Ренате Хейкіївна	– професорка кафедри соціальної педагогіки Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, докторка педагогічних наук;
ВАКУЛЕНКО Олена Василівна	– доцентка кафедри соціальної педагогіки Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, кандидатка педагогічних наук;
ВАЩЕНКО Костянтин Олександрович	– головний науковий співробітник НДЦ «Інститут сімейної та молодіжної політики імені О. Яременка» НН інституту права та політології УДУ імені Михайла Драгоманова, доктор політичних наук, професор;
ВІЦЕН Властиміл	– завідувач кафедри права Університету економіки та управління в Братиславі (Словаччина), JUDr. доцент, доктор філософії, LL.M., почесний професор, почесний доктор;

ГАВКОВСКА Анете	– декан факультету Прикладних суспільних наук та реабілітації Варшавського університету Республіки Польща, докторка наук;
ГОЛОВАТИЙ Микола Федорович	– професор Міжрегіональної академії управління персоналом, доктор політичних наук, професор;
ГОРІНОВ Павло Валерійович	– директор Навчально-наукового інституту права та політології УДУ імені Михайла Драгоманова, кандидат юридичних наук, доцент, заслужений працівник соціальної сфери України, перший заступник голови Редакційної колегії ;
ДНІПРОВ Олексій Сергійович	– заступник керівника Офісу Президента України, доктор юридичних наук, доцент;
ЖУЛЯЄВ Валерій Миколайович	– старший науковий співробітник відділу наукового забезпечення соціального становлення молоді НДЦ «Інститут сімейної та молодіжної політики імені О. Яременка» НН інституту права та політології УДУ імені Михайла Драгоманова, кандидат історичних наук;
ЗАХАРЕНКО Костянтин Володимирович	– доктор політичних наук, доцент кафедри політичної психології та міжнародних відносин Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, відповідальний секретар Редакційної колегії ;
КАНІШЕВСЬКА Любов Вікторівна	– заступниця директора з науково-експериментальної роботи Інституту проблем виховання Національної академії педагогічних наук України, докторка педагогічних наук, професорка;
КАПУСТІН Сергій Валентинович	– директор Міжнародного дитячого центру «Артек», кандидат філософських наук;
КИВЛЮК Ольга Петрівна	– завідувачка кафедри методології науки та міжнародної освіти Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, докторка філософських наук, професорка;
КІЛЬДЕРОВ Дмитро Едуардович	– декан інженерно-педагогічного факультету Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, доктор педагогічних наук, професор;
КОЖЕНЬОВСЬКІ Лешек Фридерик	– професор Педагогічного університету в Кракові (Республіка Польща), доктор економічних наук;
КОЛЯДА Валентина Север'янівна	– начальниця відділу сприяння розвитку молоді та утвердження здорового способу життя Міністерства молоді та спорту України;

КОМАРОВА Надія Миколаївна	– завідувачка відділу НДЦ «Інститут сімейної та молодіжної політики імені О. Яременка» НН інституту права та політології УДУ імені Михайла Драгоманова, кандидатка економічних наук, заслужена працівниця соціальної сфери України;
КУШЕРЕЦЬ Дарина Василівна	– ректорка Університету штучного інтелекту та цифровізації, докторка юридичних наук, професорка;
ЛАМАНАУСКАС Вінцентас	– Головний редактор журналу «Проблеми психології 21-го століття», доктор педагогічних наук, професор Шауляйської академії освіти (Литовська Республіка);
МЕЦАН Ігор Вікторович	– начальник департаменту соціального захисту населення Київської обласної державної адміністрації, кандидат соціологічних наук, доцент;
НЕСТОР Віталій Романович	– доцент кафедри теорії держави і права та конституційного права Міжрегіональної академії управління персоналом, доктор юридичних наук;
НОВІЦЬКА Таміла Валентинівна	– доцентка кафедри методології та методики навчання фізико-математичних дисциплін вищої школи Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, керівниця Центру молодіжної політики та соціальних комунікацій університету, кандидатка філософських наук;
ПАВЛИК Надія Павлівна	– професорка кафедри соціальних технологій Житомирського державного університету імені І. Франка, докторка педагогічних наук, доцентка;
ПЕТРОЧКО Жанна Василівна	– професорка кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи Інституту людини Київського університету імені Б. Грінченка, докторка педагогічних наук;
ПОДКОВЕНКО Тетяна Олександрівна	– доцентка кафедри теорії та історії держави і права Західноукраїнського національного університету, кандидатка юридичних наук, доцентка;
СІРА Оксана Володимирівна	– завідувачка відділу новітніх технологій, національно-патріотичного виховання та лідерства НДЦ «Інститут сімейної та молодіжної політики імені О. Яременка» НН інституту права та політології УДУ імені Михайла Драгоманова, кандидатка філософських наук;
СІРИЙ Євген Володимирович	– головний науковий співробітник відділу наукового забезпечення соціального становлення молоді НДЦ «Інститут сімейної та молодіжної політики імені О. Яременка» НН інституту права та політології УДУ імені Михайла Драгоманова, доктор соціологічних наук, професор;

- СЛЮСАР**
Вадим Миколайович – доцент Житомирського державного університету імені І. Франка, доктор філософських наук;
- СТАШУЛАНЕ**
Аніта – директорка Інституту гуманітарних і соціальних наук Даугавпілського університету (Латвійська Республіка), докторка філософських наук, професорка філософії;
- СУЩЕНКО**
Людмила Петрівна – завідувачка кафедри фізичної реабілітації Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, докторка педагогічних наук, професорка;
- ТІЛКІНА**
Наталія Валеріївна – директорка НДЦ «Інститут сімейної та молодіжної політики імені О. Яременка» НН інституту права та політології УДУ імені Михайла Драгоманова, кандидатка економічних наук, **заступниця голови Редакційної колегії**;
- ТРАЧ**
Роман Станіславович – іноземний член Національної академії педагогічних наук України, повний член Американської психологічної асоціації, Американської асоціації гуманітарної психології, Наукового товариства імені Т. Шевченка в Америці та Української Вільної Академії Наук у США, доктор філософії з психології (США);
- ЧЕХОВСЬКА**
Ірина Василівна – завідувачка кафедри приватного права Навчально-наукового інституту права Державного податкового університету, докторка юридичних наук, професорка;
- ЧОРНИЙ**
Олександр Олексійович – завідувач кафедри права, філософії та політології Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка, доктор філософських наук;
- ЧУПРІЙ**
Леонід Васильович – старший науковий співробітник відділу новітніх технологій, національно-патріотичного виховання та лідерства НДЦ «Інститут сімейної та молодіжної політики імені О. Яременка» НН інституту права та політології УДУ імені Михайла Драгоманова, кандидат філософських наук, доктор політичних наук, професор;
- ШУСТ**
Наталія Борисівна – професорка кафедри філософії, соціології та політології Державного торговельно-економічного університету, докторка соціологічних наук, професорка.

Editorial Board

- DRAPUSHKO**
Rostyslav Hryhorovych – Vice-Rector for Academic and Pedagogical Work at the Ukrainian State Mykhailo Dragomanov University, Candidate of Philosophical Sciences, Honored Worker of Social Sphere of Ukraine; Chairman of the Editorial Board;
- BAZHENKOV**
Yevgen Volodymyrovych – director of the state scientific institution “Institute of Modernization of the Content of Education”; Candidate of the Science of Physical Education and Sport (PhD);
- BYKOVSKA**
Olena Volodymyrivna – Head of the Department of the Ukrainian State Mykhailo Dragomanov University, honored worker of science and technology of Ukraine, Doctor of Pedagogic Sciences, Professor;
- BYRKOVYCH**
Oleksandr Ivanovych – Associated Professor at the Department of Theory and History of the State and Law of the Uzhgorod National University, Doctor of Juridical Sciences, Docent;
- BYRCOVYCH**
Tetiana Ivanivna – Professor of the Educational and Scientific Institute of the Kyiv National University of Culture and Arts, Doctor of Science in Public Administration, Candidate of Sciences of Law (PhD), Professor;
- BOYCHENKO**
Nataliya Mykhailivna – Professor of the Department of Philosophy of the Faculty of professional development of teachers of the Shupyk National Medical Academy of Postgraduate Education, Doctor of Philosophical Sciences;
- BOLTIVETS**
Sergiy Ivanovych – Leading Research Fellow of the Department for Scientific Support of Youth Social Development at the Research Center «Oleksandr Yaremenko Institute of Family and Youth Policy» of the Educational and Scientific Institute of Law and Political Science of the Ukrainian Mykhailo Dragomanov State University, Doctor of Psychological Sciences, Professor;
- BUTYNSKYI**
Volodymyr Yarisлавovych – Associate Professor of the Yaroslav Mudryi National Law University, Candidate of Philosophical Sciences (PhD);
- VAINOLA**
Renate Heikivna – Professor of the Department of social pedagogies of the Ukrainian State Mykhailo Dragomanov University, Doctor of Pedagogic Sciences;
- VAKULENKO**
Olena Vasylivna – Associated Professor at the Department of social pedagogies of the Ukrainian State Mykhailo Dragomanov University, Candidate of Pedagogic Sciences (PhD);
- VASHCHENKO**
Kostyantyn
Oleksandrovych – Leading Research Fellow at the Research Center «Oleksandr Yaremenko Institute of Family and Youth Policy» of the Educational and Research Institute of Law and Political Science at the Ukrainian State Mykhailo Dragomanov University, Doctor of Political Sciences, Professor;
- VICEN**
Vlastimil – Chair of the Department of Law of the University of Economics and Management in Bratislava (Slovakia), JUDr. Docent, Doctor of Philosophical Sciences, LL.M., Honorary Professor, Honorary Doctor;

- GAVKOVSKA Anete** – Dean of the Faculty of Applied Social Sciences and Rehabilitation of Warsaw University of the Republic of Poland, Doctor;
- GOLOVATYY Mykola Fedorovych** – Professor of the Interregional Academy of Personnel Management, Doctor of Political Sciences, Professor;
- GORINOV Pavlo Valeriyovych** – Director of the Educational and Research Institute of Law and Political Science at the Ukrainian State Mykhailo Dragomanov University, Honored Worker of Social Sphere of Ukraine, Candidate of Legal Sciences (PhD of Law), Associate Professor, First Deputy Chairman of the Editorial Board;
- DNIPROV Oleksiy Sergiyovych** – Deputy Head of the Office of the President of Ukraine, Doctor of Juridical Sciences, Docent;
- JYLIAEV Valeriy Mykolayovych** – Senior Research Fellow in the Department of Scientific Support for the Social Development of Youth at the Research Center «Oleksandr Yaremenko Institute of Family and Youth Policy» of the Educational and Research Institute of Law and Political Science at the Ukrainian State Mykhailo Dragomanov University, Candidate of Historical Sciences (PhD);
- ZAKHARENKO Kostiantyn Volodymyrovych** – Doctor of Political Sciences, Associate Professor of the Department of Political Psychology and International Relations at the Ukrainian State Mykhailo Dragomanov University, Executive Secretary of the Editorial Board;
- KANISHEVSKA Liubov Viktorivna** – deputy director for scientific and experimental work of the Institute of Educational Problems of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Doctor of Pedagogic Sciences, Professor;
- KAPUSTIN Sergiy Valentynovych** – Director of the International child's center «Artek», Candidate of Philosophical Sciences (PhD);
- KYVLIUK Olga Petrivna** – Head of the Department of Methodology of Science and International Education of the Ukrainian State Mykhailo Dragomanov University, Doctor of Philosophical Sciences, Professor;
- KILDEROV Dmytro Eduardovych** – Dean of the Faculty of Engineering and Pedagogical of the National Pedagogical Dragomanov University, Doctor of Pedagogic Sciences, Professor;
- KOZHENOVSKY Leshek Fryderyk** – Professor of the Pedagogical University in Krakow (Republic of Poland), Doctor of Economic Sciences;
- KOLYADA Valentyna Severianivna** – Head of the Department Youth Development and affirmation of a healthy lifestyle of the Ministry of Youth and Sports of Ukraine;

- KOMAROVA**
Nadiya Mykolaivna
- Head of the Department at the Research Center «Oleksandr Yaremenko Institute of Family and Youth Policy» of the Educational and Scientific Institute of Law and Political Science of the Ukrainian Mykhailo Dragomanov State University, Candidate of Economic Sciences (PhD), honored worker of social sphere of Ukraine;
- KUSHERETS**
Daryna Vasylivna
- Rector of the University of Artificial Intelligence and Digitalization, Doctor of Juridical Sciences, Professor;
- LAMINAUSKAS**
Vintcentae
- Editor-in-Chief of the journal «Problems of Psychology of the 21st Century», Doctor of Pedagogical Sciences, Professor of the Siauliai Academy of Education (Republic of Lithuania);
- MESHCHAN**
Igor Viktorovich
- Head of the Department of Social Protection of the Population of the Kyiv Regional State Administration, Candidate of Sociological Sciences (PhD), Docent;
- NESTOR**
Vitaliy Romanovych
- Associate Professor at the Department of the Theory of the State and Law and Constitutional Right of the Interregional Academy of Personnel Management, Doctor of Juridical Sciences;
- NOVITSKA**
Tamila Valentynivna
- Associate Professor of the Department of Methodology and Teaching Methods of Physics and Mathematics Disciplines in Higher Education at the Ukrainian State Mykhailo Dragomanov University, Head of the University's Center for Youth Policy and Social Communications, Candidate of Philosophical Sciences (PhD);
- PAVLYK**
Nadia Pavlivna
- Professor of the Department of Social Technology of the Zhytomyr Ivan Franko State University, Doctor of Pedagogic Sciences, Docent;
- PETROCHKO**
Jhanna Vasylivna
- Professor of the Department of Social Pedagogy and Social Work of the Institute of Human Sciences of Borys Grinchenko Kyiv University, Doctor of Pedagogic Sciences;
- PODKOVENKO**
Tetiana Oleksandrivna
- Associate Professor at the Department of Theory and History of State and Law of the West Ukrainian National University, Candidate of Juridical Sciences (PhD), Docent;
- SIRA**
Oksana Volodymyrivna
- Head of the Department of Modern Technologies, National-Patriotic Education, and Leadership at the Research Center 'Oleksandr Yaremenko Institute of Family and Youth Policy' of the Educational and Research Institute of Law and Political Science at the Ukrainian State University named after Mykhailo Dragomanov, Candidate of Philosophical Sciences (PhD);
- SIRY**
Ievgen Volodymyrovych
- Leading Research Fellow in the Department of Scientific Support for the Social Development of Youth at the Research Center «Oleksandr Yaremenko Institute of Family and Youth Policy» of the Educational and Research Institute of Law and Political Science at the Ukrainian State Mykhailo Dragomanov University, Doctor of Sociological Sciences, Professor;

- SLIUSAR**
Vadym Mykolayovych – Associate Professor of the Zhytomyr Ivan Franko State University, Doctor of Philosophical Sciences;
- STASHULANE**
Anita – Director of the Institute of Humanities and Social Sciences of Daugavpils University (Republic of Latvia), Doctor of Philosophical Sciences, Professor of Philosophy;
- SUSHCHENKO**
Liudmyla Petrivna – Head of the Department of Physical Rehabilitation of the Ukrainian State Mykhailo Dragomanov University, Doctor of Pedagogic Sciences, Professor;
- TILLIKINA**
Nataliya Valeryivna – Director of the Research Center «Oleksandr Yaremenko Institute of Family and Youth Policy» of the Educational and Research Institute of Law and Political Science at the Ukrainian State Mykhailo Dragomanov University, Candidate of Economic Sciences (PhD), Deputy Chairman of the Editorial Board;
- TRACH**
Roman Stanislavovych – Foreign member of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, full member of the American Psychological Association, the American Association for Humanitarian Psychology, the Taras Shevchenko Scientific Society in America and the Ukrainian Free Academy of Sciences in the United States, Doctor of Philosophy (US);
- CHEKHOVSKA**
Iryna Vasylivna – Head of the Department of Private Law at the Educational and Research Institute of Law of the State Tax University, Doctor of Legal Sciences, Professor;
- CHORNY**
Oleksandr Oleksiyovych – Head of the Department of Law, Philosophy and Political Science of Chernihiv Collegium National University named by T.G. Shevchenko, Doctor of Philosophical Sciences;
- CHYPRYI**
Leonid Vasylyovych – Senior Research Fellow in the Department of Modern Technologies, National-Patriotic Education of the Research Center «Oleksandr Yaremenko Institute of Family and Youth Policy» of the Educational and Research Institute of Law and Political Science at the Ukrainian State Mykhailo Dragomanov University, and Leadership, Candidate of Philosophical Sciences (PhD), Doctor of Political Sciences;
- SHUST**
Nataliya Borysivna – Professor at the Department of Philosophy, Sociology and Political Science of the State University of Trade and Economics, Doctor of Sociological Sciences, Professor.

ЗМІСТ

Цифровізація молодіжної роботи

Ростислав ДРАПУШКО, Павло ГОРІНОВ, Єгор МІНЕНКО.

Інформаційні ресурси та комунікативні засоби

як інструмент цифровізації молодіжної роботи в умовах воєнного стану..... 12

Позашкільна освіта: новітні технології

Олександр ШЕВЧЕНКО, Валентина НОВОКШОНОВА.

Методичні особливості застосування STEM-підходу

у гуртках науково-технічного напрямку..... 26

Молодь і глобальний світ

Сергій БОЛТІВЕЦЬ, Роман ТРАЧ.

Молодіжна просторинь майбутнього світу..... 38

Робота з молоддю: психологічний аспект

Ілона РАШКОВСЬКА.

Психологічна методика «три гори» як засіб гармонізації

морально-психологічного стану молоді особистості (теоретичний аспект).....57

Молодь і суспільство

Сергій ЗДІОРУК.

Українська культурно-релігійна спадщина в контексті війни росії проти України68

Державна сімейна політика

Інна БОЙЧЕНКО.

Вплив міжнародного співробітництва на формування ефективної державної сімейної політики в Україні 83

Молодь і волонтерська діяльність

Надія КОМАРОВА.

Мотивація та інші чинники активізації участі населення у волонтерській діяльності..... 91

Культурна різноманітність в освіті молоді

Manna DEY, Dennis RELOJO-HOWELL, Rona dela ROSA.

The implications of english language dominance: linguistic imperialism and cultural appropriation 104

Новини 120**Вимоги до оформлення статей** 130

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ ТА КОМУНІКАТИВНІ ЗАСОБИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЦИФРОВІЗАЦІЇ МОЛОДІЖНОЇ РОБОТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

УДК 316.774

DOI 10.58340/2786-6238-2023-1-2(5-6)-1

Ростислав ДРАПУШКО,

проректор з науково-педагогічної роботи УДУ імені Михайла Драгоманова, кандидат філософських наук, доцент, заслужений працівник соціальної сфери України
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-3089-5349>

Павло ГОРІНОВ,

директор НН інституту права та політології УДУ імені Михайла Драгоманова, кандидат юридичних наук,

заслужений працівник соціальної сфери України
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-8294-2784>

Єгор МІНЕНКО,

молодший науковий співробітник відділу науково-методичного та кадрового забезпечення роботи з молоддю НДЦ «Інститут сімейної та молодіжної політики імені О. Яременка» НН інституту права та політології УДУ імені Михайла Драгоманова
ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-7169-3252>

Стаття присвячена комплексному дослідженню сучасного стану цифровізації молодіжної роботи в умовах воєнного стану, зокрема було проаналізовано роль інформаційних ресурсів та комунікативних засобів у процесі цифровізації молодіж-

ної роботи в умовах воєнного стану. Досліджено, як сучасні технології та цифрові медіа можуть вплинути на ефективність роботи з молоддю в умовах воєнного стану. Виявлено, що інформаційні ресурси та комунікативні засоби стають ключовими інструментами для забезпечення доступу молоді до інформації, розвитку її компетентностей та активізації участі молоді в житті громади. Здійснено кількісний та якісний аналіз медіа-контенту для оцінки й аналізу умов формування та реалізації молодіжної політики в об'єднаних територіальних громадах (дослідження «Аналіз інтернет-ресурсів ОТГ» передбачало контент аналіз та якісний аналіз наявних інтернет-ресурсів ОТГ – офіційні сайти, сторінки у Facebook, YouTube-ролики – з точки зору їх орієнтованості на молодь, її проблеми та потреби.).

Ключові слова: молодіжна політика, інформаційні ресурси, механізми реалізації молодіжної політики, цифровізація молодіжної роботи, молодіжна робота в об'єднаних територіальних громадах.

Залучення молодих людей до процесу прийняття управлінських рішень може здійснюватися на різних етапах, а саме: підготовки і прийняття рішень, реалізації та оцінки результатів. Молоді люди відчують, що вони важливі, а їхні думки враховуються, і що вони можуть внести свій вклад у прийняття рішень на національному, регіональному та місцевому рівнях [1]. Однак активізація участі молоді в житті громади і суспільства відбувається засобами молодіжної роботи, що вимагають ефективного та раціонального використання наявних ресурсів, зокрема інформаційних.

Згідно наукових праць низки вітчизняних та зарубіжних дослідників, слід відзначити, що характерними рисами інформаційних ресурсів є їх здатність виступати як структурно-організуючий і керівний фактор у діяльності окремої особи, суспільства та держави. Забезпечення спільноти необхідними даними, які використовуються як внутрішньо в спільноті, так і для здійснення інформаційних функцій територіальних громад та суспільства загалом, є важливим завданням.

Інформація як концепт відображає тільки психічну сутність реальних явищ, процесів та об'єктів. Саме ця єдність відображення, відділеного від свого носія, визначає його пасивність з енергетичної точки зору. Інформація виникає виключно у відносинах між суб'єктом та об'єктом, а тому може мати місце лише в активності людини, зокрема, інформація, яка відображає реальність, може впливати на об'єкти та процеси реального світу.

Феномен інформації виявляється в багатоплановості проявів, виявляючи свою специфіку в умовах реалізації процесів інформаційної взаємодії, що відбуваються в різних видових інформаційних середовищах, характерних для окремих структурних компонентів реальності. Інформація демонструє свою специфіку також на різних стадіях впровадження процесів інформаційної взаємодії.

Важливо відзначити, що феномен інформації проявляє себе не лише в результаті взаємодії об'єктів фізичної реальності. Він також може виникнути внаслідок взаємодії процесів, що відбуваються в цій реальності. Коли такі взаємодії призводять до змін властивостей даних процесів, ці зміни слід розглядати як один із варіантів інформації, яка відзначається своєю динамічністю.

Одне з відомих та загально визнаних визначень поняття інформації сформульоване академіком В. М. Глушковым. У його праці, опублікованій практично півстоліття тому, вказується на такий її аспект: інформація, в її найзагальнішому розумінні, визначається як міра нерівномірності розподілу матерії та енергії в просторі і часі, міра змін, що супроводжують всі події та процеси в світі. Ця дефініція спирається на атрибутивний підхід до розуміння інформації та визначає два основних аспекти її сутності – статичний (розподіл матерії та енергії в просторі) і динамічний (зміни в часі процесів).

Сьогодні інформація відіграє все вагомішу роль у суспільних, культурних та економічних процесах. Особливо це стосується молодого покоління, яке є найбільш вразливою та менш емоційно стійкою групою населення. Молодь зазнає значних труднощів у досягненні своїх цілей, реалізації планів та використанні свого інтелектуального потенціалу, що одночасно впливає на соціальну структуру суспільства та сприяє якісним змінам у ній. У період формування своєї особистості молоді люди зіштовхуються із широким спектром соціальних, правових, психологічних та медичних викликів. У більшості випадків через відсутність соціальної компетентності вони не готові ефективно впоратися з цими труднощами та не володіють необхідними навичками для їх вирішення. Відсутність адекватної інформації про те, як можна розв'язати певні проблеми самостійно, підсилюється недостатністю знань щодо того, які спеціалісти та служби можуть надати реальну допомогу та підтримку.

Суть інформаційного забезпечення молоді полягає в наданні інформації на всіх рівнях молодіжної політики; поширенні інформації молоді, молодіжним і дитячим громадським організаціям, фахівцям, які працюють з дітьми та молоддю; створенні інформаційних, методичних та дослідницьких матеріалів для дітей і молоді; розвитку та підтримки системи інформаційних каналів (наприклад, телефонних гарячих ліній, веб-сайтів в інтернеті, що охоплюють питання роботи з дітьми та молоддю в муніципальних установах освіти тощо).

У зв'язку з високим попитом молодих людей на різноманітну інформацію необхідно постійно розвивати та вдосконалювати існуючі засоби її інформаційного забезпечення. Ключовим елементом успішної реалізації цієї мети є комплексність, повнота, адекватність, достовірність та зв'язаність механізмів управління інформаційними потоками, а також ухвалення відповідних управлінських

рішень. Тому одним з основних завдань, що стоять перед органами влади, є забезпечення захисту прав молоді на отримання достовірної і якісної інформації, яка є необхідною для її повноцінного становлення та розвитку.

Закон України «Про науково-технічну інформацію» встановлює, що основними видами інформації є статистична інформація, масова інформація, інформація про діяльність державних та місцевих органів управління, правова інформація, інформація про особу, довідково-енциклопедична інформація та соціологічна інформація [2]. В той же час діюче інформаційне законодавство не надає повного та юридично закріпленого визначення інформаційних ресурсів. Найбільш прийнятним термінологічним означенням інформаційних ресурсів для роботи з молоддю в громаді є наступне: це конкретні інформаційні ресурси чи об'єкти документів, результати інтелектуальної, творчої й інформаційної діяльності, бази даних, усі види архівів, бібліотечні, музейні фонди тощо, що містять інформацію та знання, збережені на відповідних її носіях.

Для успішної реалізації молодіжної політики в об'єднаних територіальних громадах (ОТГ) важливим є створення сприятливих умов для активної участі молодих жителів громади у вирішенні питань місцевого значення в рамках Конституції та законів України. Це включає задоволення їхніх соціальних, культурних, побутових й інших потреб шляхом надання відповідних послуг, сприяння соціально-економічному, культурному розвитку території та реалізації місцевих програм.

Органи управління в громаді виконують ряд важливих функцій стосовно інформаційних ресурсів:

- збір, обробка та надання інформації населенню, зокрема про події, які мають важливе значення для жителів ОТГ. Це включає повідомлення про плани спільних заходів, прибирання території, організацію дозвілля та інші ініціативи, базовані на участі громадян у вирішенні питань місцевого рівня;

- популяризація інформації про громадські заходи, час прийому посадових осіб, графік прийому громадян в органах управління, а також розміщення інформації про місцезнаходження соціальних об'єктів, підприємств, установ та організацій;

- ініціювання збору та узагальнення пропозицій громадян щодо пріоритетних проблем громади. Це також передбачає включення цих проблем до місцевих програм розвитку та координацію завдань для їх вирішення.

Усі ці дії спрямовані на створення активної та відповідальної молодіжної спільноти, яка бере активну участь у формуванні місцевої дійсності та вирішенні важливих питань для ОТГ. Саме тому на рівні територіальної громади важливим є планування молодіжної роботи. Для цього потрібно володіти достовірною

інформацією щодо становища молоді та її потреб, а також можливостей їх задоволення в конкретній ОТГ [3].

Об'єднані територіальні громади виступають як центри місцевого суспільного життя. Це дозволяє їм формувати власне бачення актуальних проблем. Особливо важливими є інформаційні можливості громади, зокрема в контексті її управління: встановлення спокою серед населення, акцентування уваги на необхідності вжиття заходів громадянами у випадках, наприклад, епідемій, організація громадських дій – врегулювання стихійних лих, територіальне прибирання тощо. Однак належне та оперативне інформування можливе лише за умови своєчасної реакції на актуальну ситуацію.

Законодавче визначення інформації міститься в статті 200 Цивільного кодексу України та статті 1 Закону України «Про інформацію». Згідно з цими нормами інформацією є будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді. Стаття 4 Закону України «Про інформацію» визначає вичерпний перелік суб'єктів інформаційних відносин, до яких належать фізичні та юридичні особи, зокрема, об'єднання громадян та суб'єкти владних повноважень. До того ж, у ст. 7 Закону України «Про інформацію» закріплені гарантії держави для всіх суб'єктів інформаційних відносин. А оскільки ОТГ є суб'єктом цих відносин, вони також мають рівні права і можливості доступу до інформації [4].

Відповідно, право юридичних осіб на отримання інформації забезпечується як на національному, так і міжнародному рівнях. При цьому важливо відзначити, що можливість вільного отримання інформації всіма суб'єктами інформаційних відносин є законним правом за умови, що така інформація необхідна для здійснення їхніх прав, свобод та законних інтересів. Згідно з міжнародними та національними нормами, громада та її органи управління як суб'єкти інформаційних відносин мають гарантоване право на отримання будь-яких відомостей та/або даних, як це передбачено статтею 3 Закону України «Про органи самоорганізації населення».

При цьому згідно з ч. 2 ст. 7 Закону України «Про інформацію» ніхто не може обмежувати права громади у виборі форм, джерел одержання інформації, за винятком випадків, передбачених законом. Варто підкреслити, що відповідно до приписів ч. 2 ст. 5 цього закону, реалізація права на інформацію не повинна порушувати громадські, політичні, економічні, соціальні, духовні, екологічні права, свободи та законні інтереси інших громадян, права та інтереси юридичних осіб.

Аналізуючи діючі законодавчі акти, включаючи ті, що були згадані вище, а також ті, які не були згадані, можна дійти висновку, що право громади на

отримання інформації є закріпленим на законодавчому рівні та гарантованим державою. Проте слід пам'ятати, що при отриманні інформації, зокрема персональних даних фізичних осіб, обов'язково дотримуватися вимог, які закон встановлює щодо умов одержання, використання та поширення такої інформації.

Інформаційне забезпечення громади включає різноманітні типи інформації:

1. Інформація про фізичних осіб, які проживають на території діяльності об'єднаних територіальних громад (персональні дані жителів, учасників загальних зборів, конференцій, членів комітетів, списки ветеранів, боржників тощо). Ця інформація повинна збиратися та використовуватися відповідно до вимог закону, зокрема статті 12 Закону України «Про інформацію» [4]. Особлива увага повинна приділятися інформації про активних громадян, які займаються громадською роботою або виявляють інтерес до неї, оскільки вони можуть включитися до складу робочих груп, комітетів та навіть очолити об'єднані територіальні громади іншого рівня, які діють на одній території.

2. Інформація про територію об'єднаних територіальних громад, зокрема соціальний паспорт території, її межі, історичні та географічні особливості, екологічні проблеми, транспортні комунікації, характеристики житлового фонду тощо.

3. Інформація про органи державної влади, органи місцевого самоврядування, державні і муніципальні установи, а також про керівників цих органів та їх структурних підрозділів.

4. Інформація про підприємства, установи, фінансові та науково-дослідні установи, включаючи інформацію про їхню діяльність, власність та працівників.

5. Інформація про соціальну інфраструктуру, до якої входять організації та установи, що надають соціальні послуги, а також громадські організації, політичні партії тощо.

6. Інформація про стан довкілля, товари, правову і соціологічну інформацію, а також статистичні дані, важливі для реалізації завдань та цілей об'єднаних територіальних громад.

Цей різноманітний спектр інформації відіграє ключову роль у забезпеченні ефективного управління та розвитку громад. При тому зазначимо, що молоді люди проявляють значний інтерес до отримання інформації про свої права та обов'язки, можливості реалізації прав на охорону здоров'я, освіти, соціальне обслуговування, професійну орієнтацію, підготовку та зайнятість, відпочинок, соціальну реабілітацію, допомогу у складних життєвих ситуаціях, а також підтримку молодих сімей, молодіжних, дитячих громадських об'єднань та інші аспекти, пов'язані з державною молодіжною політикою.

Фахівці, що працюють з молоддю, розуміють значущість надання інформаційних та консультаційних послуг для цільової аудиторії. Важливим є вміння відповідати на інформаційні потреби молоді, надаючи їм зрозумілу та корисну інформацію. Основний принцип формування таких послуг – забезпечення всім молодим людям рівного доступу до важливої для них інформації, консультування та підтримки.

У більшості європейських країн інформація про молодь визнається як частина молодіжної роботи й надається муніципалітетами та різними організаціями. Молодіжна інформація підтримує зростання, незалежність молоді та її добробут.

За результатами дослідження «Сучасний стан формування та реалізації молодіжної політики в об'єднаних територіальних громадах», проведеного в межах НДР, близько 60% спеціалістів, які працюють з молоддю в об'єднаних територіальних громадах, відмітили, що знають точну кількість юнаків та дівчат у своїй громаді.

При чому активність молоді в ОТГ спеціалісти оцінюють скоріше як низьку, аніж високу.

Проблеми молоді в громадах виступають як важлива відправна точка для організації молодіжної роботи. Основна мета цієї роботи полягає у включенні молодих людей до громадського життя шляхом розв'язання їхніх питань та проблем. Важливою метою є надання їм підтримки у знаходженні свого місця в суспільстві, виявленні та реалізації власних здібностей і талантів. Фахівці, які працюють із молоддю в об'єднаних територіальних громадах, мають власне уявлення про головні проблеми молодих людей. У рамках даного дослідження виділено наступні їх групи:

- проблеми, пов'язані зі збройною агресією росії;
- проблеми з працевлаштуванням та небажання займатися підприємництвом, відсутність роботи;
- низька активність молоді: байдужість, відсутність ініціативи, обмежена громадянська та політична активність;
- житлові проблеми серед молоді та молодих сімей;
- проблеми пов'язані з вживанням алкоголю та наркотичних речовин;
- психологічні проблеми: втрата життєвих орієнтирів, насильство, асоціальна поведінка;
- залежність від інтернету та комп'ютерів;
- недоліки в системі забезпечення якості освіти;
- бажання мігрувати в пошуках роботи до інших регіонів України чи за кордон.

На думку опитаних фахівців, які працюють в ОТГ, молоді притаманні всі означені групи проблем. В першу чергу виділяється проблеми, пов'язані зі збройною

агресією росії (87,1%), пасивність молоді (76,5%), безробіття, відсутність перспективи, проблеми з працевлаштуванням, небажання займатися підприємництвом, відкрити власну справу (72,4%) та трудова міграція, бажання виїхати до іншої місцевості в Україні або за кордон (62,2%). Наймеш вираженою проблемою є недоліки в системі забезпечення якості освіти.

Слід зазначити, що фахівці, які взяли участь у дослідженні, займаються активізацією молоді, організацією молодіжної роботи та психологічними негараздами. Щодо житлової проблеми серед молоді та молодих сімей, відкладання шлюбу й народження дітей, то вони залишаються поза увагою фахівців по роботі з молоддю.

Водночас варто зазначити, що це не пов'язано з їхнім небажанням вирішувати ці проблеми. Наприклад, 72,4% опитаних фахівців відмітили проблему безробіття та проблеми з працевлаштуванням, але лише 17,7% із них заявили, що присвячують даному питанню свою увагу. Аналогічно 62,2% респондентів вказали на проблему трудової міграції та бажання молоді змінити місце проживання, але лише 13,5% визначили цю проблему як основну в своїй роботі. Схожим чином більшість фахівців (78,1%) зосереджуються на вирішенні проблеми пасивності молодого покоління.

Однак стосовно психологічних проблем, які були відзначені як важливі 40 відсотками опитаних фахівців, то, як виявляється, тільки 38% із них зосереджуються на вирішенні цієї проблеми. Аналогічно щодо проблеми відсутності місць для відпочинку та культурних заходів для молоді, яка була відзначена 49% опитаних, а 56% учасників дослідження зазначили, що працюють над її вирішенням.

Як було з'ясовано, фахівці, які займаються молоддю в об'єднаних територіальних громадах, отримують інформацію про проблеми молоді безпосередньо від самої молоді. Водночас вони також звертаються до соціальних мереж та інтернету для отримання інформації про проблеми молоді (відзначено 46,9% опитаних), а також до громадських молодіжних лідерів (35,7% опитаних) та від фахівців, які безпосередньо працюють з молоддю (38,8% опитаних). При цьому лише 17,3% фахівців використовують у роботі дані соціологічних опитувань.

Підвищення ефективності інформаційних послуг базується на розумінні потреб та проблем сучасної молоді. Інформація, що виходить із цих потреб, може бути актуальною та важливою, а самі інформаційні послуги можуть стосуватися різних аспектів та ситуацій у житті молоді.

Серед основних видів інформації для молоді можна виділити:

– інформацію, яка цікава та корисна лише молоді, така, як послуги, події, інформування, консультації, навчання, створення мереж однолітків, їх підтримка

та навчання для однолітків тощо, охоплюючи всі теми, які важливі для молодих людей;

– загальна інформація, яка цікава та корисна для всієї громади, включаючи нормативно-правову базу, довідкову інформацію про громаду, її економічне та культурне життя тощо.

Інформаційні послуги та заходи можуть надаватися молоді шляхом:

– створення інформаційних центрів або пунктів, які надають молоді різноманітні молодіжні послуги;

– організації міжгалузевих молодіжних сервісів та послуг;

– впливу через однолітків, здійснення комунікації та допомоги в особистій взаємодії;

– забезпечення віч-на-віч комунікації між молоддю та фахівцями;

– використання цифрового середовища для надання інформаційних послуг, задіюючи при цьому різноманітні методи та інструменти.

Інформаційні та консультаційні послуги зазвичай надаються муніципалітетами та організаціями на основі реальних потреб молоді в підтримці та інформаційній просвіті. Молоді необхідний широкий спектр інформації, а також професійні консультації та рекомендації з різних аспектів їхнього життя, таких, як вибір професії, психологічні проблеми, прийняття рішень та активна участь у житті суспільства.

На сьогодні особливо важливим є цифровий підхід до надання інформації молоді. Водночас це вимагає нових компетентностей і навичок. Сама ж молодь є як виробником, так і споживачем інформації: серед молодих людей наразі відчувається великий вплив на думки один одного, особливо в контексті таких питань, як нетерпимість, расизм, екстремізм, пропаганда та знущання. Тому важливо розвивати навички молоді щодо участі в суспільному житті та здатність впливати на нього, включаючи використання електронних засобів участі, комунікаційних технологій тощо.

Слід зазначити, що молодь усе більше використовує нові технології та цифрові медіа, а цифрові технології є невід'ємною частиною сучасного повсякденного життя і грають важливу роль у розвитку суспільства. Новітні інформаційні технології допомагають молоді отримати доступ до інформації, розвивати особисті навички, взаємодіяти з однолітками, висловлювати свою думку, творити та самореалізовуватися, захищати свої права й проявляти громадянську активність.

Так, онлайн-практика молодіжної роботи є важливим інструментом, який відіграє ключову роль у використанні нового цифрового простору для сприяння розвитку молоді, підтримки цифрової грамотності та саморозвитку. Цифрова

молодіжна робота використовує новітні інформаційні технології та цифрові медіа для досягнення своїх цілей, які в цілому збігаються з цілями інших форм молодіжної роботи, а саме – сприяти розвитку та самореалізації молоді. Однак у цифровій молодіжній роботі використовуються інструменти цифрових медіа та технологій, які дозволяють підтримати інтерактивність, зручність доступу та більш широке охоплення молоді.

Також слід зазначити, що форми цифрової молодіжної роботи можуть різнитися в залежності від організації, доступних ресурсів, фінансування та інфраструктури. В основному, це надання різноманітних інформаційних послуг, таких, як інформування, навчання, консультування тощо. Цифрові медіа дозволяють адаптувати інформаційні послуги під потреби молоді та забезпечити доступність та зручність у використанні.

Важливо, щоб цифрова молодіжна робота включала в себе використання ресурсів державних органів влади та громадських організацій. Для забезпечення ефективності цифрової молодіжної роботи важливо, щоб органи державної влади створили доступний та зрозумілий інтернет-ресурс або розділ на офіційному веб-сайті, де буде викладена інформація про реалізацію державної молодіжної політики та можливості для молоді. Загалом же, цифрова молодіжна робота – важливий інструмент для залучення молоді до активної участі в суспільному житті, розвитку її цифрових компетентностей та забезпечення доступу до необхідної інформації та підтримки.

У цьому контексті дослідження наявних інтернет-ресурсів ОТГ, таких, як офіційні сайти, сторінки в соціальних мережах (Facebook) та YouTube-канали, з точки зору їх орієнтованості на молодь та її потреби є важливим для оцінки дієвості молодіжної роботи на місцевому рівні. Такі дослідження можуть надати необхідну інформацію щодо того, які зусилля робляться для інформування молоді та впливу на їхні проблеми і потреби. Разом із тим офіційні сайти ОТГ можуть виступати важливим джерелом інформації для молоді щодо реалізації молодіжної політики та інших аспектів молодіжної діяльності.

З іншого боку, на основі результатів дослідження «Сучасний стан формування та реалізації молодіжної політики в об'єднаних територіальних громадах», проведеного в межах НДР, можна відмітити високий рівень технічного забезпечення офіційних інформаційних ресурсів місцевих органів влади. Так само можна відзначити й досить високий рівень включеності громадських організацій у життя громад. У той же час наявність та робота просторів для молоді (молодіжних центрів/хабів) не відображена на офіційних сайтах ОТГ.

Окремо слід зауважити, що пошук інформації для молоді по сайту не виглядає привабливим в основному через те, що інформації, адресатом якої є саме молода людина, практично немає на сайтах об'єднаних територіальних громад: користувач сайту повинен точно знати й чітко розуміти, що саме йому потрібно знайти.

Вкажемо й те, що цифрова молодіжна робота відіграє ключову роль у підвищенні рівня освіченості та навичок як серед молоді, так і серед фахівців молодіжної сфери, молодіжних лідерів та інших залучених осіб, що займаються молодіжною роботою. Цифрові засоби можуть використовуватися для різних цілей, приймати різні форми та адаптуватися до конкретної організації, наявної інфраструктури, рівня фінансування і ресурсів на національному, регіональному та місцевому рівнях. Здійснювати молодіжну роботу через цифровий простір можуть усі об'єднані територіальні громади, але на даний момент цей потенціал практично не використовується. Важливо зазначити й те, що інформація, яка розміщується на офіційних веб-сайтах владних структур, наразі демонструє високий рівень доступності з програмного, технологічного та мовного аспектів.

У системі цінностей молодіжного оточення інформаційні цінності відіграють надзвичайно важливу роль, оскільки вони завжди мали велике значення для всього суспільства. Рівень поінформованості сучасної людини безпосередньо впливає не лише на її духовний розвиток, а й на матеріальні та економічні можливості. Саме тому суспільства, зокрема в розвинених країнах, відзначають різке зростання ролі інформаційних цінностей, що відбувається на фоні швидкого розвитку технічних засобів комунікації.

Оскільки молодь є найбільш активною соціальною групою, важливість інформаційних потреб у різних аспектах набуває особливого значення в молодіжному середовищі. Аналізуючи зв'язок між особистісними характеристиками та інформаційними уподобаннями студентів, як представників сучасної молоді, можна відзначити, що популярнішими серед інтернет-ресурсів, незалежно від типу особистості, є соціальні мережі та інформаційні сайти. Ці два види ресурсів, ймовірно, відповідають основним запитам молодих людей: потребі в отриманні нової інформації та бажанню спілкуватися (залишатися в контакті зі спільнотою), а віртуальний характер і можливість взаємодії є особливими рисами інтернет-комунікації, які найкраще відповідають цим потребам.

Наостанок зауважемо, що саме поняття «інформаційна потреба» пов'язане з такими термінами, як «інформаційний інтерес» та «інформаційний запит», які виражають інформаційні потреби і є їхнім активним виявом. Натомість

інформаційний інтерес проявляється під час інформаційного використання. Обидва терміни відображають внутрішню структуру процесу формування інформаційних потреб. Інформаційний інтерес означає вибіркове ставлення до інформації, пошук каналів, що можуть задовольнити потреби. Ця вибірковість формується впливом виховання, навчання та діяльності, що вимагає інформації. Інформаційний запит іноді називають «знанням про незнання», тобто потребою в інформації, яка зараз є невідомою, але необхідною для вирішення конкретної проблеми або завдання.

Висновки: Для того, щоб ефективно формувати інформаційне середовище в громаді з урахуванням потреб молоді, можливостей їхнього розвитку й самореалізації, важливо виконувати наступні кроки:

- чітко визначити молодь як цільову аудиторію для інформаційних повідомлень та потоків;
- структурувати інформацію для молоді зрозуміло й логічно, враховуючи їхні потреби та інтереси;
- виділяти молодь як окремого адресата інформації, яка може бути корисною або цікавою для всіх членів громади, за необхідності перенаправляючи інформацію далі.

Це допоможе забезпечити належне охоплення молоді інформаційними послугами й створити сприятливе середовище для реалізації сучасної молодіжної політики в громаді, регіоні та країні. При цьому інформаційні та комунікативні інструменти відіграють досить важливу роль у забезпеченні доступу молоді до необхідної інформації, навчальних ресурсів, участі в житті громади та суспільства. Подальший розвиток і впровадження цих інструментів сприятиме не лише полегшеному доступу до інформаційних ресурсів, але й підтримці психологічного стану молоді, ефективній молодіжній роботі.

Список використаних джерел

1. Драпушко Р., Горінов П., Міненко Є. Ефективність залучення молоді до прийняття управлінських рішень. Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування. 2022. Том 33(72) № 3. С. 54–59.
2. Молодіжна політика в Україні: навчальний посібник / П. В. Горінов, Р. Г. Драпушко, Н. А. Драпушко, О. Є. Ільюк / за заг. ред. акад., проф. В. П. Андрущенко. Київ: Український державний університет імені Михайла Драгоманова, 2023. 304 с.

3. Закон України «Про науково-технічну інформацію». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3322-12#Text>
4. Закон України «Про інформацію». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>
5. Закон України «Про Основні засади молодіжної політики». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20#Text>
6. Рекомендації щодо реалізації молодіжної політики в умовах децентралізації. URL: <http://youthcouncil.com.ua/new/40>
7. Результати першого етапу децентралізації в Україні 2014–2019 роки. URL: <https://decentralization.gov.ua/about>
8. Руденко О., Кожушко Н. Програмно-цільовий механізм реалізації державної молодіжної політики в контексті інноваційних перспектив транскордонного співробітництва // Глобальне управління та економіка. 2015. № 1. С. 169–176.
9. Десятки молодіжних центрів з усієї України стали хабами цифрової освіти // Прес-офіс. 2020. URL: <https://thedigital.gov.ua/news/desyatki-molodizhnikh-tsentriv-iz-usiei-ukraini-stali-khabami-tsifrovoi-osviti>

References

1. Drapushko R., Gorinov P., Minenko Y. Efficiency of youth involvement in decision-making. Scientific Notes of V. I. Vernadsky Taurida National University. Series: Public management and administration. 2022. Vol. 33(72) No. 3. С. 54-59.
2. Youth Policy in Ukraine: a textbook / P. Gorinov, R. Drapushko, N. Drapushko, O. Iliuk / edited by Academician, Professor V. Andrushchenko. Kyiv: Mykhailo Drahomanov Ukrainian State University, 2023. 304 с.
3. Law of Ukraine «On Scientific and Technical Information». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3322-12#Text>
4. The Law of Ukraine «On Information». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>
5. Law of Ukraine «On the Basic Principles of Youth Policy». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20#Text>
6. Recommendations for the implementation of youth policy in the context of decentralization. URL: <http://youthcouncil.com.ua/new/40>
7. Results of the first stage of decentralization in Ukraine 2014–2019. URL: <https://decentralization.gov.ua/about>
8. Rudenko O., Kozhushko N. Program-targeted mechanism for the implementation of state youth policy in the context of innovative prospects for cross-border cooperation // Global management and economy. 2015. № 1. С. 169–176.

9. Dozens of youth centers from all over Ukraine have become hubs of digital education [Electronic resource] // Press office. 2020. URL: <https://thedigital.gov.ua/news/desyatki-molodizhnikh-tsentriv-iz-usiei-ukraini-stali-khabami-tsifrovoi-osviti>

Rostislav DRAPUSHKO, Pavlo GORINOV, Yehor MINENKO. Information resources and communication tools as a tool for digitalising youth work under martial law.

The article is devoted to a comprehensive study of the current state of digitalization of youth work under martial law, in particular, the role of information resources and communication tools in the process of digitalization of youth work under martial law was analyzed. The author investigates how modern technologies and digital media can affect the effectiveness of youth work under martial law. It is found that information resources and communication tools are becoming key tools for ensuring youth access to information, developing their competencies and enhancing youth participation in community life. Quantitative and qualitative analysis of media content was carried out to assess and analyze the conditions for the formation and implementation of youth policy in the amalgamated territorial communities (the study «Analysis of ATC Internet Resources» included content analysis and qualitative analysis of the available ATC Internet resources – official websites, Facebook pages, YouTube videos – in terms of their focus on youth, their problems and needs).

Key words: *youth policy, information resources, mechanisms for implementing youth policy, digitalization of youth work, youth work in amalgamated territorial communities.*

МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ STEM-ПІДХОДУ У ГУРТКАХ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОГО НАПРЯМУ

УДК 374.091.3:5/6

DOI 10.58340/2786-6238-2023-1-2(5-6)-2

Олександр ШЕВЧЕНКО,

викладач кафедри позашкільної освіти Навчально-наукового інституту молодіжної та сімейної політики і соціальної роботи Українського державного університету імені Михайла Драгоманова
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0881-0326>

Валентина НОВОКШОНОВА,

вчитель початкових класів
Лицею № 1
Гостомельської селищної ради
Бучанського району Київської області

Статтю присвячено дослідженню методичних особливостей застосування STEM – підходу в гуртках науково-технічного напрямку позашкільної освіти. В ході експериментального і теоретичного дослідження були використані наступні методи: теоретичні – аналіз, систематизація, узагальнення, які дозволяють опрацювати нормативні, наукові та навчально-методичні джерела, проаналізувати теоретичні засади та методичні особливості застосування STEM-підходу в гуртках науково-технічного напрямку та емпіричні – анкетування, спостереження, порівняння, експеримент, які дають змогу проаналізувати практику застосування STEM-підходу в закладах освіти. Визначено готовність керівників науково-технічних гуртків до впровадження STEM-проектів в освітню діяльність. Встановлено, що в процесі освоєння гуртківцями дослідницьких умінь на спеціально організованих заняттях із використанням STEM-підходу значно підвищується пізнавальний інтерес до дослідницької діяльності, з'являється стійка динаміка якості засвоєння знань учнів у закладах освіти.

Метою статті автори визначили обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність організаційно-методичних рекомендацій щодо запровадження STEM-підходу в гуртках науково-технічного напрямку. Додамо, що в дослідженні застосовувалися теоретичні методи – аналіз, систематизація, узагальнення, які дозволяють опрацювати нормативні, наукові та навчально-методичні джерела, проаналізувати теоретичні засади й методичні особливості застосування STEM-підходу в гуртках науково-технічного напрямку. Емпіричні методи – анкетування, спостереження, порівняння, експеримент, які дозволяють проаналізувати практику застосування STEM-підходу у закладах освіти.

Ключові слова: STEM-підхід, STEM-навчання, пізнавальна діяльність, науково-технічне навчання, гуртки науково-технічного напрямку, позашкільна освіта.

Актуальність теми дослідження обумовлюється тим, що останні роки стали періодом докорінних змін у системі позашкільної освіти, зокрема гуртків науково-технічного напрямку. У XXI сторіччі педагог має перестати виконувати роль єдиного джерела знань, перетворитися з ретранслятора на помічника, який допоможе учневі в дослідженні навколишнього світу та розкриє його творчий потенціал.

Щодо поняття «STEM», то з'явилося воно в США в другій половині XX століття в зв'язку з нестачею відповідних спеціалістів на виробничих місцях певних галузей науки [1, с. 68]. Еволюція різноманітних галузей науки, особливо технологічної галузі, змусила шукати вирішення даної проблеми. В другій половині XX століття під час засідання ННФ США з питань наукової освіти П. Фалетра, котрого підтримав директор ННФ Р. Колвелл, запропонував аббревіатуру «STEM», яка згодом була прийнята для загального вжитку [2].

Аналізуючи стан упровадження STEM-підходу в закладах загальної середньої та позашкільної освіти, Н. Морзе зазначає, що трансформація освітньої галузі передбачає узагальнення державної політики, яка охоплюватиме наступні вектори: професійний розвиток, навчальні програми, систему оцінювання, інформаційно-комунікаційні технології, ресурсне забезпечення, дослідження та оцінювання [3, с. 45].

Андрієвська В. за основну концепію STEM-підходу в освіті обирає побудову міждисциплінарної основи навчального процесу вивчення конкретних проблемних ситуацій сучасного життя [4, с. 14]. Дослідники Н. Іваник та Л. Колток вважають головним завданням впровадження STEM-принципів в освітній процес підготовку педагогів закладів освіти [5, с. 134].

Кузьменко О. основними складовими STEM називає робототехніку, ІТ-технології та програмування [6, с. 189]. Натомість В. Пікалова пропонує реалізацію STEM через завдання проектно-дослідного спрямування з використанням па-

кету GeoGebra [7, с. 314], а С. Подлесний та О. Тарасов зазначають, що одним зі шляхів ефективного розвитку національної системи вищої науково – технічної освіти є впровадження STEM-STEAM-STREAM-технологій [8, с. 124].

Поліхун Н., Сліпучіна І., Чернецький І. визначають STEM як педагогічну технологію, засіб реформування освітньої системи України [9, с. 5–9]. Проте аналіз науково-педагогічної літератури та досвіду керівників гуртків науково-технічного профілю показав, що більшість керівників не володіє навичками впровадження STEM-підходу в освітній процес, а окремі педагоги закладів освіти недостатньою мірою володіють поняттям STEM, у деяких випадках навіть не виявляли інтерес до опанування нових знань.

Мета статті – обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність організаційно-методичних рекомендацій щодо запровадження STEM-підходу в гуртках науково-технічного напрямку.

Виклад основного матеріалу дослідження й отриманих результатів. Сучасний етап розвитку суспільства характеризується бурхливим інформаційно-технічним прогресом, який постійно прискорюється. Результатом цього стає швидке старіння знань та технологій, а людина перебуває в умовах постійної конкуренції. Успішність особи в XXI столітті повністю залежить від її особистісних та професійних якостей, найважливіші з яких – критичне мислення, здатність до творчості, самостійність, уміння самоорганізувати свою діяльність. А все це, зрештою, свідчить про необхідність підвищення якості освіти. Учнів із перших днів у школі необхідно залучати до самостійного пошуку необхідних знань, освоєння різних способів навчальної діяльності та її творчого осмислення, а також пробуджувати в школярах особистісну мотивацію до вчення. Цю позицію до навчання та виховання підростаючого покоління безперечно підтримує керівництво країни.

Щодо згаданого поняття «STEM», то воно зародилося в Сполучених Штатах Америки наприкінці XX століття, коли високотехнологічні компанії країни змушені були визнати гостру нестачу висококваліфікованих спеціалістів у певних галузях науки [1, с. 68]. Сприятливим середовищем для реалізації STEAM-підходу є програми позашкільної освіти та загальної середньої освіти. На сьогодні підходи STEM та STEAM рухаються за двома основними напрямками: розвиток STEM/STEAM-грамотності для всіх та підготовка кадрів для високотехнологічних областей [9, с. 24].

Перший напрям спрямований на забезпечення кожного учня інструментами інноваційного мислення та досвідом того, як використовувати науку, технології, інженерію та математику для вирішення різних професійних завдань. Для цього необхідно розвивати логіку, цифрову грамотність, науковий погляд на світ

та виконувати колективні творчі проекти, які допоможуть сформувати вміння «розбивати» мету на окремі конкретні завдання та використовувати креативне (творче) мислення у вирішенні поставленої проблеми. У цьому ключі позашкільна освіта для дітей та молоді має великі перспективи, адже вона дає варіативність освіти та забезпечує колективні творчі проекти даного підходу.

Значимість позашкільної освіти в рамках концепції STEAM-освіти простежується з кількох сторін. По-перше, сучасному освітньому процесу властива інтеграція освіти, що означає перенесення акценту з процесу здобуття знання на його визнання та оцінку, незалежно від фактичного місця здобуття знань і навичок [10, с. 41]. Це говорить про збільшення ролі позашкільної освіти в системі освіти, фактично прирівнюючи їх значимість у процесі здобуття освіти.

По-друге, ще однією вимогою до реалізації STEAM-підходу в освіті є активне використання творчих просторів. Воно може бути можливим лише в рамках позаурочної та факультативної роботи. Обов'язковою умовою роботи таких майданчиків є спільна робота над проектами, ініційованими реальними замовниками, в рамках сучасної школи це неможливо, оскільки необхідні відповідні фахівці та певна кількість навчальних годин. Існують інтегровані програми, які допомагають забезпечити інтеграцію змісту з різних предметних областей.

Отже, STEM-підхід – в освіті методологічна орієнтація педагога, що забезпечує об'єднання низки наук фізико-математичного та природничого циклів у навчальній діяльності дитини із застосуванням отриманих знань на практиці для формування інженерного мислення учня. На сьогодні цей підхід в освіті розвивається як один з основних світових трендів і заснований на застосуванні міждисциплінарного та прикладного підходу, а також на інтеграції різних напрямків в єдину схему навчання. Обов'язковими умовами такого навчання є його безперервність та можливість взаємодії дітей у робочих групах, де вони можуть продукувати ідеї та обмінюватися думками.

Розробка STEM-проектів у процесі навчання відбувається в декілька етапів, схожих з послідовністю розробки стандартних проектів, але, разом із тим, таких, які мають свої особливості.

1. Постановка учнями мети та завдань STEM-проекту.
2. Розробка STEM-проекту.
3. Конструювання чи моделювання продукту сучасної промисловості або його прототипу.
4. Тестування виробу.
5. Обговорення закінченого STEM-проекту.

Такі проекти можуть розроблятися в різних предметних областях науки, але найбільшою популярністю в учнів в Україні користується сформована відносно

недавно нова навчальна дисципліна – освітня робототехніка. Оновлена освіта педагогічних кадрів в системі підвищення кваліфікації педагогів може бути організована на базі однієї з інноваційних освітніх структур. Щоб визначити рівень готовності керівників гуртків до впровадження в своїй практиці STEM-підходу в освіті нами було проведено анкетування.

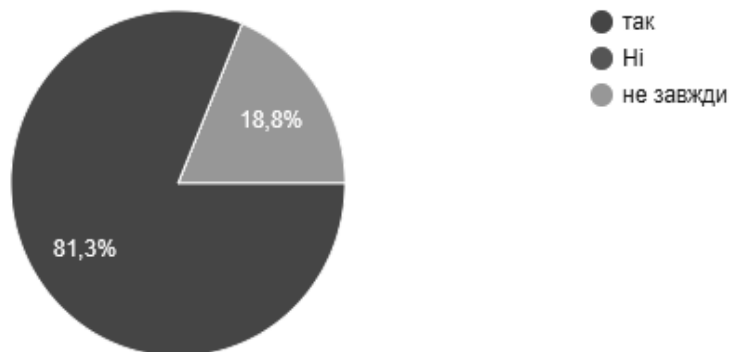
Мета експерименту – виявлення рівня готовності педагогів до впровадження STEM-підходу в освітній процес гуртків науково-технічного напрямку. Тому на першому етапі експерименту ми розробили відповідну анкету й провели анкетування, метою якого було визначення готовності педагогів до використання STEM-підходу в закладах освіти. В експерименті взяли участь 30 керівників гуртків науково – технічного спрямування закладів позашкільної освіти.

Як було з'ясовано, 62,5% опитаних педагогів ознайомлені з поняттям STEM-підходу, 25% – користуються, 12,5% – вперше чують (рис. 1); 68,8% керівників гуртків використовують технологію STEM-підходу в своїй діяльності, 25% – рідко, 6,2% – час від часу використовують, 50% опитаних керівників гуртків вважають, що STEM-педагог – це активний педагог, 43,8% – активний розробник міждисциплінарних навчальних програм, 6,2% – програміст. (рис. 3)

Серед опитаних 81,3% готові впроваджувати даний підхід у своїй роботі, інші – не завжди.

10. Чи готові ви повністю впроваджувати цей напрямок у своїй роботі?

16 відповідей

**Рис. 1. Відповіді на запитання
«Чи готові ви повністю впроваджувати цей підхід у своїй роботі?»**

Аналіз результатів анкетування дозволив виділити такі рівні технологічних умінь педагогів щодо використання інструментів STEM в освіті. Перший рівень (високий): педагоги добре обізнані з інструментами STEM в освіті, вміють застосовувати їх в освітній діяльності. Другий рівень (достатній): педагоги знайомі з інструментами STEM в освіті, але не використовують їх повною мірою. Третій рівень (середній): педагоги мало знайомі з інструментами STEM в освіті, до того ж, недостатньо вміють їх доцільно використовувати для організації освітнього процесу.

Результати константувального експерименту відображені в **таблиці 1**.

Таблиця 1

Результати діагностики рівня готовності педагогів до впровадження STEM-підходу, (%)

Критерії	Рівні		
	Високий	Середній	Низький
Мотиваційно-ціннісний	3 (10%)	21 (70%)	6 (20%)
Когнітивний	4 (13,3%)	23 (76,7%)	3 (10%)
Практичний	2 (6,7%)	21 (70%)	7 (23,3%)

За мотиваційно-ціннісним критерієм 10% педагогів за результатами константувального експерименту мають високий рівень, 70% – середній, 20% – низький. За когнітивним критерієм 13,3% опитаних мають високий рівень, 76,7% – середній, 10% – низький. За практичним критерієм 2 вчителі (6,7%) мають високий рівень, 70% педагогів – середній, 23,3% – низький.

Тобто педагоги використовують STEM-підхід у своїй діяльності та бажають підвищити рівень володіння даними технологіями. Тому робимо висновки, що для подальшого їх розвитку необхідно створити умови покращення результатів.

Для підвищення рівня готовності педагогів до застосування STEM-підходу нами розроблено програму навчання педагогів його використанню в освіті. Наведемо короткий опис ряду технологій, якими можна скористатися при навчанні педагогів використанню STEM-підходу (**Таблиця 2**).

Таблиця 2

**Різні технології в процесі організації навчання педагогів використанню
STEM-підходу в закладах освіти**

Вид технології	Основна мета інформаційної технології	Змістовно-процесуальна складова технології
Дистанційні технології (доступність, взаємодоповнення, пріоритет активної діяльності).	Мета: набути необхідних навичок і нові знання за допомогою персонального комп'ютера і виходу в мережу інтернет.	Інформаційні технології, що забезпечують доставку учнем основного обсягу досліджуваного матеріалу, інтерактивна взаємодія учнів і викладача в процесі навчання, надання учням можливості самостійної роботи з освоєння досліджуваного матеріалу, а також у процесі навчання.
Контекстне навчання (орієнтація на педагогічні цілі, пріоритет активної діяльності, прагнення до задоволення запитів учнів).	Мета: формування в рамках навчальної практики того, хто навчається, його професійної діяльності.	Технологія передбачає: творче, продуктивне мислення, поведінку, спілкування. Особливу роль відіграють активні методи і форми навчання або навіть цілі технології, що забезпечують інтенсивний розвиток особистості того, хто навчається. Конструювання навчального процесу здійснюється на основі навчання через діяльність.
Рефлексивне навчання (добровільність, орієнтація на педагогічні цілі, опора на досвід).	Мета: активізація внутрішніх саморегулюючих механізмів розвитку особистості за рахунок рефлексії власної діяльності.	Оскільки головним у педагогічному процесі на сьогоднішній момент визначається розвиток особистості суб'єктів, а це – процес внутрішній і судити про його проходження, перш за все, слід самому суб'єкту, то оцінку такого розвитку й дозволяє зробити рефлексія, як акт самоспостереження, самоаналізу. У педагогічному процесі рефлексивні вміння дозволяють його суб'єктам організовувати і фіксувати результат стану розвитку, саморозвитку, а також причин позитивної або негативної динаміки такого процесу.

Продовження таблиці 2

Вид технології	Основна мета інформаційної технології	Змістовно-процесуальна складова технології
Модульна технологія навчання (пріоритет активної діяльності, опора на досвід, прагнення до задоволення запитів учнів).	Мета: сприяння розвитку самостійності учнів, їх уміння працювати з урахуванням індивідуальних способів опрацювання навчального матеріалу.	Елементи технології модульного навчання: модульність (навчання будується за модулями); структуризація змісту навчання (поділ матеріалу на невеликі відокремлені елементи); опора на методи діяльності учасників навчального процесу (формування оперативних і дієвих знань); гнучкість (пристосування змісту і шляхів його засвоєння до індивідуальних потреб учнів); усвідомлена перспектива (розуміння цілей навчання);
Технологія співпраці (добровільність, орієнтація на педагогічні цілі, опора на досвід, прагнення до задоволення запитів учнів).	Мета: розвиток інтелектуальних, духовних і фізичних здібностей, інтересів, мотивів, вироблення світогляду.	Технологія співробітництва реалізує демократизм, рівність, партнерство в суб'єктних відносинах педагога й учнів. Вони спільно виробляють цілі, зміст заняття, дають оцінки, перебуваючи в стані співробітництва, співтворчості. Змістом у такому навчанні є освоєння способів пізнання, суспільно та особисто значущих перетворень.

До того ж, можна надати педагогам допомогу у вигляді онлайн-уроків, вебінарів:

- вебінар: «STEM-освіта без гендерних стереотипів – запорука успішного майбутнього школярів»;
- вебінар «STEM-освіта в ЗЗСО: реалії, перспективи та шляхи ефективного розвитку»;
- вебінар «STEM-заходи в онлайн-просторі: нові ідеї та способи втілення семінарів»;
- семінар «STEM-освіта: ресурси та перспективи розвитку в 2020–2021 навчальному році»;
- семінар-практикум з елементами тренінгу «STEM-проект у школі: від ідеї до втілення»;

– STEM-лабораторія з використанням сучасного ігрового освітнього методичного матеріалу.

У рамках реалізації технологічної складової в якості основних засобів навчання пропонується віртуальне освітнє середовище (ВОС), засоби ІКТ, що дозволяють: створювати навчальний контент різного формату (з орієнтацією на різні категорії учнів), електронне портфоліо педагога; використовувати в освітньому процесі різного роду комунікації – обмін усними, письмовими та звуковими повідомленнями, виступ перед аудиторією дистанційно, наукову комунікацію, що включає виступ з аудіо- та відео підтримкою, обговорення на форумі, взаємодія з викладачами ЗВО тощо. Мова про:

– методи навчання поза робочим місцем: лекції в он-лайн або офф-лайн форматах, бесіди, наукові дискусії, спільна діяльність з розробки проєктів, дистанційне взаємодія (навчання проводять колеги, співробітники установ загальної та професійної освіти, лектори, вчені);

– методи навчання на робочому місці: наставництво, інструктування, кураторство, «інформального» навчання, демонстрація передового педагогічного досвіду, планомірне придбання досвіду і його рефлексія (навчання проводять методисти, педагоги-новатори, керівники груп);

– змішані методи навчання: інструктаж, спостереження в професійно-педагогічній сфері, експертне оцінювання, реалізація етапів проєктної діяльності, електронні навчальні курси та ін.

Особливим чином відзначимо доцільність використання методу «коучинг» (розвиваюче консультування), основне завдання якого полягає в тому, щоб не навчити чогось, а стимулювати самонавчання для самостійного знаходження та отримання необхідних знань і умінь для вирішення професійних завдань. Врахування психолого-педагогічних особливостей дозволив серед організаційних форм навчання виділити комбінування очної підготовки та самостійної роботи учнів на основі дистанційних освітніх технологій: короткострокові курси, майстер-класи, тематичні консультації, групові та індивідуальні дослідження (проєкти), включаючи самостійний вибір форм взаємодії між учасниками освітнього процесу.

Результати контрольного етапу експерименту показали, що в процесі освоєння гуртківцями дослідницьких умінь на спеціально організованих STEM-уроках значно підвищується пізнавальний інтерес до дослідницької діяльності, з'являється стійка динаміка якості засвоєння нових знань. Таким чином, можна зробити висновок про ефективність реалізованого STEM-підходу в навчанні, спрямованого на формування дослідницьких умінь учнів.

Висновки

Отже, використання педагогами STEM-підходу в своїй освітній діяльності на-пряму залежить від рівня обізнаності педагогів щодо функціональних можли-востей. Тобто педагоги використовують STEM-підхід у професійній діяльності, але потрібно підвищувати свій рівень володіння даними технологіями.

Провівши майстер-клас і розглянувши проблему конструювання уроку-до-слідження, ми з'ясували, що, як свідчить досвід навчання вчителів, педагогу недостатньо знати всі основні етапи методики, йому потрібно розуміти, що за-няття, побудовані на основі дослідницьких методів, це STEM-підхід в освітньому процесі. Це означає, що відмінною рисою такого заняття є цілісність, тобто зв'я-заність усіх його етапів та їх підпорядкованість одній функції, в даному випадку – відкриття або доказу якогось нового знання, ідеї заняття.

Перспективи подальших досліджень – це аналіз і розробка програм із впровадження STEM-підходу у навчальний процес та формування в учнів до-слідницько-експериментальної компетентності, винахідницької діяльності та конструкторської майстерності. Це цінна можливість на практиці навчити дітей мислити в команді, вирішувати складні завдання, самостійно приймати рішення.

Список використаних джерел

1. Поліхун Н. І., Постова К. Г., Сліпухіна І. А., Онопченко Г. В., Онопченко О. В. Упровадження STEM-освіти в умовах інтеграції формальної і неформальної освіти обдарованих учнів: методичні рекомендації / Н. І. Поліхун, К. Г. Постова, І. А. Сліпухіна, Г. В. Онопченко, О. В. Онопченко. Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2019. 80 с.
2. Sanders Mark E. STEM, STEM Education, STEMmania // The technology teacher. 2009. P. 20–26.
3. Морзе Н. В., Нанаєва Т., Омельченко Н. О. STEM в освіті : навч. посіб. Київ, ACCORD GROUP. 2018. 116 с.
4. Андрієвська В. М., Білоусова Л. І. Концепція BYOD як інструмент реалізації STEAM-освіти. Фізико-математична освіта : науковий журнал. 2017. Випуск 4 (14). С. 13–17.
5. Колток Л., Іваник Н. Упровадження STEM-освіти в освітній процес нової української школи. Науковий збірник «Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. 2020. Том 3, № 27. С. 133–136.
6. Кузьменко О. Сутність та напрямки STEM-освіти. Наукові записки, вип. 9, Сер. «Проблеми методики фіз.мат. і технол. освіти. Час. КДПУ, 2017. С. 188–190.
7. Пікалова В. Реалізація STEAM-освіти в проєктній діяльності майбутнього вчителя математики. Електронне наукове фахове видання «Відкрите освітне

е-середовище сучасного університету». 2020. Вип. 9, С 95–103. URL: <https://doi.org/10.28925/2414-0325.2020.9.8>

8. Подлесний С. В., Тарасов О. Ф. Актуальність використання STEM-STEAM-STREAM-технологій в сфері інженерно-технічної освіти для сталого розвитку економіки України. Вісник ВПІ, 2019. Вип. 2. С. 123–131.

9. Поліхун Н. І., Сліпухіна І. А., Чернецький І. С. Педагогічна технологія STEM як засіб реформування освітньої системи України. Освіта та розвиток обдарованої особистості. 2017. № 3. С. 5–9.

10. Балик Н. Р., Шмигер Г. П., Василенко Я. П. Формування STEM-компетентностей у процесі підготовки майбутніх учителів до впровадження STEM-освіти. URL: <http://mobile.elar.fizmat.tnpu.edu.ua/>

11. Гусева В. Проблеми наступності й безперервності освіти в початковій та середній школі: нотатки з досвіду : науково-методичний журнал. 2012. № 1. С. 39–42.

References

1. Implementation of STEM education in the context of integration of formal and non-formal education of gifted students: methodological recommendations / N. I. Polikhun, K. G. Postova, I. A. Slipukhina, H. V. Onopchenko, I. A. Slipukhina, H. V. Onopchenko, O. V. Onopchenko. Kyiv: Institute of Gifted Child of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, 2019. 80 с.

2. Sanders Mark E. STEM, STEM Education, STEMmania // The technology teacher. 2009. P. 20–26.

3. Morze N.V., Nanaeva T, Omelchenko N. STEM in education: a textbook. Kyiv, ACCORD GROUP. 2018. 116 с.

4. Andriievskaya V. M., Bilousova L. I. The concept of BYOD as a tool for implementing STEAM education. Physical and mathematical education: a scientific journal. 2017. Issue 4 (14). С. 13–17.

5. Koltok L., Ivanik N. Implementation of STEM education in the educational process of the new Ukrainian school. Scientific collection «Topical Issues of the Humanities: Interuniversity Collection of Scientific Papers of Young Scientists of Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University. 2020. Vol. 3, No. 27. С. 133–136

6. The essence and directions of STEM education. Scientific Notes, Issue 9, Series «Problems of Methodology of Physical, Mathematical and Technological Education. Time. KSPU, 2017. P. 188–190.

7. Pikalova V. Implementation of STEAM-education in the project activity of a future mathematics teacher. Electronic scientific professional publication «Open educational e-environment of the modern university». 2020. Issue 9, pp. 95–103. URL: <https://doi.org/10.28925/2414-0325.2020.9.8>

8. Podlesnyi S. V., Tarasov O. F. Relevance of the use of STEM-STEAM-STREAM technologies in the field of engineering and technical education for sustainable development of the Ukrainian economy. VPI Bulletin, 2019. Issue 2. Pp. 123–131.

9. Polihun N.I., Slipukhina I.A., Chernetskyi I.S. Pedagogical STEM technology as a means of reforming the educational system of Ukraine. Education and development of gifted personality. 2017. No. 3. C. 5–9.

10. Balyk N. R., Shmyher H. P., Vasylenko Y. P. Formation of STEM competences in the process of training future teachers for the implementation of STEM education. URL: <http://mobile.elar.fizmat.tnpu.edu.ua/>

11. Guseva V. Problems of continuity and continuity of education in primary and secondary schools: notes from experience: scientific and methodological journal. 2012. № 1. Pp. 39–42.

Oleksandr SHEVCHENKO, Valentyna NOVOKSHONOVA. Methodological features of applying the STEM-approach in science and technology clubs.

The article is devoted to the study of methodological features of applying the STEM approach in the circles of scientific and technical direction of After-school education.

In the course of the experimental and theoretical research, the following methods were used: theoretical – analysis, systematisation, generalisation, which allow to work out regulatory, scientific and educational and methodological sources, to analyse the theoretical foundations and methodological features of the STEM approach in scientific and technical clubs and empirical – questionnaires, observation, comparison, experiment, which allow to analyse the practice of applying the STEM approach in educational institutions.

The readiness of the heads of scientific and technical clubs to implement STEM projects in educational activities is determined.

It has been found that in the process of mastering research skills by club members in specially organised classes using the STEM approach, cognitive interest in research activities significantly increases, and a stable dynamics of the quality of primary school knowledge acquisition appears.

The purpose of the article is to substantiate and experimentally test the effectiveness of organisational and methodological recommendations for the implementation of the STEM approach in science and technology clubs.

Research methods – the study used theoretical methods – analysis, systematisation, generalisation, which allow to work out regulatory, scientific and educational sources, analyse the theoretical foundations and methodological features of the STEM approach in science and technology circles. Empirical – questionnaire, observation, comparison, experiment, which allow to analyse the practice of applying the STEM approach in educational institutions.

Key words: *STEM-approach, STEM-learning, cognitive activity, scientific and technical training, scientific and technical clubs, out-of-school education.*

МОЛОДІЖНА ПРОСТОРІНЬ МАЙБУТНЬОГО СВІТУ

УДК 316.34

DOI 10.58340/2786-6238-2023-1-2(5-6)-3

Сергій БОЛТІВЕЦЬ,

головний науковий співробітник відділу наукового забезпечення соціального становлення молоді Науково-дослідного центру «Інститут сімейної та молодіжної політики імені Олександра Яременка» Навчально-наукового інституту права та політології Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, доктор психологічних наук, професор
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4432-5272>

Роман ТРАЧ,

повний член Американської психологічної асоціації, Американської асоціації гуманістичної психології, Наукового товариства імені Тараса Шевченка в Америці та Української вільної академії наук у США, доктор філософії з психології (США)

У статті розкривається культурно-психологічний контекст виникнення та збереження індивідуальної неповторності дитинства як показника стійкості особистості в глобальному світі. Представлено загальний культурний та психологічний контекст реалізації прав дітей та молоді в сучасних мультидисциплінарних дослідженнях, включаючи три тематичні дослідження глобалізації – дитячі трудові рухи, міграція дітей і молоді та молодіжні організації навколо зміни клімату. Найважливішим показником можливості такого об'єднання є психічне здоров'я дітей та молоді. Проекція стійкості психологічної культури молодого покоління розкривається у вимірах освітнього середовища та етиці взаємин у процесі здобуття освіти в дошкільних закладах. Важливе місце у формуванні психічної культури людини посідають погляди учнів уже з раннього дитинства. Однією з головних проблем психологічного розвитку людства названо надання пріоритету правам дітей та молоді на власне

екологічне майбутнє. В основу цієї ідеї покладено три основні аргументи: відповідальність попередніх поколінь, збереження повноти світу, справедливість стосунків між поколіннями. У науковий обіг було введено ідею та обґрунтування множинності глобальних світів різних поколінь дітей, яка полягає в тому, що кожне глобальне дитинство має свою психологічну епоху. Індивідуальна неповторність людини, що склалася з дитинства, оголошується цінністю майбутніх століть, так само, як типізація та стандартизація є відображенням людського розвитку, успіхів природничих і технічних наук ХІХ – ХХ століть. Стверджується, що людство досягло певної платформи матеріального добробуту для кожного. Вона більшою чи меншою мірою відображає досягнуті межі пізнання, за якими перебувають індивіди інших індивідуальних самоорганізацій власного психічного, в тому числі психофізіологічного «Я». Розкрито інструментально-раціональну та інтуїтивно-змістовну функції мислення, роль інструментально-раціональної функції мислення в створенні психологічної науки. Замість висновків ставляться запитання, які потребують розв'язання в глобалізованому світі сучасного та майбутнього дитинства.

Ключові слова: індивідуальний опір, глобальний світ, психічне здоров'я дітей та молоді, психічна культура, освітнє середовище, раннє дитинство, психологічний розвиток людства, відповідальність попередніх поколінь, збереження повноцінності світу, справедливість стосунків між поколіннями, психологічні епохи, функції мислення, психологічна наука.

Всепланетні обшири дитинства

Проблема дитячих культурних просторів була висвітлена Джірата Тадессе Джалетою (2019 р.) у дослідженні «Культурні простори маленьких дітей: догляд, ігри та моделі навчання в ранньому дитинстві серед народу Гуджі Ефіопії» (2019 р.), актуальність якої полягає в глобалізованому підході до індивідуальної неповторності культурного контексту дитинства. Автор дослідження доводить важливість «звернення до знань африканських корінних народів про розвиток дітей раннього віку шляхом обговорення культурних просторів догляду, гри та навчання дітей молодшого віку серед народу Гуджзі в Ефіопії» [1]. Індивідуалізовані правила поведінки та колективної взаємодії, висвітлені в цьому дослідженні, повністю співвідносяться з ідеєю Джона Уолла (2019 р.), яка виражає ідею глобального громадянства дітей, хоча сам він називає такий термін суперечливим у статті «Теоретизація дитячого глобального громадянства: реконструкціонізм і політика глибокої взаємозалежності». На думку Д. Уолла, глобальне громадянство – це дуже суперечливий термін, який включає безліч конкуруючих неоліберальних, космополітичних і постколоніальних рамок. Більша частина цих дебатів, однак, припускає приховану нормативну дорослість, так само, як і традиційне розуміння громадянства в національних державах. У цій статті стверджується, що розгляд дитячого досвіду через призму досліджень

дитинства або дитячого віку відкриває можливість для більш складних і глибоких теоретизацій глобального громадянства за участі всіх – як дітей, так і дорослих. Зокрема, висувається аргумент, що глобальне громадянство краще розуміти як політику реконструкції, засновану на естетичній практиці взаємозалежної політичної творчості. Ключ полягає в глибокому, а не поверховому розумінні глобальної політичної взаємозалежності як відповіді на потрійний зв'язок бажаного майбутнього дітей: їхню боротьбу за саморозвиток, подолання нормативних виключень і чуйність інших» [2].

Загальнокультурний та психологічний контексти реалізації прав дітей та молоді розкривається Дж. Джозефсоном і Дж. Воллі (2020 р.) у дослідницькій роботі «Розширена інклюзія: теоретизування глобальної справедливості для дітей та молоді» [3], де автори обґрунтовують думку про те, що сучасний досвід дітей та молоді вимагає переосмислення глобальної справедливості навколо нової концепції посиленої інклюзії. Дослідники представляють три тематичні дослідження глобалізації – дитячі трудові рухи, дитячі та молодіжні міграції й молодіжні організації, згуртовані навколо зміни клімату. В кожному з випадків молодь одночасно позбавляється можливостей через свою боротьбу з несправедливістю, що дає їй глибоку глобальну взаємозалежність. Дж. Джозефсон і Дж. Воллі також наводять «нові теоретичні досягнення в глобальній справедливості, які краще реагують на досвід дітей і молоді через дитячу концепцію уповноваженого включення як дітей, так і інших маргіналізованих груп» [3]. Водночас реалізація запропонованих ідей можлива не лише завдяки глобальній потужності, яку надає міжнародна асоціація дітей та молоді. Найважливішим індикатором можливості такого об'єднання є психічне здоров'я підростаючого покоління, збереженню якого присвячено спецвипуск журналу «Глобальні дослідження дитинства», який відкриває стаття В. Коппока (2020 р.) «Психіатричне дитинство» [4]. В ній зроблено важливий висновок про те, що «...системи діагностичної класифікації нестабільні, постійно обговорюються, відображаючи переважаючі ідеологічні, соціокультурні та політичні умови» [4].

Культурна ідентичність дітей та молоді

Проекцією опору майбутньої психологічної культури громадянина будь-якої країни є освітнє середовище та етика взаємовідносин у процесі здобуття освіти в навчальних закладах. Цій проблемі присвячений спеціальний номер журналу «Глобальні дослідження дитинства», який відкривається спеціальним вступним коментарем «Сучасна етична напруга: ситуаційний випадок етичної напруги під час роботи з дітьми і молоддю в освітньому контексті» Емі Макферсон, Данієлла Форстер і Рейчел Бьюкенен (2019 р.) [5]. У цьому контексті згадані автори

використовують термін «освітня етика» як термін для позначення спеціальної галузі ужиткової етики, що охоплює вивчення етичної складності роботи з дітьми та молоддю в різних освітніх середовищах, таких, як школи, ранній догляд за дітьми, цифрові простори, університети, громадські місця та дослідницькі середовища» [5]. Метою цього спеціального випуску є розроблення підходів, які підкреслюють сучасні соціокультурні виміри етичної напруги в шкільному та освітньому контекстах. Ці підходи покликані сформувати соціальні навички та умови для оволодіння дітьми і молоддю психічною культурою взаємин, яка в соціальному контексті реалізується як правова культура громадянина. За задумом авторів, «цей підхід розглядає етичні дилеми як соціальні процеси, які формують і формуються ширшими історичними, політичними, економічними, інституційними та культурними силами» [5]. Ми поділяємо цей підхід, оскільки він розглядає етичні дилеми як соціально-психологічні процеси, що формують етичну культуру дитини та молодшої людини, яка в ширшому історичному, політичному, економічному, інституційному та культурному контекстах майбутнього набуває властивостей і значення індивідуального самозбереження власної культурної ідентичності в глобальному світі.

Окремою важливою проблемою, яка залишається майже непомітною в практиці молодіжної роботи та недостатньо дослідженою в теорії, є психологія сприйняття та трансформації мовних значень для себе з метою пошуку та визначення власної індивідуальної ідентичності. Стаття Софії Квіст Ліндхольм та Анетт Вікстрем «Ефекти циклу» (2020 р.), пов'язана з психічним здоров'ям молодих людей: як молоді люди змінюють значення психіатричних концепцій», присвячена одному з травматичних вимірів цієї проблеми [6]. Автори вказаної дослідницької роботи зазначають: «Ми демонструємо, як учасники надали нового значення цим психіатричним ярликам, знецінили та додали їм нюансів і таким чином перетворили їх на культурні категорії, а не на діагностичні категорії» [6].

Так само в континуумі «етика освіти – правова культура» діти та молодь засвоюють власні рефлексії в мовному маркуванні себе. Терміни законів і законодавчих документів сприймаються відповідно: вони нічого не означають для дитини чи підлітка, поки не набудуть індивідуально важливого емоційного значення, пов'язаного з самоідентифікацією. Автори вказують: «... важливою відмінністю, яку тут слід зазначити, є те, що в той час як DSM¹ розширює тривогу та депресію як психіатричні визначення хвороби, молоді люди відокремлюють ці ярлики від патології та застосовують їх як культурні категорії. У цьому сенсі

¹ Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders – Діагностичний і статистичний посібник із психічних розладів (Примітка С. Болтівця).

психіатричні ярлики перестають бути категоріями страждань і стають культурними категоріями, застосовними до злетів і падінь життя» [6].

Культурно-психологічний контекст також визначається роздумами маленьких дітей про своє транснаціональне дитинство та досвід міграції, які досліджували Наомі Нірупа Девід та Анна Кілдеррі (2019 р.), а результати цієї роботи представлені в праці «Історія сімейної міграції між поколіннями» [7]. Як зазначають автори, «каталізатором дослідження стала (на той час) 6-річна донька N. D., яка запитала: «Мамо, я австралійка?», «Я більшою мірою австралійка, ніж ти?» [7]. Індивідуальний опір дитини, яка ставить такі запитання, розвивається на основі приналежності до певної національності та в рамках національності до тих визначень, «коли «чужий» є «іншим» і наявні чіткі дискурси не/належності» [7].

Дитячий опір заради майбутнього самозбереження

Важливе місце у формуванні індивідуальної опірності² та життєздатності³ людини займають погляди учнів дошкільного віку, розкриті в дослідженні Кіріакоса Деметріу та Зої Нікіфоріду (2019 р.) «Реляційний простір освітніх технологій: погляди учнів раннього віку» [8]. «Розуміння учасників взаємодії між Першим простором (матеріальним простором) і Другим простором (ментальним простором, заснованим на сприйнятті та ставленні) досліджувалося з точки зору Третього простору Сожі, який поєднує в собі Перший і Другий простори» [8], – зазначають автори статті. Формування рольових груп дітей, які різними способами реалізують власну резистентну поведінку, відображено в наступному висновку дослідження: «Наслідки цього дослідження відображають складність освітньої технології в умовах раннього віку, де і Перший, і Другий простори відіграють значну роль і надають можливість реалізувати просторову перспективу того, як практики можуть стати навігаторами, трансформаторами та конструкторами власної технологічної практики і дійсності» [8].

Особливе місце, яке, на нашу думку, є універсальним для визначення різноманіття реакцій людей на вимоги закону, належить дослідженню Елісон Мур «Патологічне уникнення вимог: що і кого патологізують і в чийх інтересах?» (2020 р.) [9]. Автор слушно визначає чотири вектори конфліктів, які дитина змушена долати, якщо дорослі помічають психіатрично описані відмінності в

² Українське поняття «опірність» в англійських джерелах позначається терміном «резистентність» (від лат. *resistentia*) – «опірність», «здатність чинити опір чому-небудь» (примітка С. Болтвіця).

³ Українське поняття «життєздатність» протягом останніх кількох років окремі автори замінюють запозиченим з фізики латинським поняттям пружності – «резильєнтність» від англ. *resilience* – пружність, еластичність, що в латинській етимології *re-silio* означає «скакати назад; відскакувати» та містить також значення «скорочуватись, стискатись», а також юридичне – «відмовлятись». (примітка С. Болтвіця).

ній від інших: «Аутизм і патологізація самозахисту», «Дитинство і патологізація. Компетенції» та «Гендер і патологізація трансгресії» [9]. Ці протиріччя виявляють універсальну тенденцію мовчазного насильства, яке є диктатом упереджень, правил, діагностичних критеріїв, установок і всіх тих перешкод, створених дорослими, які кожна дитина повинна подолати в процесі свого розвитку. Це глобальна проблема всіх епох і народів, яка тисячоліттями розв'язувалася гуманістичними мислителями в масштабі окремих випадків, але не вирішується правовою системою на основі морального розвитку суспільств у масштабі тих мільярдів сучасного населення планети, які нині живуть на ній.

Глобальне право дітей, які приходять у цей світ, на його придатність до життя

Глобальне право дітей, які приходять у цей світ, на його придатність до життя є однією з головних проблем майбутнього психологічного розвитку людства, що полягає в наданні переваги правам дітей та молоді на власне екологічне майбутнє. В основі цієї нашої ідеї лежать три основні аргументи:

– по-перше, нинішнє покоління дорослих несе відповідальність за екологічну обстановку світу, яку воно залишає наступним поколінням нинішніх дітей та молоді;

– по-друге, виходячи з першого аргументу, майбутнє життя сучасних дітей та молоді в менш повноцінному світі ніж той, яким користувалися попередні покоління людей, тобто батьки та діди, є несправедливим;

– і, нарешті, по-третє, реалізація глобальної ідеї сталого розвитку, яка є платформою сучасної діяльності ООН, можлива лише за умови розуміння та відчуття справедливості своїх попередників кожним наступним поколінням жителів планети Земля, які в міру своїх можливостей перенесли турботу про екологічний розвиток нинішнього покоління дітей та молоді у стан, максимально наблизений до реалізації їхнього права на повноцінне життя.

Підтвердженням нашої аргументації є дослідницька тематика сучасних авторів, які вивчають справді важливі проблеми так, ніби екологічний розвиток відбувається поза розвитком людського роду з його спадкоємністю та суперечливістю поколінь дітей, молоді, їхніх батьків, дідів і прадідів, бабусь і прабабусь. Наприклад, важливість порівняння виловів риби в морських екосистемах Африки Джейсона С. Лінка, Рега А. Вотсона, Фабіо Пранові та Сімоне Лібралато (2020 р.) [10] є незаперечною із сучасної точки зору, але не охоплює можливих права на екологічне майбутнє сучасних дітей та молоді, які можуть відрізнитися від тих, що визнаються зараз. З цієї точки зору права дітей та молоді латентно існують у представлених Шейхом Шамімом Хасаном, Лінь Чжень, Гіашуддіном

Міа, Тофаєлем Ахамедом і Абдусом Самі (2020 р.) [11] змінах у землекористуванні, дослідженнях Ребекки Шютте, Ельке Плааса, Хосе Альфонсо Гомеса і Хеми Гусмана (2020 р.) [12] прибутковості боротьби з ерозією за допомогою покривних культур у європейських виноградниках з урахуванням екологічних витрат, дослідженні Віллема А. Лендмана, Невілла Свейда, Ньякалло Маседі та Нобору Мінакава (2020 р.) [13] розробки та розумного застосування кліматичних прогнозів сезонної малярії в провінції Лімпопо в Південній Африці, а також представленій Юньцзе Вей і Лінь Чженем (2020 р.) [14] динаміки поголів'я худоби та факторів її впливу на Монгольському плато й багатьох інших.

Але якщо причини конфліктів домашньої худоби та диких травоядних тварин в альпійській екосистемі плато Чанг Тан безумовно заслуговують на увагу дослідників Зенгран Сю, Зіцянъ Вея та Мінмін Джіна (2020 р.) [15], то чому права дітей та молоді залишаються поза увагою й визнанням у їхньому ще не до кінця усвідомленому праві на власний унікальний екологічний розвиток, а отже, й праві на індивідуальний опір небезпекам і шкідливостям глобального світу, що призводить до конфлікту поколінь?

Множинність глобальних світів дитинства

Множинність глобальних світів різних поколінь дітей полягає в тому, що кожне глобальне дитинство має свою психологічну епоху. Ми виходимо з того, що дитинство і діти, як і всі люди, є невід'ємною частиною природи, а найчастіше рушійною силою екологічних перетворень. Глобальна економічна депресія 20-30-х років ХХ століття в різних частинах глобального світу у своїх крайніх формах, наприклад, в Україні, призвела до голодоморів 1921 – 1923, 1932 – 1933, 1946 – 1947 років, організованих керівництва тодішнього СРСР, в результаті чого за різними даними було знищено близько 30 мільйонів людей, третину з яких становили діти, які найчастіше ставали об'єктами поїдання власними матерями.

Закінчення Другої світової війни призвело до масової появи «дітей війни», які вижили на територіях воєнних дій чи виснажених війною районах воюючих держав – на все життя травмованих втратою рідних, вихованих дисгармонійно, часто фізично покалічених. Епоха випробувань ядерної зброї ядерними державами, що почалася в другій половині 1940-х років, призвела до глобального феномену дитячої акселерації, про який сьогодні майже ніхто не згадує, але пам'ятає про нього.

Епоха відчуження дітей з різних континентів протягом усієї епохи «холодної війни» між вільним світом і тоталітарним світом табору прокомуністичних сателітів під егідою колишнього СРСР яскраво розкрилася в 60-80-х роках ХХ століття. Епоха віртуального занурення дітей в ігровий світ електронних реалій

інтернету 90-х – 20-х років XXI століття та їх відчуження від живої природи, яка найглибше охопила не тільки найбільш технологічно розвинені країни, але й породила інерцію всіх інших, в яких дитинство занурюється у відчуження від реального світу в намальований світ під назвою «інтернет-залежність».

Епоха соціального дистанціювання та відчуження 2019-го і наступних років, викликана поглядом людини на кожну іншу як на об'єкт, що загрожує продовженню життя, тобто об'єкт, який не тільки не сприяє збереженню та спільному вдосконаленню, але є й реальною загрозою його припинення, насамперед через інфекцію. Тенденція глобалізації як спільного майбутнього, що починається з дитинства, зазнала катастрофи, оскільки від очікування глобальних вигод перетворилася на очікування індивідуального знищення. Разом із соціальним відчуженням ця епоха породила й власні надії, відмінні від тих, які несла доба глобалізації.

Глобальне уявлення про майбутній розквіт, загальне благоденство і щастя, заради досягнення якого й була інспірована ідея глобалізації як привабливого майбутнього всіх дітей та молоді світу, постало перед реальністю вбивства, поранення й депортації українських дітей у ході війни російської федерації проти України. Зокрема, станом на 31 липня 2023 року Офіс Генерального прокурора України повідомив про загибель 498-ми дітей, поранення різного ступеня тяжкості 1 081 дитини, зникнення 1 037 дітей, депортацію до російської федерації 19 546 дітей, з яких вдалося повернути тільки 386⁴ або 1,97 % від їх загальної кількості. Втілення ідеї всесвітнього панування на всіх континентах планети, властива гібридному населенню будь-якого поліетнічного утворення імперського типу, фізично позбавила мільйони українських дітей та молоді майбутнього та спотворила його за українською етнічною ознакою – належністю їх до Українського народу й України в цілому. Проголошений російський намір «денацифікації», а отже, знищення Української нації шляхом її «демілітаризації» – подолання опірності, здатності до опору з метою збереження свого життя, в особливий спосіб торкнулося дитячої частини населення України.

На поверхню глобальної свідомості зі стану політичного, воєнного, соціального, психологічного гноблення вириває очікування справедливості в побудові співіснуванні рас, знищених у минулому за допомогою кількісних, географічних, технологічних та інших переваг, а не шляхом втілення права на життя всіх людей, незалежно від етнічної приналежності та істотних засобів існування – власної мови, природного звичаю, що включає визнання й пошану до своїх предків, та самоусвідомлення себе як члена етнічної спільноти, рівного з іншими спільнотами в праві на життя й користування зазначеними можливостями.

⁴ Офіс Генерального прокурора України: URL: https://t.me/pgov_gov_ua/15014

Порушення рівноваги в глобальному світі всіх живих істот негайно покликає до життя природні сили, можливості яких здатні відновити втрачену справедливість у співіснуванні різних способів природної реалізації індивідуального «Я» у вимірах природних спільнот, якими є родини, роди, етноси, нації та раси.

Глобальною, як і в попередні століття, залишається лише тенденція глобальної експансії в потребі репрезентувати себе в глобальному світі – як індивідуально, так і через свої спільноти – сім'ї, роди, етноси, нації та раси. Головним засобом, як й у відомих нам попередніх тисячоліттях історії, залишатиметься обмін як індивідуальними, так і груповими можливостями, силою як енергією, яка потрібна індивідам і названим спільнотам для самозбереження; продуктами, необхідними для життя, що включає зростання інтенсивності обміну продуктами знань та інформації, характерного для останнього часу.

Індивідуальність дитини в глобальному світі

Основні погляди на індивідуальність дитини і будь-якої людини в більш ніж семимільярдному світі ми можемо втілити в тому, що навіть серед близнюків не буває двох абсолютно однакових організмів. Це наше твердження ґрунтується на тому факті, що пошуки цієї ідентичності протягом останніх століть справді забезпечили науку аргументами подібності, але не конгруентності. Більше того, людське знання, інструментом якого є те, що людство вкладає в поняття науки, розширюється й розширюватиметься від покоління до покоління, але, на нашу думку, воно ніколи не зможе охопити власною свідомістю Всесвіт, виміри з яких дорівнюють нескінченності.

Виходячи з цього, ми висловлюємо свою думку про нескінченність людської індивідуальності, яка набуває своєї неповторності в дитинстві, або, зазнавши депривації й отримавши довічну травму, існує в прихованій формі протягом усього життя людини чи гине, обравши захисну, тому безпечну, форму в стосунках з іншими людьми. Дитинство – це саме той період, протягом якого формується не індивідуальність, а форми її безпечної репрезентації в глобальному світі людей. Серед незліченної кількості прав дитини, які, на наш погляд, усі важливі, а їх перелік нескінченний, як природа Всесвіту, вважаємо за доцільне виділити глобальне право всіх дітей світу і кожної дитини зокрема, вільно виражати власну індивідуальність. Більше того, уявлення про глобальну індивідуальність дитини має набути глобального втілення й воно його набуде.

Індивідуальна неповторність людини, що склалася з дитинства, стане цінністю майбутніх століть, так само, як типізація і стандартизація є відображенням людського розвитку, успіхів природничих і технічних наук минулих XIX – XX століть. Людство досягло певної платформи матеріального благополуччя

для всіх, яка більшою чи меншою мірою відображає досягнуті межі пізнання, за якими перебувають індивіди інших індивідуальних самоорганізацій та індивідуального опору тенденціям уніфікації, а отже, знищення власних психічних «Я».

Чому виникає мислення?

Людська дитина мусить ще довгі роки вчитися й бути залежною від батьків, у порівнянні з тим же курчам, яке вже від першої хвилини свого життя може дзьобати зерна, пити воду та поводитися як курка. Через брак природжених видів поведінки в людини в перебігу еволюції виникло мислення, яке служить її самозбереженню й розвитку.

Проте, починаючи з другої половини XIX ст., попри весь прогрес техніки та похідне від неї підвищення життєвого комфорту, в західних країнах стало відчутно, що душевне життя людини стає все убогішим. Дві світові війни XX століття знищили понад 150 мільйонів осіб, з яких близько третини – жертви тоталітарного російського режиму. Український голодомор забрав життя близько 7 – 10 мільйонів, загибель європейських євреїв у нацистських таборих смерті, близько 6 мільйонів, а менші за чисельністю, але не за жорстокістю, геноциди, такі, як вірменський, камбоджійський, югославський і в сучасних державах Африки та багато інших досі мало представлені в глобальному усвідомленні людства. Але перша чверть XXI століття демонструє виверження нелюдської жорстокості монголоїдів та їхніх сателітів у зазіханні на знищення всіх народів світу, розпочинаючи з європеоїдів, шляхом збройного просування на Європу вже не вперше за минуле тисячоліття. Як завжди, першою на цій межі побутування монголоїдів і європеоїдів постає Україна.

Наслідки раціоналізму, який є результатом сучасного панівного мислення, продукують однобічне, а тому неповне, сприймання світу. Треба підкреслити, що тут не йдеться про різні фізичні апарати чи системи, але про спосіб мислення, який творить ці апарати і системи. Дані системи мають бути якнайбільш доцільними, тобто раціональними та ефективними.

Головна мета такого способу мислення – зробити світ зрозумілим і придатним до управління. Людина цього типу мислення дивиться на нього холодно, твердо, без пристрастей і захоплення. Її цікавить лише те, як використати світ для своїх потреб та успіху в житті. Недарма ж декілька поколінь дітей та молоді виростає й калічиться звабою успіху, зворотну частину якого не прийнято виставляти напоказ.

Держава є системою (апаратом), який поєднує в собі та регулює сфери політики, економіки, культури, науки, освіти тощо, в якій людина виконує певні функції, а отже, більшою чи меншою мірою є апаратником, деталлю, частиною

великої системи, за яку вона не може відповідати в цілому, але може втрачати відповідальність за свою діяльність. Водночас технологія пропаганди і масової культури сприяє не індивідуалізації, а типізації дітей, які в дорослому віці легко перетворюються в безповідальну масу. Засобом типізації в роботі психологів виступають тести – зіставлення психічних властивостей великих мас людей між собою з метою добору найбільш соціально вигідних, а тому схвалюваних.

Атрофія серця нині відроджується з новою силою в катуваннях і вбивствах озброєними росіянами українських дітей і дорослих. Люди старшого віку визнають, що російська жорстокість і ненависть до українців, України вже давно перевершила нацистську, яка була представлена в окупованій під час Другої світової війни різними народами Німеччини і країн-союзників Третього Райху – німцями, угорцями, австрійцями, італійцями, словаками і так далі.

Так само, як анатомічну будову й фізіологічне функціонування людського організму становить її двоїна, представлена в міжпівкульній взаємодії головного мозку, людське мислення охоплює інструментально-раціональну та інтуїтивно-змістовну функції. Якщо інструментально-раціональна функція мислення шукає такі цінності, як самозбереження, самозабезпечення, влада і престиж, то інтуїтивно-змістовна функція здійснює пошук відповіді на питання: «Для чого я живу?». У цій функції мислення ми не прагнемо контролювати природу чи суспільство, радше сприймаємо той факт, що світ є і що в ньому існують люди, та намагаємося збагнути суть добра, краси і правди. Можна сказати ще по-іншому, а саме, що буттєві цінності є трансперсональними, понад-особистісними, що вони знаходять вияв у любові, доброзичливості, в продуктивній і творчій праці задля добра суспільства. Продуктами інтуїтивно-змістовної функції мислення є також мистецтво та філософські й релігійні шукання. Проблема в тому, що інструментально-раціональна функція мислення стала домінантною в майже всіх сферах життя, а тому живемо в новому для нас технологічному світі, в якому панує інструментально-раціональна диктатура мислення. Це було б неможливо, якби до її творення, підтримання й використання як способу життя не були причетні всі покоління людей, починаючи з раннього дитинства, адже діти найперші засвоюють усі технологічні устрої, як тільки вони з'являються у вжитку. Людина чим старша, тим їй важче доводиться наздоганяти технологічний розвій дитинства.

Чому інструментально-раціональна функція мислення створила психологічну науку?

Інструментально-раціональна функція мислення була активною в народженні модерної психології як самостійної наукової дисципліни. Її заснував німецький

філософ і психолог Вільгельм Вундт, коли створив при Лейпцізькому університеті в 1879 р. першу в світі психологічну лабораторію. За його прикладом пішли й інші університети Західного світу. Знаменним є те, що головний твір Вундта має назву «Основи фізіологічної психології». Однак дослідники звертають увагу на те, що інструментальні експерименти проводили й українські психологи, зокрема І. О. Сікорський, який у 1878 розпочав експериментальне дослідження в галузі дитячої й педагогічної психології, вивчаючи явища втоми при розумовій праці в дітей шкільного віку. Такі слова, як «лабораторія» та «фізіологічна психологія» вказують на інструментально-раціональну основу духу нової науки: вона орієнтувалася на природознавчі науки й прийняла їхні досліджувальні методи. Йдучи за тим самим загальним духом, усі відділи Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України названі «лабораторіями», хоча вони аж ніяк не подібні до лабораторій природознавчих наук.

Американські психологи свого часу захопилися вимірюванням того, що французькі психологи назвали «intelligence» – вони переклали французький тест на англійську мову, пристосували його статистично до американських дітей (стандартизували) і з великим ентузіазмом почали досліджувати дітей із середнім та понадсереднім IQ. Американський IQ тест вийшов в 1916 році під назвою «Стенфорд-Біне тест». Деякі американці називали дітей із IQ 140 і вищим «геніальними дітьми».

Виникло питання: що це таке «intelligence», що ми її вимірюємо? Українці, намагаючись зрозуміти сутність цього, переклали згаданий термін як «інтелект». Натомість американські психологи докладали значних зусиль, щоб знайти хоч якусь одну дефініцію, яка могла б пояснити, що це таке «intelligence». Пропонували різні визначення, такі, як здатність засвоювати інформацію, або здатність навчатися з досвіду, або здатність пристосовуватися до обставин, здатність розуміти, логічно думати, і ніяк не могли прийняти якусь одну дефініцію. На нашу думку, слід поглянути на це питання з мовної точки зору: як вживаються різні поняття-прикметники, щоб назвати певну рису характеру (особистості) – це її інтелігентність (розумовість), чи якась інша характеристика?

Поняття «intelligent» у французькій, німецькій та англійській мовах є поняттям результативним – говоримо, наприклад, що якийсь високопосадовець має «інтелігентну» секретарку, яка робить багато роботи за нього. Натомість німецький психолог В. Келлер, експериментуючи з шимпанзе, назвав його «інтелігентним», коли той зумів успішно розв'язати нову для нього ситуацію. Отже, поняття IQ є результативним поняттям: який бал досягнула дитина в результаті її тестування. Секретарка, мавпа і дитина – всі вони є «інтелігентними» в розумінні якогось досягнення, результату, однак душевні процеси в кожній з них різні. Американські

психологи не могли погодитися на дефініцію інтелігентності тому, що шукали в понятті «intelligence» якийсь спільний душевний процес, вони підходили до цього поняття так, наче б воно було суттєвим, а отже, – результативним.

В українській мові справа ускладнюється ще й тим, що тут термін «intelligence tests» переклали як «тести інтелекту», хоча слово «інтелект» має зовсім інше значення не лише в трьох західних мовах (англійська, французька, німецька), але й в українській мові. Можна назвати мавпу інтелігентною (німецькою мовою), але аж ніяк «інтелектуальною» в українській. Гадаю, що український термін «кмітливість» найліпше окреслює те, що західні психологи окреслюють терміном «intelligence».

Починаючи з 1916 р., коли вийшла перша американська версія IQ тесту, тести вживалися й надуживалися тривалий період. З'явилася версія тесту для дорослих – «Wechsler Adult Intelligence Scale», і в США однією з головних характеристик особи вважався її IQ бал.

Гадаю, що IQ тести є корисними для ідентифікації розумово відсталих дітей, так, як це первісно мали на увазі французькі психологи Біне і Сімон, однак вони є непридатними для ідентифікації розумово здібніших дітей та дорослих. Важливу роль в американській психології грає різноманітне тестування, яке дозволяє оцінити не лише людські здібності, але й риси характеру, нормального чи психічно хворого. Хоча ті тести не завжди дають кількісні результати, тим не менше вони корисні для різних потреб.

У США академічна психологія, за винятком Вільяма Джеймса, від самого початку пішла природничо-науковим шляхом, тобто шляхом, який прокладає інструментально-раціональна функція мисленням. Експериментальні дослідження умовних рефлексів І. П. Павловим мали великий вплив на засловника біхевіоризму Дж. Б. Вотсона, за теорією якого предметом вивчення в психології може бути лише поведінка людей і тварин, а не психіка чи душевне життя людини, бо їх неможливо об'єктивно (тобто ззовні) спостерігати. Традицію біхевіоризму продовжував Б. Ф. Скіннер, багатолітний професор психології в престижному Гарвардському університеті. Він проводив експериментальні дослідження поведінки лабораторних пацюків та голубів, вживаючи трохи складніші принципи оперантного обумовлення, проте не вагався пояснювати поведінку людей тими самими принципами своєї біхевіористичної психології.

Хоча не всі американські психологи того періоду були згодні з біхевіористичними теоріями, однак більшість із них вважала, що всі людські проблеми можна й треба досліджувати експериментальними методами, і що експериментальна психологія є прототипом наукової психології. Таку науку можна назвати сцієнтистською. Хоча вона й принесла цікаві та корисні речі, багато експериментів

були незначними і тривіальними. Популярний американський часопис «Ріyder Дайджест» подав на цю тему таку дефініцію психології: «Психологія – це наука, яка пояснює нам складною термінологією загальновідомі речі».

У другій половині ХХ-го століття в американській академічній психології на зміну біхевіоризму приходить когнітивна психологія. Прихильники називають її «ною наукою про психіку людини» і визначають як науковий аналіз психічних процесів і структур, потрібний для розуміння поведінки. Таким чином психіка, яку біхевіоризм викинув із психологічної науки, триумфально повернулася на поле психологічних теорій та досліджень.

Сталося це під впливом збігу обставин у різних ділянках. Ідеться передусім: про вивчення психоневрологами поведінки та розумових здібностей осіб, що зазнали мозкових травм, та осіб, які пережили хвороби головного мозку; про розвиток комп'ютерної науки в напрямі моделювання людського інтелекту як апарату обробки інформації (information processing).

Згідно з останнім підходом, інформація надходить до нас через наші органи відчуття, інтелект її сприймає, обробляє й кладе в пам'ять, щоб у відповідний час та за відповідних обставин перенести на терен мовлення і поведінки. Так комп'ютер став моделлю людського інтелекту. В когнітивній психології людська психіка досліджується майже винятково з точки зору пізнавальних та орієнтаційних здатностей – відчуттів, сприймання, мислення, уяви, пам'яті.

Порівнюючи результати комп'ютерного моделювання з дослідженнями клінічних психологів, а також із даними лабораторних експериментів нейропсихологів, когнітивні психологи намагаються створити теорії функціонування мозку і психіки. Втім читаючи їхні праці, неможливо не зауважити, що слова «мозок» і «психіка» («mind») там часто вживаються як взаємозамінні поняття й що для нейропсихологів вивчення мозкових функцій постає, бодай імпліцитно, одним із найкращих засобів пізнання людської психіки.

Гадаю читачеві ясно, що тут діє винятково інструментально-раціональна функція людського мислення. Когнітивна психологія створює образ майже виключно аудіовізуальної людини-робота, яка має очі та вуха і вміє «мислити», тобто «переробляти інформацію». В такому образі немає мови про рушії душевного життя – інстинкти, прагнення, потяги, хотіння, мрії та пов'язані з ними настрої, емоції і почуття. Немає тут місця й тому, що гуманітарії називають «серцем людини»: усе багатство й складність людського душевного життя, яке ми знаємо з власного досвіду та досвіду мистецтва, художньої літератури, історії людства й із різних гуманітарних наук.

У період між двома світовими війнами число психологів-консультантів у США весь час зростало. Багато з них працювали в психіатричних лікарнях та інших

медичних клініках, а тому отримали назву «клінічних психологів». Спочатку їхня праця полягала в діагностиці пацієнтів за допомогою різних тестів та згодом клінічні психологи почали домагатися права практикувати психотерапію, яку в той час психіатри вважали своєю ексклюзивною територією. Цю боротьбу клінічні психологи виграли й сьогодні психотерапію в США практикують не тільки психологи, а й соціальні працівники та ряд інших фахових консультантів, як наприклад, філософські консультанти.

У своїй роботі клінічні психологи отримували незначну допомогу від академічних експериментальних психологів, а тому використовували підходи психоаналітичних і нео-психоаналітичних теоретиків. На відміну від панівної течії в сучасній західній психології, яка, на думку критичних та радикальних психологів, підтримує суспільний статус-кво, ці психологи хочуть, аби психологічна наука стала засобом до майбутніх змін у суспільстві, які істотно сприяли б суспільній справедливості та особистій самореалізації. Ці психологи ставляться критично до усталених теорій та методологій у вивченні людської поведінки й душевних переживань. Їхні дослідження не відбуваються в ізоляції психологічної лабораторії. Вони зосереджуються на вивченні того, як переживання й поведінка людини і груп залежать від фактів історії, політики, економіки та культури (більше того, значною мірою формуються під впливом тих фактів). У своїх дослідженнях і професійній роботі вони уважно ставляться до проблем етики, влади, ідеології, правди, цінностей та духовності. Цим самим молодіжна просторінь майбутнього світу виникає вже нині у спраглому пошуку людяності, доброзичливості, терплячості і милосердя.

Висновки, втілені в запитаннях для майбутніх відповідей

Замість положень, якими традиційно завершуються наукові пошуки, ми подаємо запитання, які потребують перспективного розв'язання в глобалізованому світі сучасного та майбутнього дитинства. До цих питань, на нашу думку, в першу чергу належать наступні:

1. У чому полягає конфлікт дитини зі світом? Які причини його виникнення? Чи можлива безконфліктність? Яким є числове вираження різних вікових категорій дитинства до загальної кількості людей? Що таке права дитини: вроджені та набуті? Які можливості має дитина для здобуття своїх прав?

2. Які інструменти можна використовувати для вимірювання культурного та психологічного контексту вікових прав дитини? Які перспективи їх розвитку? Наскільки надійними можуть бути вимірювання в інтернеті? Дитинство в інтернеті: представництво інтересів дитини дорослими юридичними особами чи участь дітей? Світ дитини в інтернеті: що прогнозується в майбутньому?

3. Яка динаміка зростання прав дитини та дитинства як періоду життя людини визнана світовою цивілізацією? Чи зрівнюються права дитини з правами дорослої людини?

4. Якими будуть відповіді майбутнього на спраглий пошук нинішніми поколіннями дітей і молоді людяності, доброзичливості, терплячості, милосердя?

Список використаних джерел

1. Jirata Tadesse Jaleta (2019) The cultural spaces of young children: Care, play and learning patterns in early childhood among the Guji people of Ethiopia. *Global Studies of Childhood*, vol. 9, 1: pp. 42–55. URL: <https://doi.org/10.1177/2043610618817317>

2. Wall J. (2019) Theorizing children's global citizenship: Reconstructionism and the politics of deep interdependence. *Global Studies of Childhood*, vol. 9, 1: pp. 5-17. URL: <https://doi.org/10.1177/2043610618815484>

3. Josefsson J, Wally J. (2020). Empowered inclusion: theorizing global justice for children and youth. *Globalizations*. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/14747731.2020.1736853>

4. Coppock V. (2020). Psychiatrised childhoods. *Global Studies of Childhood*. 2020, Vol. 10(1) 3–11. URL: <https://doi.org/10.1177/2043610620901361>

5. McPherson A., Forster D., Buchanan R. (2019). Situated cases of ethical tensions when working with children and young people in educational contexts. *Global Studies of Childhood*. First Published May 27, 2019 Editorial. URL: <https://doi.org/10.1177/2043610619845735>

6. Lindholm K.S., Wickström A. (2020) 'Looping effects' related to young people's mental health: How young people transform the meaning of psychiatric concepts. *Global Studies of Childhood*. First Published February 28, 2020 Research Article. URL: <https://doi.org/10.1177/2043610619890058>

7. David N. N., Kilderry A. (2019). Storying un/belonging in early childhood. *Global Studies of Childhood*. First Published March 15, 2019 Research Article. URL: <https://doi.org/10.1177/2043610619832893>

8. Demetriou K., Nikiforidou Z. (2019). The relational space of educational technology: Early childhood students' views. . *Global Studies of Childhood*. First Published December 5, 2019 Research Article. URL: <https://doi.org/10.1177/2043610619881458>

9. Moore A. (2020). Pathological demand avoidance: What and who are being pathologised and in whose interests? . *Global Studies of Childhood*. First Published February 28, 2020 Research Article. URL: <https://doi.org/10.1177/2043610619890070>

10. Link J., Watson R., Pranovi F., Libralato S. (2020). Comparative production of fisheries yields and ecosystem overfishing in African Large Marine Ecosystems. *Environmental Development*. Available online 19 April 2020, 100529.

11. Hasan S., Zhen L., Miah M., Ahamed T., Samie A. (2020). Impact of land use change on ecosystem services: A review. *Environmental Development*. Available online 19 April 2020, 100527.

12. Schütte R., Plaas E., Gómez J., Guzmán G. (2020). Profitability of erosion control with cover crops in European vineyards under consideration of environmental costs. *Environmental Development*. Available online 19 March 2020, 100521.

13. Landman W., Sweijd N., Masedi N., Minakawa N. (2020). The development and prudent application of climate-based forecasts of seasonal malaria in the Limpopo province in South Africa. *Environmental Development*. Available online 13 March 2020, 100522.

14. Wei Y., Zhen L. (2020). The dynamics of livestock and its influencing factors on the Mongolian Plateau. *Environmental Development*. Available online 10 March 2020, 100518.

15. Xu Z., Wei Z., Jin M. (2020). Causes of domestic livestock–wild herbivore conflicts in the alpine ecosystem of the Chang Tang Plateau. *Environmental Development*. Available online 8 January 2020, 100495.

References

1. Jirata Tadesse Jaleta (2019) The cultural spaces of young children: Care, play and learning patterns in early childhood among the Guji people of Ethiopia. *Global Studies of Childhood*, vol. 9, 1: pp. 42–55. URL: <https://doi.org/10.1177/2043610618817317>

2. Wall J. (2019) Theorizing children's global citizenship: Reconstructionism and the politics of deep interdependence. *Global Studies of Childhood*, vol. 9, 1: pp. 5-17. URL: <https://doi.org/10.1177/2043610618815484>

3. Josefsson J, Wally J. (2020). Empowered inclusion: theorizing global justice for children and youth. *Globalizations*. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/14747731.2020.1736853>

4. Coppock V. (2020). Psychiatrised childhoods. *Global Studies of Childhood*. 2020, Vol. 10(1) 3–11. URL: <https://doi.org/10.1177/2043610620901361>

5. McPherson A., Forster D., Buchanan R. (2019). Situated cases of ethical tensions when working with children and young people in educational contexts. *Global Studies of Childhood*. First Published May 27, 2019 Editorial. URL: <https://doi.org/10.1177/2043610619845735>

6. Lindholm K.S., Wickström A. (2020) 'Looping effects' related to young people's mental health: How young people transform the meaning of psychiatric concepts.

Global Studies of Childhood. First Published February 28, 2020 Research Article. URL: <https://doi.org/10.1177/2043610619890058>

7. David N. N., Kilderry A. (2019). Storying un/belonging in early childhood. *Global Studies of Childhood*. First Published March 15, 2019 Research Article. URL: <https://doi.org/10.1177/2043610619832893>

8. Demetriou K., Nikiforidou Z. (2019). The relational space of educational technology: Early childhood students' views. . *Global Studies of Childhood*. First Published December 5, 2019 Research Article. URL: <https://doi.org/10.1177/2043610619881458>

9. Moore A. (2020). Pathological demand avoidance: What and who are being pathologised and in whose interests? . *Global Studies of Childhood*. First Published February 28, 2020 Research Article. URL: <https://doi.org/10.1177/2043610619890070>

10. Link J., Watson R., Pranovi F., Libralato S.(2020). Comparative production of fisheries yields and ecosystem overfishing in African Large Marine Ecosystems. *Environmental Development*. Available online 19 April 2020, 100529.

11. Hasan S., Zhen L., Miah M., Ahamed T., Samie A.(2020). Impact of land use change on ecosystem services: A review. *Environmental Development*. Available online 19 April 2020, 100527.

12. Schütte R., Plaas E., Gómez J., Guzmán G. (2020). Profitability of erosion control with cover crops in European vineyards under consideration of environmental costs. *Environmental Development*. Available online 19 March 2020, 100521.

13. Landman W., Sweijd N., Masedi N., Minakawa N. (2020). The development and prudent application of climate-based forecasts of seasonal malaria in the Limpopo province in South Africa. *Environmental Development*. Available online 13 March 2020, 100522.

14. Wei Y., Zhen L.(2020). The dynamics of livestock and its influencing factors on the Mongolian Plateau. *Environmental Development*. Available online 10 March 2020, 100518.

15. Xu Z., Wei Z., Jin M. (2020). Causes of domestic livestock–wild herbivore conflicts in the alpine ecosystem of the Chang Tang Plateau. *Environmental Development*. Available online 8 January 2020, 100495.

Sergii BOLTIVETS, Roman TRATCH. Youth space of the future world.

The article reveals the cultural and psychological context of the emergence and preservation of the individual uniqueness of childhood as an indicator of the stability of the individual in the global world. The general cultural and psychological context of the implementation of the rights of children and youth in modern multidisciplinary studies is presented, including three thematic studies of globalization - child labor movements,

migration of children and youth, and youth organizations around climate change. The most important indicator of the possibility of such an association is the mental health of children and youth. The projection of the stability of the psychological culture of children and youth is revealed in the dimensions of the educational environment and the ethics of relationships in the process of obtaining an education in preschool institutions. An important place in the formation of a person's mental culture is occupied by the views of students from early childhood. Giving priority to the rights of children and youth for their own ecological future is called one of the main problems of the psychological development of mankind. This idea is based on three main arguments: the responsibility of previous generations, the preservation of the completeness of the world, and the fairness of intergenerational relations. The idea and justification of the multiplicity of global worlds of different generations of children was introduced into scientific circulation, which consists in the fact that each global childhood has its own psychological era. The individual uniqueness of a person, which has developed since childhood, is declared the value of the future centuries, just as typification and standardization are a reflection of the human development of the successes of the natural and technical sciences of the past 19-20 centuries. It is claimed that humanity has reached a certain platform of material well-being for everyone, which to a greater or lesser extent reflects the achieved limits of cognition, beyond which individuals of other individual self-organizations of their own mental, including psychophysiological, self are. The instrumental-rational and intuitive-content functions of thinking, the role of the instrumental and rational function of thinking in the creation of psychological science. Instead of conclusions, questions are asked that need to be solved in the globalized world of modern and future childhood.

Key words: *individual resistance, global world, mental health of children and youth, mental culture, educational environment, early childhood, psychological development of humanity, responsibility of previous generations, preservation of the fullness of the world, justice of intergenerational relations, psychological epochs, functions of thinking, psychological science.*

ПСИХОЛОГІЧНА МЕТОДИКА «ТРИ ГОРИ» ЯК ЗАСІБ ГАРМОНІЗАЦІЇ МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО СТАНУ МОЛОДОЇ ОСОБИСТОСТІ (ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ)

УДК 152.922.8

DOI 10.58340/2786-6238-2023-1-2(5-6)-4

Ілона РАШКОВСЬКА,

заступниця директора з наукової роботи НДЦ «Інститут сімейної та молодіжної політики імені О. Яременка»
НН інституту права та політології УДУ імені Михайла Драгоманова,
кандидатка психологічних наук, доцентка
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2910-1716>

У статті викладені основні наукові засади авторської методики «Три гори», в основі якої робота з психологічної допомоги особистості. В наш важкий воєнний час багато людей втратили віру в свої сили, у багатьох із них спостерігається високий рівень тривожності, соматичних захворювань, зменшення стресостійкості організму тощо. А саме зараз, навпаки, нам потрібно бути зібраними та адекватно сприймати довколишні реалії, аби вміти допомогти собі, своїм близьким, підлеглим тощо. Останні роки життя в Україні проходили за ситуації певних обмежень, пов'язаних з епідемією коронавірусу, а потім військових дій, що наклало відбиток на психологічний стан особистості, особливо молоді. Багато хто в цей період втратив роботу, роз'єдналися сім'ї (під час війни багато жінок з дітьми виїхали за кордон, чоловіки пішли на фронт). Тому психологічна підтримка українцям у даний момент життя країни потрібна, як ніколи. Дуже важливо створювати інструментарій, що надає можливості особистості бути стійкішою, вірити в свої сили, підтримувати оточуючих, мати амбіції та в віру в успіх. У статті надається ретельний опис механізму роботи методів символдрами та арт-терапії, що лежать в основі даної методики, здійснено аналіз наукових пошуків сучасних зарубіжних та українських психологів, які досліджують вплив вищеназваних методів для гармонізації особистості. Також

ретельно прописані питання, які можна задавати клієнтові під час терапевтичної зустрічі та зазначена важливість подальшого вивчення впливу подібних методів психологічної допомоги на особистість.

Ключові слова: методики психологічної допомоги, арт-терапія, символдрама, самооцінка, рівень домагань, переживання образів, гармонізація внутрішнього стану.

Вступ

Попри всі життєві ситуації і негаразди останні роки життя в Україні характеризуються бурхливим розвитком психологічного інструментарію. Це, з одного боку, пов'язано з кількістю проблем, які є в населення країни (довге перебування в умовах карантину, пов'язаного з епідемією COVID-19, зміна життя внаслідок воєнного стану, а з іншого, ретельної роботи психологів-практиків задля створення нових технологій). Нині адаптується багато сучасних західних методик, а також створюються нові такі методики, враховуючи нинішній стан життя населення країни.

Дана авторська методика, поєднує в своїй основі як арт-терапевтичні, так і символдраматичні підходи й спрямована на роботу із самооцінкою (підвищення, гармонізація), набуттям впевненості в своїх силах, страхами, тривожністю, постановкою цілей тощо. Метафорою створення методики виступила думка автора про те, що «Коли ти знаходишся біля гори, то не можеш знати, що побачиш, коли на неї зберешся. Горизонти, які тобі за нею відкриються, та що далі тобі захочеться з «побаченим робити»?

Останнім часом, враховуючи вплив подій, що відбувається в нашій країні (два роки карантину, викликаного епідемією COVID-19, та другий рік повномасштабного військового вторгнення росії в нашу державу), спеціалісти психологи, соціальні працівники, соціологи, тобто всі, хто безпосередньо працює з людьми, спостерігають підвищений рівень тривожності, збільшення панічних атак, страхів, емоційного вигорання та інших негативних явищ.

Виклад основного матеріалу

Велика кількість населення, охопленого даним психічним станом, це діти та молодь. А вони і є майбутнім нашої країни. Тому й особливо важливо працювати саме з цими верствами населення. Діти, як правило, гарно візуалізують та із задоволенням реагують на те, що перебувають на прийомі у психолога. Молодь також із задоволенням слідує інструкціям щодо виконання вищезазначених методів психотерапії. Тому, за нашою гіпотезою, саме вони можуть бути використані

в масовій роботі психологів. Звісно, кожен метод має свої протипоказання, що й повинен врахувати спеціаліст.

А тепер проведемо короткий екскурс в науково-обґрунтовані психотерапевтичні методи, що лежать в основі створення даної методики. Одним із методів психотерапії, який легкий у застосуванні й практично не має протипоказань, якщо, звісно, правильно його використовувати, це метод арт-терапії.

Проблематикою арт-терапевтичної роботи займався багато відомих зарубіжних і вітчизняних учених, позаяк питання використання арт-терапії в соціальній сфері привернуло увагу значної частини науковців. В Україні проблеми арт-терапії досліджують такі вчені-теоретики та практики, як О. Бреусенко-Кузнецов, О. Вознесенська, Н. Волкова, В. Газолишин, Н. Єщенко, О. Любарець, А. Старовойтов та ін. Особливості становлення і розвитку арт-терапії розглядалися й у працях О. Копитіна, Л. Лебедевої, О. Медведєвої, О. Вознесенської. Арт-терапевтичні можливості видів мистецтва в соціальній сфері аналізували І. П'ятницька-Позднякова, О. Сорока та інші.

Арт-терапія сьогодні активно розвивається як за кордоном, так і в нашій країні, використовуючись як із метою терапевтичного впливу, а також при розв'язанні діагностичних, корекційних, психопрофілактичних завдань, і стає усе більш популярною в професійному середовищі. Та й сам процес трансформації соціально-політичної, економічної, культурно-інформаційної сфер суспільства в цілому стимулює розвиток арт-терапії, зростання досліджень, присвячених розробці арт-терапевтичних технологій і науковому аналізу їхнього психотерапевтичного ефекту. Все частіше арт-терапія використовується не лише в клінічних цілях, але і як профілактичний засіб для розвитку здорового світосприйняття та способу життя.

Отже, терміном «арт-терапія» позначають сукупність методів психологічної допомоги, які ґрунтуються на самовираженні в процесі творчості – танці, малюнки, спів, написання віршів, казок тощо. Арт-терапія – це метод зцілення за допомогою творчого самовираження. Не терапія або лікування, а саме *зцілення* – досягнення цілісності. Зцілення прямо пов'язане з духовною цілісністю, гармонією духу й тіла. Саме мистецтво є психотерапевтичним за своєю природою й сутністю, оскільки пов'язане з адаптацією особи до навколишньої реальності, сенсом існування «Я» і внутрішнім буттям людини.

Серед загальних ознак арт-терапевтичних технологій виділяються наступні:

- використання образотворчих матеріалів для вираження змістів свого внутрішнього світу;
- створення особливих умов, середовища для зцілення;

– присутність арт-терапевта поруч із людиною в процесі її образотворчої діяльності і використання ним тих чи інших інтервенцій, які допомагають їй виражати свої почуття й думки в художній формі та усвідомлювати зв'язок творчої продукції зі змістами свого внутрішнього світу. Так арт-терапія стає ефективним засобом самопізнання, самовираження та самоцілення особистості [1, с. 45].

Другою складовою методики «Три гори» став напрям символдрами. Новаторські підходи й відкриття автора методу Х.К. Льюїнера знайшли подальший розвиток у доробках сучасних авторів (Барке, Нор, 2019; Хайгл-Еверс, Хайгл, Отт, Рюгер, 2001; Жиловська, Обухов, Козаровицький; Турецька, 2001; Хенінг, 2008; Урльман, 2020). Поряд зі зміною фокусу сучасного психоаналізу з дослідження інтрапсихічного світу пацієнтів до інтерсуб'єктивної парадигми в теоретичних пошуках і практиці роботи учні та послідовники Льюїнера звернулися не лише до дослідження особливостей роботи з кататимними імагінаціями, але й до значущості терапевтичного впливу [2, с.184].

Основу цього методу складає вільне фантазування у формі образів, картини на задану психотерапевтом тему (мотив). Психотерапевт виконує при цьому контролюючу роль, яка супроводжує направляючу функцію. З відомих сьогодні близько п'ятнадцяти напрямків психотерапії, що використовують образи в процесі психологічної підтримки клієнта, символдрама є найбільш глибоко й системно проробленим та технічно організованим методом, що має фундаментальну теоретичну базу. В його основу покладені як концепції класичного психоаналізу, так і концепції послідовників методу, а саме теорія *об'єктних відносин* М.Кляйн, *его-психологія* А. Фрейда, *психологія Я* Х. Хартманна і *Self-Psychology* Х. Когута та їхня подальша розробка в працях Ш. Ференці, М. Балінта, Е. Еріксона, Р. Шпітца, Д. В. Виннікотта, М. Малер, О. Кернберга, Й. Ліхтенберг. Залишаючись на принципових психоаналітичних позиціях, метод має багато спільного з теорією *архетипів* і *колективного несвідомого* К.Г. Юнга, а також із розробленим ним методом *активної уяви* [3, с. 11]. Одним із мотивів основного ступеня символдрами є мотив «Гора», який включає в себе декілька складових – обов'язковий розгляд та опис гори знизу здалеку, опис панорами з вершини гори та спуск з гори.

Зупинимося на розгляді гори. Розглядаючи образ гори обов'язково потрібно якомога точніше описати її форму, висоту (приблизно скільки метрів), породу з якої вона створена. Чи ростуть на горі дерева, трава, квіти? Можливо, гора покрита снігом, можливо, видно якісь оселі. Після огляду гори здалеку клієнту задається питання, чи хотів би він піднятися на неї? З точки зору розуміння образу гори, вона є репрезентацією об'єктів, дуже важ-

ливих для клієнта. А саме гора може мати таку форму, що викликає спогади про щось неприступне, щось дуже масивне, що вселяє страх та тривогу. Так, гора з *гострою* вершиною символізує проблеми, що пов'язані із батьківсько – чоловічим світом, а якщо гора має округлу вершину або таку, яка нагадує лежачу або таку, що сидить, дівчину, – з материнсько-жіночим світом. У цьому плані мотив підйом на гору особливо важливий для опрацювання статевої ідентифікації, самоствердження себе в ролі чоловіка або жінки. Потрібно обов'язково звертати увагу на випадки, коли пацієнт уявляє себе в центрі гірського масиву, оточеного з усіх боків кільцем гір. Висота гори – ідеально здорова людина або добре компенсований пацієнт у середній Європі описує гору середньої висоти (приблизно 1000 м), порослу лісом, можливо зі скелястою вершиною, на яку він міг би, хоча, можливо, і з деякими труднощами, але піднятися. Як правило в невротичних пацієнтів, що мають занижений рівень самооцінки, гора може виявитися невеликим пагорбом, а в окремих випадках клієнт може побачити невеличку купу снігу, або піску. Якщо особистість має завищений рівень домагань і самооцінки, то це проявляється в образі високого льодовика, який може бути вкритий снігом. В окремих випадках у невротичних особистостей представлена гора може бути з пап'є-маше та з гладких скель, а в деяких випадках рівною і блискучою або дзеркально-гладкою (з мармуру). На таку гору неможливо навіть піднятися. У підлітків та незрілих особистостей гора може виглядати як цукрова головка, або мати стіни, що її огорожують. Але це буває не часто.

Наступний етап роботи з образом гори – це підйом. Як правило, цей процес не викликає особливих складностей у здорової людини. Підйом у гору символізує цілі та завдання, які особистість ставить у своєму житті. Окремі люди ставлять перед собою досить високі або навіть вкрай високі завдання, інші задовольняються середнім рівнем і відчують при цьому менше ускладнень. При підйомі вгору слід звертати увагу на особливості процесу, крутизну окремих підйомів, необхідність пробиратися через хаші, можливо, з набором альпіністського спорядження. Буває навпаки: клієнт часто перепочиває, втомлюється, присідає, що вказує на своєрідний спосіб домагатися своїх цілей. Є випадки, коли людина без вказівок психолога починає підйом у гору. Як правило, такі люди в житті є дуже цілеспрямованими, відповідальними та націленими на вирішення труднощів й отримання результату. Істеричні клієнти (пацієнти) часто дуже швидко піднімаються в гору та повідомляють про це психолога [3, с. 72].

Опинившись на вершині гори клієнт знаходить місце, звідки відкривається *панорама* на всі боки. Це, певною мірою, винагорода за витрачений під час сходження час і напругу. З вершини світ видно з абсолютно іншою, аніж зазви-

чай, перспективою. От саме на цьому ефекті й побудована наша методика «Три гори». Оглядаючи світ навколо себе клієнт може побачити багато цікавого. Це – моря, річки, ліси. Іноді люди бачать фабрики, заводи, різні будівлі тощо. Як правило, це середньоевропейський ландшафт. Якщо з висоти гори відкриваються савани, екзотичні сюжети тощо, це може свідчити про певні порушення.

Останній етап, описаний у методі символдрами – *спуск* з гори. З діагностичної точки зору він демонструє ставлення пацієнта до втрат, невдач, життєвих програшів, зниження свого соціального статусу і престижу. Повернення в місцевість, з якої починався схід на гору, не завжди проходить безболісно. Після того, як пацієнт певний час перебував на вершині гори, а потім побачив і описав панораму, що відкрилася з неї, психотерапевт пропонує йому спуститися вниз, запропонувавши скористатися або тією ж самою дорогою, або піти іншим шляхом, оскільки для деяких клієнтів шлях униз з гори часто буває важчим ніж сходження. Особливо важко спускатися вниз особистостям з високим рівнем домагань. Деякі з них відчувають себе на вершині гори незахищеними та самотніми, відрізненими від світу інших людей. Їм приємно повернутися вниз, у світ людських осель. Перед тим, як розпочати спуск, особливо якщо пацієнт зволікає, психотерапевту слід запитати про його відчуття. При спуску вниз пацієнта просять описувати деталі ландшафту, яким пролягає його шлях, звертаючи увагу, чи не перестрибує він через реальну ситуацію, як це зазвичай роблять пацієнти з істеричною структурою особистості, безпосередньо повідомляючи: «Я вже внизу». Після повернення вниз (нерідко він повертається на луг, з якого відправився в дорогу) клієнта знову просять описати навколишній ландшафт. При цьому часто відбувається так зване *синхронне перетворення*. Луг змінюється в окремих деталях або в більш істотних рисах. Трава в таких випадках стає вищою й соковитішою, квіти розкриваються, погода поліпшується, ландшафт стає ширшим і просторішим. Натомість сама гора може ставати меншою. В основі таких позитивних *синхронних перетворень* лежить, факт того, що вдале сходження на вершину гори й переживання, що з усім цим пов'язані, впливають на несвідомі структури переживання образів, посилюючи внутрішнє «Я» [4, с. 190] пацієнта, сприяючи його самоствердженню та ідентифікації [5, с.100] Мотив *гори* надзвичайно важливий. Сходження на неї доцільно повторювати в ході курсу психотерапії кілька разів. При тому слід враховувати, що цей мотив може займати в деяких випадках більше часу, ніж зазвичай триває втілення інших мотивів. Він особливо корисний у разі проблем суперництва, закомплексованості і невпевненості в собі, у разі депресивної пасивності, проблем зі своєї статевою ідентифікацією.

У ході психотерапії зміст даної функції символу виявляється в усвідомленні пацієнтом внутрішнього смислового зв'язку симптому з переживаннями певних подій. Це відбувається, коли в свідомості пацієнта відтворюються його особистісна історія та встановлюється змістова відповідність між симптомом чи травматичною подією в минулому, а також пов'язаними з цим досвідом витісненими почуттями й думками. Реалізація в ході психотерапії такого осмислення симптомів пацієнта й особливостей його поведінки; пацієнт приймає значення, які пропонує йому терапевт для осмислення його симптому або проблеми.

Методика «Три гори» або «Три вершини» була винайдена та обґрунтована науковцями-психологами після роботи з клієнтами, що розповідали про те, що при сходженні на гору бачили багато інших вершин, на які теж цікаво було б піднятися. Для тих, хто не хотів спускатися з гори, а прагнув ще якогось дійства, наступна гора була дуже потрібною. Це, як правило, люди з високим рівнем самовимог, які не зупиняються на досягнутому та весь час продукують нові ідеї. Бажання піднятися на нову вершину було висловлено також тими клієнтами, які, навпаки, не вірили в свої сили та хотіли все ж таки спробувати підкорити ще одну перепону, щоб перевірити себе та закріпити успіх.

Робота психолога (психотерапевта) та клієнта відбувається за аналогією з описаними вище методиками. Терапевтичний супровід виявляється в тому, що клієнтові пропонується зробити конкретні дії, психологом здійснюються певні корегування, на які він повинен звертати увагу. Наведемо конкретні запитання для супроводу клієнта спеціалістами, які тільки починають роботу в даній сфері діяльності. Це фактично інструкція з використання методики «Три гори». Уявіть, що ви побачили гору, підійдіть до неї ближче, роздивіться її. Розкажіть, що знаходиться біля неї, яка зараз погода, пора року, як виглядає гора. Що ви відчуваєте? Чи хочеться вам піднятися на цю гору? Чи цікаво вам те, що ви побачите на верху? Що вам нагадує ця гора? Яку життєву ситуації ви зараз згадуєте?

Далі все відбувається чітко за описаним мотивом «Гора». Нижче ми включимо декілька запитань, які може використовувати психолог-психотерапевт у своїй роботі за поданою методикою.

Починайте сходження на гору. Чи важко вам, чи дивитесь ви по боках, чи чуєте, що відбувається навколо вас? Опишіть запахи, звуки, предмети, свій настрій при прийомі. Колись у житті ви відчували подібні емоції? Чи легко йти під гору, чи хочеться відпочити, чи цікаво рухатися вверх?

Пробуйте звертати увагу на все: свій крок, свій стан, свої відчуття. Спробуйте дійти до вершини, якщо можете, зупиніться в будь-якому місці. Це ваш образ і

тут ви можете робити все, що забажаєте. Чи хочеться вам дійти до вершини, чи ні? Якщо ні – чому, якщо так, то чому це для вас важливо?

Якщо ви дійшли до вершини, уважно подивіться, що ви бачите, що вам хочеться зараз зробити. Якщо подолати наступну вершину, то чи є у вас таке бажання піднятися на неї? Якщо є, підніміться. Починайте сходження на другу вершину. Далі методика така ж сама. Сходження наверх, підкорення вершини та спуск. При піднятті на другу гору важливо спитати клієнта, чи бачить він першу гору? Яка йому вона здається, на яку гору легше було підніматися?

Якщо ви завершили сходження на другу вершину, то чи хочете піднятися на третю? Чи важливо це для вас? Чому вам цього хочеться, або чому ви вирішили здолати третю вершину?

Піднімайтесь, якщо ви здолали третю вершину, прислухайтеся до себе: як ви себе почуваете, що бачите, що хочеться зробити? Як ви ставитеся до себе після цього? Коли краще себе почували – на самому початку перед маленькою горою, чи зараз? Чому? Що вам допомогло подолати всі вершини? Як у вашій уяві виглядають попередні дві вершини?

Уявіть, що ви спускаєтесь із третьої (другої вершини). Чи важко вам це робити, чи змінилася гора на яку ви піднімалися? З яким настроєм ви спускаєтесь донизу? Ви спускаєтесь одразу вниз, чи хочете перепочити на другій вершині, що ви там бачите, що вас приваблює, а що ні?

Як ви спускаєтесь із другої вершини, чи легко вам, чи важко, чи хочеться спускатися швидше, чи ні? Що ви бачите по дорозі, який настрій у вас під час спуску?

Яка з вершин була для вас найскладнішою. Намалюйте гори та вершини, що виникли у вашій уяві, чи такими ви їх уявляли. Напишіть п'ять слів, які б охарактеризували ваш настрій на початку прогулянки й п'ять слів, які б визначали ваш стан у кінці підйому на гори.

Висновки

Отже, ми презентували адаптовану методику «Три гори», яка в своїй основі містить поєднання арт-терапевтичної та символдраматичної парадигм. Підсумовуючи все вищеписане, робимо висновок про необхідність використання в роботі з молоддю методів психологічної допомоги – як відомих, так і нових – для гармонізації внутрішнього стану клієнтів. Безперечно, потрібно розуміти підходить чи не підходить дана методика для вирішення проблеми клієнта. Адже психологія володіє великим запасом інструментарію, що дає змогу обрати кожному, хто звертається до фахівця, індивідуальний метод психологічної допомоги.

Список використаних джерел

1. Вознесенська О. Л. Арт-терапія в Україні: стан та перспективи розвитку/ Олена Вознесенська // Львівсько-Ряшівські наукові зошити : Культура – Мистецтво – Освіта – Терапія в міждисциплінарній перспективі. Вип. 2. 2014. Wydawnictwo uniwersytetu rzeszowskiego. P. 93–103
2. Левицька Т. Символдрама як інструмент розвитку емоційного інтелекту. Український психолого-педагогічний науковий збірник. 2018. № 15. С. 183–185.
3. Маслова В. Метод творчої реабілітації в роботі з учасниками бойових дій / Маслова Віталіна, Лубківський Ігор // Простір арт-терапії: [Зб. наук. праць] / УМО, 2015, ВГО «Арт-терапевтична асоціація», 2015; [Редкол.: Лушин П. В., Чуприков А. П. та ін.]. К. : Золоті ворота, 2015. Вип. 2 (18). С. 65–80.
4. Кісарчук З. Г. Модель корекції негативних переживань підлітків засобами кататимно-імагінативної психотерапії як глибинно зорієнтованого методу. К. : Ін-т психології імені Г. С. Костюка НАПН України. 2010. Вип. 7. С. 189–211.
5. Лазос Г. П. Технології застосування групової кататимно-імагінативної психотерапії (гкіп) у роботі з підлітками. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 12 : Психологічні науки. 2014. Вип. 43. С. 99–108.
6. Вознесенська О. Л., Сидоркіна М. Ю. Арт-терапія у подоланні психічної травми: Практичний посібник / Олена Вознесенська, Марина Сидоркіна. – К. : Золоті ворота, 2015. 75 с.
7. Вознесенська О. Л. Ресурс арт-терапії на допомогу вимушеним переселенцям. практичний посібник / Олена Вознесенська. К. Human Rights Foundation, 2015. 50 с.
8. Гребінь Л. О. Особливості використання моделей часу-простору у роботі з дітьми (на прикладі кататимно-імагінативної психотерапії). Актуальні проблеми психології. К.: Міланік, 2011. С. 34–61.
9. Омельченко Я. М. Корекція тривожних станів молодших школярів засобами кататимно-імагінативної психотерапії : автореф. дис. канд. психол. наук: 19.00.07. Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України. К., 2006. 20 с.
10. Томе Г., Кехеле Х. Психоаналітична терапія: теорія і практика. Львів: Літопис, 2021.
11. Турецька Х. Нейрофізіологічне підґрунтя символдрами як психодинамічного напрямку психотерапії. Вісник ХДУ. Серія Психологічні науки. 2019. С. 344–349.
12. Форманюк Ю. В. Корекція прямих інфальтинності підлітків методом символдрами в умовах пришкільного літнього табору. URL: https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2011/11_2011/45.pdf
13. Friedrichs-Dachale A., Ullmann H. Katathym Imaginative Psychotherapie (KIP). Eine systematisch aufgebaute, vielseitig anwendbare Methode der psychodynamischen Psychotherapie. URL: <http://habitus.od.ua/journals/2022/41-2022/52.pdf>
14. URL: <http://dSPACE.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/5257/1/Kravchenko.pdf>
15. URL: <https://www.google.com/search?q>

References

1. Voznesenska O. L. Art-terapiia v Ukraini: stan ta perspektyvy rozvytku/ Olena Voznesenska // Lvivsko-Riashivski naukovi zoshyty : Kultura – Mystetstvo –Osvita – Terapiia v mizhdystsyplinarii perspektyvi. Vyp. 2. 2014. Wydawnitcywo uniwersytetu rzeszowskiego. R. 93–103
2. Levytska T. Symvoldrama yak instrument rozvytku emotsiinoho intelektu. Ukrainyski psykhologo-pedahohichni naukovi zbirnyk. 2018. № 15. S. 183–185.
3. Maslova V. Metod tvorchoi rehabilitatsii v roboti z uchasnykamybo-yovykhdi / Maslova Vitalina, Lubkivskiy Ihor // Prostir art-terapii: [Zb. nauk. prats] / UMO, 2015, VHO «Art-terapevtychna asotsiatsiia», 2015; [Redkol.: Lushyn P. V., Chuprykov A. P. tain.]. K. : Zoloti vorota, 2015. Vyp. 2 (18). S. 65–80.
4. Kisarchuk Z.H. Model korektsii nehatyvnykh Perezhyvan pidlitkiv zasobamy katatymno-imahinatyvnoi psykhoterapii yak hlybynno zoriientovanoho metodu. K. : In-t psykhologii imeni H. S. Kostiuka NAPN Ukrainy. 2010. Vyp. 7. S. 189–211.
5. Lazos H. P. Tekhnologii zastosuvannia hrupovoi katatymno-imahinatyvnoi psykhoterapii (hkip) u roboti z pidlitkamy. Naukovi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Serii 12 : Psykhologichni nauky. . 2014. Vyp. 43. S. 99–108.
6. Voznesenska O. L., Sydorkina M. Iu. Art-terapiia u podolanni pskhichnoi pskhichnoi travmy: Praktychnyposibnyk / Olena Voznesenska, Maryna Sydorkina. K.: Zoloti vorota 2015. – 75 s.
7. Voznesenska O. L. Resurs art-terapii na dopmohu vymushenym pereselentsiam. Praktychni posibnyk/ Olena Voznesenska. K. Human Rights Foundation, 2015. 50 s.
8. Hrebin L. O. Osoblyvosti vykorystannia modelei chasu-prostoru u roboti z ditmy (na prykladi katatymno-imahinatyvnoi psykhoterapii). Aktualni problemy psykhologii. K.: Milanik, 2011. S. 34–61.
9. Omelchenko Ya. M. Korektsiia tryvozhnykh staniv molodshykh shkoliariv zasobamy katatymno-imahinatyvnoi psykhoterapii : avtoref.dys.kand.psykhol.nauk: 19.00.07. In-t psykhologii im. H.S. Kostiuka APN Ukrainy. K., 2006. 20 s.
10. Tome H., Kekhelie Kh. Psykhoanalitichna terapiia: teoriia i praktyka. Lviv: Litopys, 2021.
11. Turetska Kh. Neurofiziologichne pidgruntia symvoldramy yak psykhodynamichnoho napriamku psykhoterapii. Visnyk KhDU. Serii Psykhologichni nauky. 2019. S. 344–349.
12. Formaniuk Yu. V. Korektsiia priaviv infaltynnosti pidlitkiv metodom symvoldramy v umovakh pryshkilnoho litnoho taboru. URL: https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2011/11_2011/45.pdf

13. Friedrichs-Dachale A., Ullmann H. Katathym Imaginative Psychotherapie (KIP). Eine systematisch aufgebaute, vielseitig anwendbare Methode der psychodynamischen Psychotherapie. URL: <http://habitus.od.ua/journals/2022/41-2022/52.pdf>
14. URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/5257/1/Kravchenko.pdf>
15. URL: <https://www.google.com/search?q>

Ilona RASHKOVSKA. The psychological method of «three mountains» as a means of harmonizing the internal state of the personality (theoretical aspect).

The article outlines the main scientific principles of the author's «Three Mountains» methodology, which aims to work on the psychological assistance of the individual. In our difficult wartime, many people have lost faith in their own strength, many people have a high level of anxiety, somatic diseases, a decrease in the body's resistance to stress, etc. And right now, on the contrary, we need to be collected and adequately accept the realities in order to be able to help ourselves, our loved ones, subordinates, etc.

The last years of life in Ukraine were spent in a situation of certain restrictions related to the coronavirus epidemic and military operations, which has an impact on the psychological state of the individual, especially the youth. Many lost their jobs, families were separated (during the war, many women and children went abroad, men went to the front). Therefore, psychological support is more important than ever at this moment in the country's life. It is very necessary to create a toolkit that enables an individual to be more resilient, to believe in their own strength, to support others, to have ambitions and to believe in success.

The article provides a thorough description of the working mechanism of the methods of symbol drama and art therapy, which are the basis of this technique, a demonstrated analysis of the literature of modern foreign and Ukrainian psychologists investigating the influence of the above-mentioned methods for the harmonization of personality. Also, the article carefully prescribes questions that can be asked to the client during a therapeutic meeting. The article states the importance of further study of the impact of similar methods of psychological assistance on personality.

Key words: *methods of psychological assistance, art therapy, symbol drama, self-esteem, level of harassment, experiencing images, harmonization of internal state.*

УКРАЇНСЬКА КУЛЬТУРНО-РЕЛІГІЙНА СПАДЩИНА В КОНТЕКСТІ ВІЙНИ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

УДК 32:322 (477)

DOI 10.58340/2786-6238-2023-1-2(5-6)-5

Сергій ЗДІОРУК,

провідний науковий співробітник відділу суспільних досліджень Національного інституту стратегічних досліджень, доктор філософії, доцент, заслужений діяч науки і техніки України
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7625-1154>

Не лише довгострокова стратегічна перспектива, але й мегастратегічна перспектива людства на 50 чи 100 років не уявляється безнаціональною. Етнонаціональне осереддя людських спільнот є й буде основою формування національних інтересів конкретних народів. Адже національний егоїзм рухав людство тисячі років, а тому жодних підстав вважати, що цей чинник буде еліміновано в доступному нам огляді, немає. Тим паче, що він тісно пов'язаний із ще одним суперконсервативним феноменом людства – релігією. Саме ці два чинники: етнічний і релігійний є фундаментом національної ідентичності народів нашої планети.

У сучасному світі національна ідентичність є також потужною рушійною силою всіх суспільних процесів: політики, економіки, культури і, зрештою, війн. Саме тому такою необхідною є національна ідентичність Українського народу в цілому й кожного українця, зокрема. В умовах воєнної агресії РФ проти України чинники формування та зміцнення національної ідентичності набувають особливої ваги. Серед них специфічне місце займає релігія. Для України несуть безпосередню загрозу релігійні організації, керівні центри яких розташовані в Росії, яка є країною-агресором. Першочергово це стосується московського патріархату, що діє в Україні під назвою Українська православна церква (УПЦ), а також низки протестанських церков. Для нейтралізації загроз від діяльності релігійних організацій, підпорядкованих російським центрам, та зміцнення національної ідентичності українців, доцільним і необхідним є здійснення наступних заходів:

- Міністерству юстиції України та Офісу Генерального прокурора забезпечити імплементацію Закону України № 2662-VIII від 20.12.2018 року «Про внесення зміни до статті 12 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» щодо назви релігійних організацій (об'єднань), які входять до структури (є частиною) релігійної організації (об'єднання), керівний центр (управління) якої знаходиться за межами України в державі, яка законом визнана такою, що здійснила військову агресію проти України та/або тимчасово окупувала частину території України»; а також Закону № 2673-VIII від 17.01.2019 року «Про внесення змін до деяких Законів України щодо підлеглості релігійних організацій та процедури державної реєстрації релігійних організацій зі статусом юридичної особи»;
- Міністерству освіти і науки України запровадити викладання в загальноосвітніх середніх школах предмету «Історія релігій світу», а у вищих навчальних закладах нормативного курсу «Релігієзнавство».

Ключові слова: національна ідентичність українців, релігійні чинники, російська військова агресія проти України, московський патріархат, національна безпека, Україна.

У сучасну епоху неймовірних наукових і технологічних здобутків людства релігія все ще справляє колосальний вплив практично на всі сегменти життєдіяльності суспільств. Саме етнічний і релігійний чинники є фундаментом національної ідентичності народів нашої планети. В умовах війни росії проти України чинники формування та зміцнення національної ідентичності набувають першорядної ваги. **Серед них особливе місце посідає релігія.**

Для України загрозу несуть релігійні організації, керівні центри яких розташовані в росії, що є країною-агресором. Першою чергою це стосується московського патріархату (МП), що діє в Україні під назвою Українська православна церква (УПЦ).

Для росії вельми важливою є діяльність МП в Україні. Це дає їй можливість напрямку ламати єдність Українського народу, культивувати сепаратистські й колаборантські настрої, дискредитувати українську владу, наплюжити Україну на міжнародній арені тощо. І це – не поодинокі випадки, а системна політика проросійських релігійних організацій, що діють в Україні. А їхній потенціал величезний: це 10-ки тисяч штатних священнослужителів і церковних активістів, які щодня цілеспрямовано працюють із людьми всіх поколінь і всіх верств, із владою і громадськими організаціями, з політиками й обивателями, з міжнародними установами та ЗМІ.

Загалом на 2021 рік в Україні діяло **37 049** релігійних організацій, із них **12 406** тобто 33% належали до УПЦ (МП) [1] – **найбільша релігійна організація в Україні.** До слова, понад тридцять років після відновлення державної незалежності українське суспільство зазнає впливу ще низки різних росій-

ських православних інституцій, котрі діють в Україні: Російська православна церква (закордонна), Російська православна старообрядницька церква (Білокриницька згода), Російська православна старообрядницька церква (безпопівська згода), Російська древлеправославна церква (Новозибківська згода), Російська істинно-православна церква [1] тощо.

Така розгалуженість дозволяє росії впродовж тривалого часу використовувати релігійні організації, в тому числі УПЦ (МП), як засіб експансії в українське суспільство ідеологем «руського міра» [2], поширення імперської російської пропаганди, маніпуляцій національною історією [3], політизації суспільно-релігійних відносин.

Колабораціонізм УПЦ (МП) з путінським режимом після анексії Криму росією та окупації частини Донецької і Луганської областей у 2014 році запустив незворотній процес розшарування і маргіналізації цієї церковної структури. Підтвердженням даної тенденції стали: 1) відчутне падіння суспільного авторитету УПЦ (МП); 2) вихід парафій із юрисдикції промосковської церкви, особливо останнім часом; 3) активізація зусиль на ниві конституювання й розвитку української автокефалії.

Саме утворення Православної церкви України (ПЦУ) на Об'єднавчому соборі 15 грудня 2018 року та отримання нею Томосу про автокефалію від Вселенського Патріарха 6 січня 2019 року – вельми знакові події в історії незалежної України. Вони кардинально змінили конфігурацію православного середовища країни та вектор його розвитку.

По-перше, ПЦУ, як церква Київської традиції, стала правдиво законною (з позицій національного, міжнародного і церковного права) альтернативою УПЦ (МП).

По-друге, автокефалія ПЦУ відкрила їй реальний шлях для входження у геоправославний простір. Іншими словами, зайнявши 15-е місце у диптиху (списку честі) помісних православних церков, ПЦУ набула статусу суб'єкта міжцерковних відносин на міжнародній арені.

Доречно вказати, що **автокефалію ПЦУ визнали такі авторитетні православні церкви**, як Константинопольська, Олександрійська, Елладська та Кіпрська. З боку деяких інших церков, які входять до повноти вселенського православ'я, наявні посили про готовність визнати автокефалію ПЦУ. Серед них – Румунська і Болгарська. Так, з нагоди 30-річчя інтронізації Патріарха Варфоломія (жовтень 2021 року) у спільному богослужінні брали участь єрарх Румунської ПЦ, митрополит Триговіштський Нифонт та єрарх ПЦУ, архієпископ Тернопільський і Кременецький Нестор. А наприкінці 2021 року митрополит Болгарської ПЦ, митрополит Старо-Загорський Кіпріан під час літур-

гії у Стамбулі пом'янув у Диптиху серед предстоятелів і Предстоятеля ПЦУ Митрополита Епіфанія. Окрім того, ПЦУ продовжує вести інтенсивний діалог із Константинопольською патріархією, єпископатом Грузинської, Єрусалимської та інших православних церков. Примітно також, що монахи «на Святій Горі Афон моляться за перемогу Українського війська над путінською ордою!» [4].

По-третє, утворення Української Помісної Православної Церкви динамізувало процес зміни релігійними громадами юрисдикційної підпорядкованості. Масовим став перехід парафій від УПЦ (МП) до ПЦУ. Впродовж року з моменту отримання Томосу про автокефалію юрисдикцію змінило близько 700 громад. Цифра вельми істотна, якщо зважити на той факт, що деякі іноземні помісні православні церкви мають значно менше парафій загалом. Скажімо, Албанська православна церква нараховує близько 100 парафій, Єрусалимська православна церква має всього 65 громад, Православна церква Чеських земель і Словаччини – 249, Польська православна церква – 233.

Широкомасштабна війна росії проти України надала нового імпульсу вказаним вище процесам і тенденціям.

1. Знову актуалізувалася тематика стосовно зміни юрисдикційної належності. Практично в усіх областях України спостерігається вихід релігійних громад з підпорядкування т.зв. УПЦ (МП). Переважна більшість із них приймає рішення про перехід до Православної Церкви України. На червень цього року проросійську церкву полишили понад 600 парафій у більшості областей та столиці України [5]. Цей процес продовжує активно тривати. З кожним днем з'являється інформація про нові приєднання до ПЦУ. Парафії переходять як зі своїми настоятелями, так і без них. У такий спосіб українські віряни заявляють про своє небажання перебувати у складі російської церкви, котра разом зі своїм патріархом підтримує російську агресію проти України [10, 11].

Однак приєднання до ПЦУ – не єдиний варіант. Релігійна громада преподобного Амфілохія Почаївського у Мостиськах (Львівщина) вирішила перейти під омофор Вселенського Патріарха. На Хмельниччині 11 парафій, які полишили УПЦ МП, набули покамісь статусу незалежних православних громад. Парафія святого пророка Іллі з Трускавця наразі визначається, перейти у ПЦУ чи в підпорядкування Константинопольського патріархату тощо.

2. Спостерігається відмова частиною духовенства УПЦ (МП) молитовно поминати очільника РПЦ патріарха Кіріла. До такого кроку їх спонукав той факт, що предстоятель московського патріархату не засудив російське вторгнення в Україну, продовжує підтримувати путінський режим та надалі благословляє збройні сили РФ на вбивство й катування українців [13, 15].

Достеменно відомо 15 епархій УПЦ МП, в яких припинили поминання патріарха кіріла. Серед них – Сумська, Рівненська, Львівська, Володимир-Волинська, Мукачівська, Вінницька, Черкаська, Івано-Франківська, Волинська, Житомирська, Хмельницька, Кам'янець-Подільська, Могилів-Подільська, Білоцерківська та Кіровоградська. *Загалом УПЦ (МП) номінально має 53 епархії. Сім з них розташовані в анексованому Криму та окупованих районах Донецької і Луганської областей.*

Водночас у середовищі УПЦ (МП) озвучується ідея проголошення незалежності від РПЦ. Після відкритого воєнного нападу росії на Україну (24.02.2022 р.) клірики в кількох епархіях (Рівненська, Черкаська, Львівська, Волинська, Сумська) звернулися до правлячих архієреїв та митрополита Онуфрія скликати всецерковний собор або, принаймні, церковний синод та розглянути питання виходу УПЦ (МП) зі складу РПЦ: 13 квітня 2022 року 250 мирян УПЦ (МП) опублікували звернення до митрополита онуфрія. У ньому вони вимагають:

- 1) *припинити поминання патріарха Кіріла та засудити адептів «російського світу»;*
- 2) *розпочати консультації з представниками помісних церков про скликання Всеправославного собору;*
- 3) *налагодження діалогу з ПЦУ тощо.*

Досить показовим є звернення понад 400 священнослужителів так званої УПЦ (МП) до Собору предстоятелів древніх православних церков із позовом проти патріарха Кіріла. У документі предстоятелю РПЦ висунуті наступні звинувачення:

- Кіріл проповідує ідеологію «російського світу», яка суперечить православному вченню, а тому має бути засуджена як ересь;
- Кіріл скоїв моральні злочини, благословивши війну проти України та підтримавши агресивні дії російських військ проти мирного населення.

Водночас частина духовенства т.зв. УПЦ (МП) вважає, що діяльність очільника московського патріархату становить загрозу для Вселенського православ'я.

3. Фактично незмінною залишається риторика священноначалля т.зв. УПЦ (МП) щодо російської військової агресії, російського президента, російської церкви та її очільника. Вищі церковні сановники ухиляються публічно висловлюватися на теми, пов'язані з війною. Синод УПЦ МП продовжує притримуватися наративів про «два братні народи – український та російський», «спільну Дніпровську купель хрещення», «братовбивчий конфлікт» тощо. Митрополит онуфрій, очільник т.зв. УПЦ (МП), уникає називати речі своїми іменами. Так,

засуджуючи масові вбивства цивільного населення в Бучі, він жодним словом не вказав на росіян, як винуватців злочинів проти людяності. Необхідно також пам'ятати, що він, на відміну від багатьох представників духовенства власної церкви, не припинив поминати імені патріарха Кіріла під час богослужінь.

Серйозну критику та *несприйняття з боку духовенства і громадян отримала заява синоду т.зв. УПЦ (МП) від 12 травня 2022 року*. Священнослужителі занепокоєні тим, що у ній не були оцінені антигуманістичні й навіть антихристиянські дії патріарха Кіріла та єпископату РПЦ, які пропагують війну проти України; не засуджені вчинки тих священнослужителів т. зв. УПЦ (МП), котрі заплямували себе колабораціонізмом із російським агресором [12, 14].

Апогеєм антиукраїнської облудливості у цій заяві синоду стало те, що замість покаянь і вибачень перед Українським народом за злочини, вчинені разом із московією, УПЦ (МП), повторюючи брехню російської влади і російської церкви, висловила «переконавання», що діяльність української влади і Православної Церкви України *«стала одним з приводів військового вторгнення в Україну»*. І це після жахливих воєнних злочинів росії в Бучі, Ірпені, Бородянці, Маріуполі та зрештою в усій Україні. Всі ці антилюдські злочини визнав увесь цивілізований світ, об'єднавшись навколо українців. Лише п'ята колона проросійської т. зв. УПЦ (МП) неправдиво перед усім світом паплюжить пам'ять тисяч українських воїнів і громадян, користуючись безкарністю та злочинною байдужістю українських судів і деяких державних органів.

Як світ буде на українців після таких заяв дивитися? Як іноземним державам зрозуміти щоденні вимоги й заклики української влади? Союзники України запроваджують надзвичайні санкції проти терористичної росії, заборонивши в'їзд тисячам їхніх діячів в т. ч. президентові й міністрові закордонних справ. А водночас у столиці України лунають такі заяви від т. зв. УПЦ (МП).

4. Має місце кардинальне переосмислення громадянами свого ставлення до т. зв. УПЦ (МП) та її взаємин із московським патріархатом. Про це, зокрема, свідчать соціологічні опитування групи «Рейтинг». Дослідження, проведене в першій декаді березня 2022 року, показало, що ідею розриву зв'язків т. зв. УПЦ (МП) з РПЦ підтримує 63 % респондентів, а не підтримує – 10 %. А вже через місяць кількість тих, хто виступає за припинення відносин між т. зв. УПЦ (МП) та РПЦ, зросла до 74 %. Натомість поменшало прибічників збереження підпорядкування т. зв. УПЦ (МП) московському патріархату (7 %). Показово також, що 51 % опитаних українців вважає, що Українська Держава повинна заборонити діяльність т. зв. УПЦ (МП) на території України [8].

Викладене вище вказує на те, що т. зв. УПЦ (МП) вже не може існувати в незмінному вигляді. Московський патріархат в Україні постав перед серйозною дилемою: або перетворитися в найближчому майбутньому на маргінальне релігійне утворення, вороже до України, або вдатися до кардинальних змін, які обумовлять національно зорієнтований розвиток церкви. Тобто послідувати Томосу й доєднатися до канонічної автокефалії Православної Церкви України.

В Україні згідно з церковним правом більше не повинно бути православних структур московського патріархату. Адже ще **11 жовтня 2018 року рішенням Синоду Вселенського Патріархату була відновлена юрисдикція Вселенського Патріарха на Київську Митрополію**, ним було скасовано **Синодального листа 1686 року про право патріарха московського висвячувати київського Митрополита** [17]. Таким чином, **відповідно до канонів Церкви закінчилася історія УПЦ (МП)**, що була лише територіальним структурним утворенням російської православної церкви з деякими елементами місцевого самоуправління (навіть не в статусі автономної церкви). Більше того, ті елементи місцевого самоуправління в УПЦ (МП) московський патріархат мав право змінювати чи забрати в будь-який час, що він і робив [18].

Російська православна церква в Україні, себто колишня УПЦ (МП), діє до цих пір лише тому, що корумпована судова й адміністративна система саботує виконання Закону України № 2662-VIII від 20.12.2018 року «Про внесення зміни до статті 12 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» щодо назви релігійних організацій (об'єднань), які входять до структури (є частиною) релігійної організації (об'єднання), керівний центр (управління) якої знаходиться за межами України в державі, яка законом визнана такою, що здійснила військову агресію проти України та/або тимчасово окупувала частину території України»; а також Закону України № 2673-VIII від 17.01.2019 року «Про внесення змін до деяких Законів України щодо підлеглості релігійних організацій та процедури державної реєстрації релігійних організацій зі статусом юридичної особи».

РПЦ в Україні й на сьогодні виконує роль одного з істотних інструментів залежності України від росії, значною мірою впливає на національну ідентичність українців та прямо підриває національну безпеку Української Держави, про що автор цієї статті писав сотні разів упродовж десятків років [2, 3, 10, 19, 25]. Саме **на єдність Українського народу націлена щоденна ворожа діяльність МП**, руйнуючи національну самосвідомість і патріотичні переконання мільйонів українських громадян.

Єпископат і священники **РПЦ в Україні**, тобто **те, що до Об'єднавчого Собору 15.12.2018 р. називалося УПЦ (МП)** [9], мають широку антиукраїнську

діяльну палітру: від прислужництва проросійським політикам до прямої участі в підбивних і терористичних операціях проти України. Вони постійно демонструють неповагу до захисників України, до української мови, дискредитують Українську Державу на міжнародній арені, співпрацюють з окупантами [7, 11] пропагують імперські цінності [13] тощо. Сотні задокументованих СБУ, МВС, СЗР та Генпрокуратурою України фактів безпосередньої участі (в т. ч. зі зброєю) священників московського патріархату в терористичних формуваннях, надання монастирів і храмів для переховування зброї, вибухівки, терористів і диверсантів [12]. Деякі священники РПЦ і УПЦ (МП) навіть очолювали бандитські групи бойовиків [13], корегують із дзвінниць церков артилерійські обстріли росіянами українських військових позицій [14], ведуть розвідувальну діяльність щодо дислокації військових частин Збройних Сил України тощо.

Недаремно *СБУ та національна поліція розслідують понад 100 карних справ щодо служителів московського патріархату, пов'язаних із війною Росії проти України* [15]. Деякі бандитські військові формування на Донбасі навіть узяли собі промовисту назву «*Російська православна армія*», що додатково свідчить про безпосередню єдність терористів із рпц та її статутною структурою в Україні – т. зв. УПЦ (МП).

Ворожі до України діяння т. зв. УПЦ (МП) вочевидь зумовлені ще й тим, що власне *РПЦ* (частиною якої є т. зв. УПЦ (МП)) *має підписані угоди з міністерством оборони рф, мвс рф, фсб, федеральною прикордонною службою, ФАПСІ, головним управлінням козачих військ при президентові рф, міністерством освіти рф та іншими державними установами росії* [16], що зобов'язує її працювати на захист інтересів держави-агресора.

Показовою є оцінка Голодомору очільником УПЦ (МП) онуфрієм: «Голодомор – это было вразумление, усмирение со стороны Господа нашей гордыни... Есть такое украинское выражение, немного вульгарное, – катюзи по заслуги. Мы получили то, что заслужили» [6]. Інакше ніж блюзнірством і московським холуйством це не назвеш...

Подібне же ставлення цієї релігійної організації московського патріархату до війни росії проти України та до українських воїнів. Демонстративно з викликом усьому світові, а не лише Україні, митрополит т. зв. УПЦ (МП) онуфрій зі своїми ще двома єпископами не встав на урочистому засіданні Верховної Ради України під час вшанування воїнів АТО – Героїв України, серед них 10-ти посмертно [7].

Україна ніколи не чинила терору щодо церкви, навпаки, з відновленням державної незалежності всі релігії стали вільними. Але свобода не означає

сваволю чи безкарність. Надумана недоторканність російської п'ятої колони під вивіскою УПЦ (МП) суперечить не лише гуманістичній моралі, але й нормам національного, міжнародного та, зрештою, і церковного права [19]. Прийшов уже час цю незаконну недоторканність щодо УПЦ (МП) скасувати, а **злочинну діяльність московського патріархату в Україні припинити**. Для цього в українському законодавстві цілком достатньо правових підстав, які добротно обгрунтовані українськими юристами.

Ця справа не є пересічною. Тому для усунення загроз від діяльності релігійних організацій московського патріархату, підпорядкованих центру в державі-агресорові, необхідно вживати заходів, адекватних воєнному стану в Україні.

Висновки і пропозиції

1. Для національної безпеки України загрозу несуть релігійні організації, керівні центри яких розташовані в росії, що є країною-терористом. Першочергово це стосується московського патріархату, що діє в Україні під назвою *Українська православна церква (УПЦ)* [25].

2. Росія активно використовує релігійні чинники у війні проти України. Вагома роль відводиться так званій *Українській православній церкві (МП)*, яка, попри найменування «**українська**», насправді є структурною частиною московського патріархату, про що свідчить статут РПЦ [26]. До речі, московський патріархат і не приховує, що назва УПЦ є лише бутафорським прикриттям легального каналу церковної окупації України. Всі єпископи так званої УПЦ (МП), а не лише кримські [27], є штатними єпископами РПЦ [28]. Саме тому вони й проводять політику російського церковно-політичного істеблішменту щодо денационалізації й окупації України.

3. УПЦ (МП) є механізмом експансії «русского міра» в українському просторі, а внаслідок цього інспіратором внутрішньосупільної напруги, генератором сепаратистських настроїв, міжконфесійної і міжцерковної ворожнечі, а також дискредитації Української Держави та української влади.

4. Зміцнення ідентичності Української нації та ліквідація імперського релігійно-ідеологічного впливу московського патріархату і російського євразійства повинно бути одним із пріоритетів державної безпекової політики, спрямованої на захист Українського народу від агресивних впливів церковно-політичного істеблішменту росії [29].

5. Враховуючи вагому роллю гуманітарних чинників у зміцненні національної безпеки під час війни росії проти України, **для нейтралізації загроз, пов'язаних із діяльністю релігійних організацій, що мають керівні центри на**

території держави-агресора, необхідно взяти наступних заходів адекватних воєнному стану в Україні:

– *Міністерству юстиції України та Офісові Генерального прокурора України забезпечити виконання Закону України № 2662 - VIII від 20.12.2018 року «Про внесення зміни до статті 12 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» щодо назви релігійних організацій (об'єднань), які входять до структури (є частиною) релігійної організації (об'єднання), керівний центр (управління) якої знаходиться за межами України в державі, яка законом визнана такою, що здійснила військову агресію проти України та/або тимчасово окупувала частину території України»; а також Закону України № 2673 - VIII від 17.01.2019 року «Про внесення змін до деяких Законів України щодо підлеглості релігійних організацій та процедури державної реєстрації релігійних організацій зі статусом юридичної особи»;*

– *Міністерству юстиції України та правоохоронним органам України реалізувати можливість юридичної ліквідації злочинної діяльності московського патріархату в Україні;*

– *Міністерству закордонних справ України сприяти вступу Православної Церкви України та інших українських Церков до Всесвітньої ради Церков (членами якої є 348 церков, що представляють близько 450 млн вірян різних церков і деномінацій) та Конференції європейських Церков (членами якої є 125 церков, що є переважно більшістю церков у Європі). Необхідно активніше розвивати співпрацю в усьому спектрі державно-церковних і культурно-релігійних відносин зі світовими релігійними центрами, а особливо зі Вселенською Патріархією та Ватиканом;*

– *Міністерству освіти і науки України запровадити викладання в загальноосвітніх середніх школах предмету «Історія релігій світу», а у вищих навчальних закладах нормативного курсу «Релігієзнавство».*

Реалізація таких заходів зміцнить національну безпеку України, сприятиме формуванню та розвитку національної ідентичності українців, консолідуватиме українське суспільство, що вкрай необхідно в умовах російської війни супроти України.

Список використаних джерел

1. Статистичні матеріали. Форма 1 // Державна служба України з етнополітики та свободи совісті. URL: <https://dcss.gov.ua/statistics-2020/>
2. Здіорук С. І. Україна та проект «русского мира»: аналіт. доп. / С. І. Здіорук, В. М. Яблонський, В. В. Токман [та ін.]; за ред. В. М. Яблонського та С. І. Здіорука. К.: НІСД, 2014. 80 с. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1594/>

3. Політика історичної пам'яті в контексті національної безпеки України : аналіт. доповідь / [Яблонський В. М., Лозовий В. С., Валевський О. Л., Здіорук С. І., Зубченко С. О. та ін.] / за заг. ред. В. М. Яблонського. Київ : НІСД, 2019. 144 с. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2019-09/dopovid_polityka_druk_03.pdf

4. У Греції на святій горі Афон моляться за перемогу України над росією. URL: https://risu.ua/u-greciyi-na-svyatij-gori-afon-molyatsya-za-peremogu-ukrayini-nad-rosiyeyu_n126449

5. Митрополит Епіфаній розповів, скільки від початку війни церковних громад уцп мп перейшли до ПЦУ / Релігійно-інформаційна служба України. 4.06.2022. URL: https://risu.ua/mitropolit-epifanij-rozproviv-skilki-vid-pochatku-vijni-cerkovnih-gromad-upc-mp-perejshli-do-pcu_n129851

6. Митрополит онуфрій: Голодомор – это было вразумление, усмирение со стороны Господа нашей гордыни. URL: <https://www.pravoslavie.ru/28395.html>

7. Священнослужителі уцп (мп) не встали в Раді під час зачитування імен бійців АТО – героїв України. URL: http://risu.org.ua/ua/index/all_news/community/religion_and_policy/59943/

8. Релігійна самоідентифікація населення і ставлення до основних церков України: червень 2021 р. / КМІС. URL: <http://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1052&page=1&t=9>

9. Патріарх Варфоломій: Після Томосу предстоятель уцп (мп) не зможе носити титул «Митрополит Київський». URL: https://risu.org.ua/ua/index/all_news/confessional/orthodox_relations/73808/

10. Див. Здіорук С. І. (співавт.). Світова гібридна війна: український фронт : монографія. За заг. ред. В. П. Горбуліна. К. : НІСД, 2017. 496 с.

11. «ФСБ в рясах». Як російські спецслужби діяли під прикриттям московського патріархату? URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/okupacia-krimu-moskovsky-patriarkhat/31122625.html>

12. Тимчук Дмитро. Храми уцп мп на Донбасі служили складами зброї для російських військ. URL: <http://apostrophe.com.ua/ua/article/society/2016-07-04/hramy-upts-mp-na-donbasse-slujili-skladami-orujija-dlya-rossijskih-voysk/5939>

13. Російські терористи на службі в московського патріархату. URL: <https://informnapalm.org/ua/rosijski-terorysty-na-sluzhbi-v-moskovskogo-patriarkhatu/>

14. Корректировал «арту»: священник уцп мп сбежал в россию после службы «ДНР». URL: <https://www.obozrevatel.com/crime/06837-korrektiroval-artu-svyaschennik-upts-mp-sbezhhal-v-rossiyu-posle-sluzhbyi-dnr.htm>

15. За попами уцп мп стоять не скажені жінки, а російські танки. URL: https://24tv.ua/za-popami_upts_mp_stoyat_ne_skazheni_zhinki_a_rosiyski_tanki_n911246

16. Соглашения рпц. URL: http://libelli.ru/athe_act/aggreem.htm рпц фсб мп. URL: <http://retrans.in.ua/%D1%80%D0%BF%D1%86-%D1%84%D1%81%D0%B1-%D0%BC%D0%BF/>

17. Рішення Синоду Вселенського Патріархату від 11 жовтня 2018: Українська церква отримає Томос. Повний текст. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2018/10/11/7194911/>

18. В Устав русской православной церкви внесены изменения, касающиеся Украинской Православной Церкви. URL: <http://www.patriarchia.ru/db/text/5074448.html>

19. Здіорук С. І. Суспільно-релігійні відносини: виклики Україні XXI століття: монографія. К.: Знання України, 2005. 552 с.

20. Сергей Ряховский: «Для нас это принципиально, чтобы люди слушали проповедь и видели российский флаг» // Международное евразийское движение. 30.09.2004. URL: <http://med.org.ru/article/1975>

21. Лункин Р. Церковь и государство: российские протестанты и стратегия политического действия // Евангелие. Христианский портал. URL: <http://www.evangelie.ru/forum/t20189.html>

22. На гребені протистояння // Євангельська нива. № 3/2014. URL: http://ecbua.info/images/stories/en/EN3_14_ukr.pdf

23. Самохин А. В. Исторический путь евразийства как идейно-политического течения (ч. 2) // Альманах «Восток». № 3(15). Март, 2004. URL: http://www.situation.ru/app/j_art_317.htm

24. Романюк М. Українські баптисти і мовне питання // Scripta – блог Миколи Романюка. Листопад 9, 2016. URL: <http://www.rmikola.com/pohlyad/ukrayinski-baptysty-i-movne-pytannya.html>

25. Здіорук С. І. московський патріархат // Енциклопедія сучасної України. Т. 21: «Мікро-Моя» / Редкол.: І. М. Дзюба, М. Г. Железняк та ін.; Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, Наукове товариство імені Шевченка. Київ, 2019.

26. Устав русской православной церкви. URL: <http://www.patriarchia.ru/db/document/133114/>

27. Деятели русской православной церкви. URL: <http://www.patriarchia.ru/db/text/53175.html>

28. Епископат рпц // Официальный сайт Московского патриархата. URL: <http://www.patriarchia.ru/db/persons/30918/>

29. Цивілізаційний вибір України: від «русского міра» до об'єднаної Європи: аналіт. доп. / [Лозовий В. С., Валевський О. Л., Здіорук С. І., Зубченко С. О., Іщенко А. Ю. та ін.] / за заг. ред. В. М. Яблонського. Київ: НІСД, 2019.

192 с. URL: https://www.researchgate.net/publication/357027210_Civilizacijnij_vibir_Ukraini_vid_ruskogo_mira_do_ob'ednanoi_Evropi_Ukraine's_Civilizational_Choice_from_russian_World_to_United_Europe_in_Ukrainian

References

1. Statystychni materialy. F. 1. URL: <https://dcss.gov.ua/statistics-2020/>
2. Zdioruk S. et al. (2014). Ukraine and project of «Russian world». Kyiv: NISS. 80 p. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1594/>
3. Polityka istorychnoi pamiaty v konteksti nacional`noi bezpeky Ukrainy / [Yablons`kyi V., Zdioruk S. et al. (2019)]. Kyiv: NISS. 144 p. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2019-09/dopovid_polityka_druk_03.pdf
4. V Grecii na sviatij gori Afon moliať sia za peremogu Ukrainy nad rosieiu. URL: https://risu.ua/u-greciyi-na-svyatij-gori-afon-molyatsya-za-peremogu-ukrayini-nad-rosiyeyu_n126449
5. Mytropolyt Epifanij rozpoviv, skil`ky vid pochatku vijny cerkovnyh gromad upc mp perejshly do PCU / RISU. 4.06.2022. URL: https://risu.ua/mitropolit-epifanij-rozpoviv-skilki-vid-pochatku-vijni-cerkovnih-gromad-upc-mp-perejshli-do-pcu_n129851
6. Mytropolyt onufrij. Golodomor – eto bylo vrazumlenie so storony Gospoda nashej gordyni. URL: <https://www.pravoslavie.ru/28395.html>
7. Sviaschennosluzhyteli upc (mp) ne vstaly v Radi pid chas zachytuvannia imen bijciv ATO – geroiv Ukrainy. URL: http://risu.org.ua/ua/index/all_news/community/religion_and_policy/59943/
8. KIIS. (2021). URL: <http://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1052&page=1&t=9>
9. Patriarh Varfolomij. Pislia Tomosu predstoiatel' upc (mp) ne zmozhe nosyty tytul «Mytropolyt Kyivs'kyj». URL: https://risu.org.ua/ua/index/all_news/confessional/orthodox_relations/73808/
10. Zdioruk S. (spivator). (2017). Svitova gibrydna vijna: ukrains'kyj front. V.P. Gorbulin (Ed.). Kyiv: NISS.
11. FSB v riasah. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/okupacia-krimu-moskovsky-patriarkhat/31122625.html>
12. Tymchuk D. Hramy upc (mp) na Donbasi sluzhyly skladamy zbroi dlia rosij's'kyh vijs'k. URL: <http://apostrophe.com.ua/ua/article/society/2016-07-04/hramy-upts-mp-na-donbasse-slujili-skladami-orujiya-dlya-rossijskih-voysk/5939>
13. Rosijs'ki terorysty na sluzhbi v moskovs'kogo patriarhatu. URL: <https://informnapalm.org.ua/rosijski-terorysty-na-sluzhbi-v-moskovskogo-patriarhatu/>

14. Korektiroval «artu» sviaschennik upc (mp). URL: <https://www.obozrevatel.com/crime/06837-korrektiroval-artu-svyaschennik-upts-mp-sbezhal-v-rossiyu-posle-sluzhbyi-dnr.htm>
15. Za popamy upc (mp) stoiat' ne skazheni zhinky, a rosijs'ki tanky. URL: https://24tv.ua/za_popami_upts_mp_stoyat_ne_skazheni_zhinki_a_rosiyski_tanki_n911246
16. Soglashenia rpc. URL: http://libelli.ru/athe_act/aggreem.htm
17. Rishennia Synodu Vselens'kogo Patriarhatu (2018): Ukrain's'ka Cerkva otrymae Tomos. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2018/10/11/7194911/>
18. V Ustav rpc vneseny izmenenia, kasauschiesia UPC. URL: <http://www.patriarchia.ru/db/text/5074448.html>
19. Zdioruk S. (2005). Social-religious rilations: challenges for Ukraine from XXI century. Kyiv: Znannia of Ukraine. 552 p. URL: <https://www.nas.gov.ua/UA/Book/Pages/default.aspx?BookID=0000000820>
20. Riahovskij S. (2004). Dlia nas eto principial'no – chtoby ludi slushali propoved' i videli rosijskij flag. Mejdunarodnoe Evrazijskoe Dvijenie. URL: <http://med.org.ru/article/1975>
21. Lunkin R. Cerkov i gosudarstvo: rosijskie protestanty i strategia politicheskogo dejstva. Evangelie. Hristianskij portal. URL: <http://www.evangelie.ru/forum/t20189.html>
22. Na grebeni protystojinnia. (2014). Evangel's'ka nyva, 3. URL: http://ecbua.info/images/stories/en/EN3_14_ukr.pdf
23. Samohin A.V. (2001). Istoricheskij put' evrazijs'tva kak idejno-politicheskogo techenia. Aktul'nye problemy gumanitarnyh nauk, 8. moscow.
24. Romanuk M. (2016). Ukrain's'ki baptysty i movne pytannia. Scripta. URL: <http://www.rmikola.com/pohlyad/ukrayinski-baptysty-i-movne-pytannya.html>
25. Zdioruk S. (2019). moscow patriarchate. Encyclopaedia of modern Ukraine. Vol. 21. I.M. Dzuba, M.G. Jelezniak et al. (Eds.). Kyiv: NASU.
26. Ustav rpc. URL: <http://www.patriarchia.ru/db/document/133114/>
27. Deaiteli rpc. URL: <http://www.patriarchia.ru/db/text/53175.html>
28. Episkopat rpc. URL: <http://www.patriarchia.ru/db/persons/30918/>
29. Cyvilizacijnyj vybir Ukrainy: vid «ruskogo mira» do ob`ednanoi Evropy. / [Lozovyj V., Zdioruk S. et al. (2019)]. Kyiv: NISS. 192 p. URL: https://www.researchgate.net/publication/357027210_Civilizacijnij_vibir_Ukraini_vid_ruskogo_mira_do_ob`ednanoi_Evropi_Ukraine's_Civilizational_Choice_from_Russian_World_to_United_Europe_in_Ukrainian

Serhii ZDIORUK. Ukrainian cultural and religious heritage in the context of the war against Russia.

The long-term strategic perspective, as well as the mega-strategic perspective of humanity for 50 or 100 years does not seem stateless. The ethno-national core of human communities will always stay the basis for the formation of national interests of specific population. After all, national selfishness has driven humanity for thousands of years. Therefore, there is no reason to believe that this factor will be eliminated in the current review. Moreover, it is closely connected to another super conservative phenomenon of humanity called religion. The ethnic and religious factors are the foundation of the national identity of individuals living on the planet.

*In today's world, national identity is also a powerful driver of all social processes including politics, economics, culture, and wars. Therefore, the national identity of the Ukrainian people is important for every individual and population in general. In the conditions of Russia's military aggression against Ukraine, the factors of formation and strengthening of national identity acquire special significance. **In this case, religion occupies a specific place.** Ukraine is under immediate threat from religious organizations headed by Russia as an aggressor country. This situation is especially evident when it comes to the Moscow Patriarchate existing in Ukraine under the name of the Ukrainian Orthodox Church (UOC), as well as a number of Protestant churches.*

An introduction of the specific measures provides an opportunity to neutralize threats from the activities of religious organizations subordinated to Russian centers and strengthen the national identity of Ukrainians. They include the need:

– For The Ministry of Justice of Ukraine and the Office of the Prosecutor General of Ukraine to ensure the implementation of the Law of Ukraine № 2662 - VIII from 12.20.2018 «On Amendments to Article 12 of the Law of Ukraine «On Freedom of Conscience and Religious Organizations» into the name of religious organizations (associations) representing a part of the structure of a religious organization (association) governed by a center located outside Ukraine in a state recognized by law as country expressing military aggression against Ukraine and / or temporarily occupies part of Ukraine»; as well as the Law of Ukraine № 2673 - VIII of 01.17.2019 «On Amendments to Certain Laws of Ukraine on the Subordination of Religious Organizations and the Procedure for State Registration of Religious Organizations with the Status of a Legal Entity»;

– The Ministry of Education and Science of Ukraine should introduce the classes dedicated to «History of the World's Religions» into the secondary schools, and the academic discipline called «Religious Studies» into the higher educational institutions.

Key words: *national identity of Ukrainians, religious factors, Russian military aggression against Ukraine, Moscow Patriarchate, national security, Ukraine.*

ВПЛИВ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА НА ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ ДЕРЖАВНОЇ СІМЕЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

УДК 351.88:314.9

DOI 10.58340/2786-6238-2023-1-2(5-6)-6

Інна БОЙЧЕНКО,

молодша наукова співробітниця відділу науково-організаційної роботи та видавничої діяльності НДЦ «Інститут сімейної та молодіжної політики імені О. Яременка» НН інституту права та політології УДУ імені Михайла Драгоманова
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2607-5612>

У статті розглянуто вплив міжнародного досвіду на формування ефективної державної сімейної політики в Україні. Представлено вчених, які займаються проблемами сім'ї та визначенням шляхів їх вирішення. Проаналізовано значення гендерної рівності, її цінності в забезпеченні високого рівня розвитку держави як у правовій, так і в економічній сферах. Проаналізовано й доведено дієвий вплив співпраці з міжнародними організаціями та використання досвіду проведення реформ інших провідних країн на підвищення рівня ефективності державної сімейної політики. Здійснено порівняння показників глобального гендерного розриву, результатів гендерного паритету за певні роки.

Ключові слова: державна сімейна політика, молода сім'я, гендерна рівність, міжнародне співробітництво, глобальний гендерний розрив.

Вступ. Світовий досвід доводить, що зовнішні та внутрішні проблеми сім'ї значно ефективніше вирішуються за допомогою спеціально організованої системи державної сімейної політики. Її суспільна значущість обумовлена специфічними проблемами сім'ї, підвищенням ролі держави в суспільному розвитку, оптимізації діяльності інших соціальних інститутів в інтересах сім'ї.

Наголос має бути перенесений на поліпшення її якісних характеристик, мінімізації різноманітних соціальних дисбалансів тощо з використанням вітчизняного та зарубіжного досвіду реалізації сімейної політики.

Мета дослідження – виокремити зарубіжний досвід щодо втілення заходів для досягнення гендерної рівності чоловіків і жінок у різних сферах зайнятості в Україні.

Наукова новизна полягає у виробленні пріоритетів та стратегічних напрямків впровадження державної сімейної політики в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Фундаментальні та прикладні дослідження тенденцій розвитку сім'ї та сімейних відносин здійснюються у провідних науково-дослідних установах, наукових центрах та освітньо-наукових закладах. Проблеми сім'ї та визначення шляхів їх вирішення виступають предметом досліджень багатьох вітчизняних і зарубіжних науковців, серед яких: С. Ю. Аксьонова, Т. Ф. Алексеєнко, А. І. Антонов, О. Р. Антонова, Ю. В. Афанасьєва, А. Г. Вишневський, М. Вінген, Л. С. Дорошенко, Г. І. Клімантова, Т. В. Кондратюк, Б. О. Крімер, І. О. Курило, Н. М. Левчук, Е. М. Лібанова, О. В. Макарова, П. Макдональд, О. М. Максимович, Ж. Д. Малахова, В. М. Медков, С. В. Ничипоренко, О. М. Палій, С. А. Піддубний, О. В. Повстин, В. Г. Постовий, І. М. Прибиткова, А. І. Романюк, Т. П. Руденко, В. А. Скуратівський, Є. І. Холостова, І. В. Чеховська, Л. В. Чуйко та інші.

Водночас проблемам забезпечення балансу кар'єри та особистого життя присвячено лише окремі публікації вітчизняних авторів (А. А. Гуменна, О. В. Гуменна, О. К. Воропай, Д. В. Каба, М. А. Саприкіна). В цілому дослідження заявленої проблематики носять фрагментарний характер та не відображають усього спектру питань, які потребують нагального розв'язання. Крім того, постійні зміни становища сімей в Україні зумовлюють здійснення систематичного виявлення та діагностики проблем функціонування й розвитку сім'ї, з'ясування характеру та причин сімейних трансформацій, що слугує передумовою визначення цілей, завдань, основних напрямків державного регулювання розвитку сім'ї, формування та впровадження державної сімейної політики, основаної на глибокому розумінні можливостей та обмежень щодо реалізації соціально-економічного потенціалу української родини в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу. «Гендерна рівність – це чутливий індикатор, який демонструє, наскільки розвинутою і демократичною є держава», – зазначав свого часу видатний американський політолог Рональд Інглхарт («Гендерна рівність і демократія») [3]. На його переконання, країни з високими показниками представництва жінок у політичних інституціях мають не лише вищий рівень забезпечення громадянських прав і свобод, а й більш економічно

розвинуті, оскільки створюють умови для політичного й економічного різноманіття, толерантності, інклюзивності та міжособистісної довіри.

Саме тому гендерна політика в Україні, особливо в умовах обраного курсу на побудову європейських демократичних інститутів, постає зовсім у новому, актуальному світлі, вимагаючи утвердження цінності гендерної рівності як у суспільстві загалом, так і в різних його інституціях, зокрема. Це, насамперед, недопущення гендерної дискримінації, забезпечення рівної участі жінок і чоловіків у прийнятті суспільно важливих рішень (у першу чергу через обрання в представницькі органи та призначення на державні посади), забезпечення рівних можливостей для жінок і чоловіків щодо поєднання професійних і сімейних обов'язків, унеможливлення проявів гендерного насильства тощо.

Для досягнення ефективного результату в діяльності державної сімейної політики дуже важливим є співпраця з міжнародними організаціями та використання досвіду проведення реформ інших провідних країн. Україна, як і всі цивілізовані держави, активно проводить гендерну політику, в основі якої лежать загальновизнані міжнародні норми, зафіксовані, зокрема, в Загальній декларації прав людини, Конвенції про політичні права жінок, Конвенції про ліквідацію усіх форм дискримінації щодо жінок та інших документах. Україна поділяє принципи ООН і розуміння гендерної рівності як необхідної умови досягнення сталого розвитку країни, створення умов для всебічного розвитку людського потенціалу.

Новим імпульсом для розвитку гендерної політики в Україні стало приєднання нашої держави до Пекінської платформи дій, ратифікація Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, локалізація Цілей сталого розвитку з включенням питання про гендерну рівність у 10 цілей з 17, підписання Угоди про асоціацію з Європейським Союзом, ратифікація Загальної декларації прав людини, Європейської конвенції з прав людини та Європейської соціальної хартії, підписання Стамбульської конвенції про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству. Кабінет Міністрів України схвалив розпорядження про приєднання нашої країни до Міжнародної коаліції за рівну оплату праці (ЕПІК), започаткованої на 72-й сесії Генеральної Асамблеї ООН 18 вересня 2017 року в місті Нью-Йорк (США) [1]. Ці принципи в комплексі з використанням найкращих зарубіжних практик дали змогу підготувати орієнтовану на результат «Державну програму забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2016 року». У тому ж 2016 році проблематика гендерного балансу в державних структурах була включена до «Стратегії розвитку державного управління на період 2016–2020 років» [6]. Цього ж року Міністерством соціальної політики було зроблено

спробу затвердити проєкт Концепції Державної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року, але Кабінет Міністрів не схвалив її. Продовженням дій було затвердження КМУ Національного плану дій із виконання резолюції Ради Безпеки ООН № 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2020 року, який, на жаль, не отримав підтримки експертів. Також у 2020 р. Міністерством освіти і науки України була здійснена спроба затвердження Стратегії впровадження гендерної рівності та недискримінації в сфері освіти «Освіта: гендерний вимір – 2020», яку вже не підтримав Кабмін.

Міжнародна спільнота постійно здійснює моніторинг стану справ із забезпеченням рівних прав і можливостей чоловіків і жінок. Питання гендерної рівності включено до низки провідних міжнародних звітів, що свідчить про важливість цінності гендерної рівності. Так, станом на 2020 рік Україна посідає 60 місце зі 160 країн за Індексом із гендерної рівності (Gender Inequality Index)[7].

У міжнародному звіті Рівня свободи у світі Freedom in the World за 2020 рік зазначено, що Україна, будучи «частково вільною» країною, стикається з такими проблемами: «Домашнє насильство широко розповсюджене і реакція поліції на небагатьох жертв, які повідомляють про такі зловживання, є неадекватною. Торгівля жінками всередині країни та за кордоном з метою проституції триває. Жінки – ВПО особливо вразливі до експлуатації для секс-торгівлі та примусової праці».

Україна, в свою чергу, зобов'язалася до виконання ключових міжнародних зобов'язань щодо забезпечення гендерної рівності. Обравши європейський вектор розвитку, наша держава ратифікувала ряд міжнародних документів, одним з яких було розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН № 1 325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2020 року. Резолюція ООН 1 325 присвячена саме тим державам, де тривають збройні конфлікти, тому даний документ на сьогодні актуальний для України.

Також наша держава приєдналася до основних міжнародних документів із гендерної рівності, розширення прав та можливостей жінок і прав людини та інтегрувала ці зобов'язання в низку нормативно-правових актів. Приєднання до ЕПІК – важливий крок у виконанні зобов'язання щодо зменшення розриву в оплаті праці жінок і чоловіків, узятим Україною в межах участі в міжнародній ініціативі «Партнерство Біарріц» [9], до якої українська держава приєдналася в серпні 2020 року. Гендерне законодавство в Україні почало активно розвиватися з 1995 року, коли була затверджена Пекінська декларація, ухвалена на четвертій Всесвітній конференції зі становища жінок 15 вересня 1995 року [5]. У

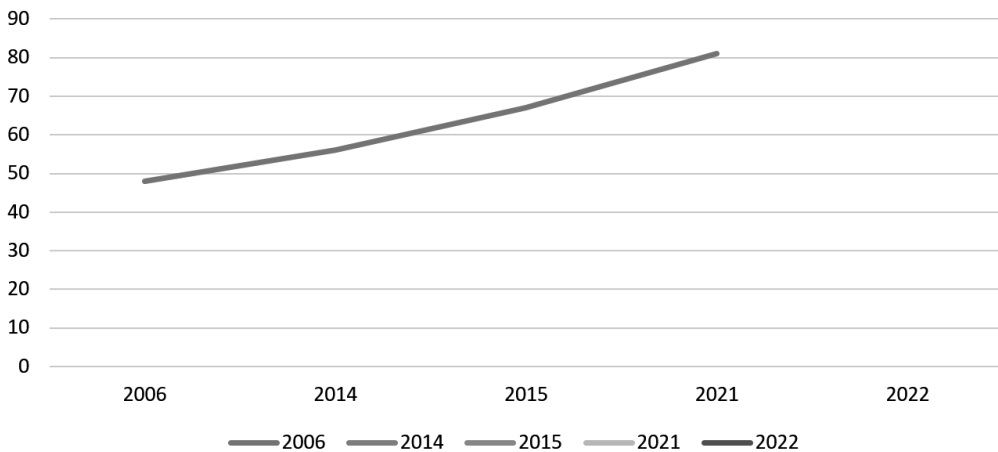
1996 році було ухвалено Конституцію України, в статті 24 якої вперше згадано питання рівності прав і можливостей жінок та чоловіків [8].

У Звіті з глобального гендерного розриву 2020 р. (Global Gender Gap Report 2020), що готується Світовим економічним форумом, вимірюється величина гендерного розриву (gender gap) у чотирьох важливих сферах нерівності між жінками та чоловіками: економічна участь, рівень освіти, сфера здоров'я та політичне представництво [7]. У 2020 році Україна посідала 59 місце з 153-х досліджуваних країн. А відповідно до Звіту з глобального гендерного розриву за 2016 рік, представленого Світовим економічним форумом, Україна займала 69 місце за індексом гендерної рівності (у рейтингу серед 142-х країн).

Указаний індекс обчислюється на основі статистичних даних щодо співвідношення нерівності між чоловіками та жінками (gender gap) у чотирьох згаданих вище сферах – економічна участь і кар'єрні можливості, освіта, здоров'я і виживання, політичні права і можливості. У топ-10 країн за індексом гендерної рівності увійшли Ісландія, Норвегія, Фінляндія, Швеція, Ірландія, Руанда, Філіппіни, Швейцарія, Словенія та Нова Зеландія.

Порівнюючи ці дані з показниками минулих років, очевидно, що стан гендерної рівності в Україні погіршився. Так, найкращий результат наша країна

Показники глобального гендерного розриву за 2006, 2014, 2015, 2021, 2022 рр.

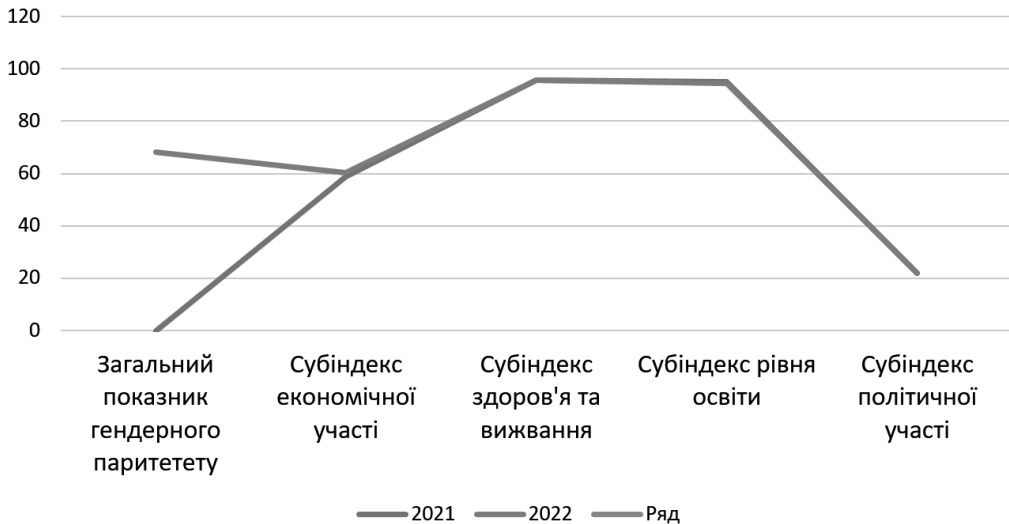

Джерело: Звіт з глобального гендерного розриву (Global Gender Gap Report) за 2006, 2014, 2015, 2021, 2022 рр.

продемонструвала в 2006 році, посівши 48 місце. Тоді за деякими з чотирьох обчислювальних параметрів Україна наблизилася до позначки 1.00, що означає повну гендерну рівність в цій сфері. Досить суттєво позиції нашої країни знизилися і протягом періоду з 2014 (56 місце) по 2015 рр. (67 місце), у 2022 році – 81 місце серед 146 країн (втрата 7 позицій у порівнянні з рейтингом 2021 року).

Порівнюючи результати 2022 року з минулорічними, можна стверджувати, що загальний показник гендерного паритету зріс із 67,9% до 68,1%. Субіндекс економічної участі та можливостей також збільшився з 58,7% до 60,3%, як і субіндекс здоров'я та виживання з 95,7% до 95,8%. Субіндекс рівня освіти знизився з 95,2% до 94,4%, тоді як індекс політичної участі залишився на тому ж рівні – 22%.

Порівняльні результати гендерного паритету (2021–2022 рр.)

Джерело: Звіт з глобального гендерного розриву (Global Gender Gap Report) за 2021–2022 рр.

Зі звіту 2022 р. ми можемо побачити, що нам знадобиться ще приблизно 132 роки, аби усунути глобальний гендерний розрив. Ця ситуація реальна, зважаючи на те, що жодна країна світу ще не досягла повного гендерного паритету (10 найбільших економік світу усунули принаймні 80% своїх гендерних розривів). Тринадцятий рік поспіль лідером у світовому рейтингу щодо гендерного паритету за показниками Індексу глобального гендерного розриву–2022 є Ісландія (країна-засновник НАТО), яка вже усунула 90,8% гендерного розриву. Також традиційно у першій п'ятірці – скандинавські країни: Фінляндія (2 місце – 86%),

Норвегія (3 місце – 84,5%). Далі йдуть Нова Зеландія (4 місце – 84,1%), Швеція (5 місце – 82,2%) (Центр інформації і документації НАТО в Україні /// Центр інформаційної та національної безпеки).

Висновки. Отже, українська державна сімейна політика переймає досвід зарубіжних реформ у законодавчій сімейній сфері, співробітничав з різними іноземними організаціями із сімейних питань для поліпшення вирішення нагальних, важливих питань забезпечення відповідного рівня існування сім'ї. Але не всі законопроекти мають практичне втілення, підтримуються урядом, як було зазначено вище. А це означає, що актуальність даної проблеми залишається гострою на сьогодні й потребує прийняття додаткових результативних рішень для поліпшення становища державної сімейної політики в країні.

Список використаних джерел

1. Гендерний аналіз регіонального розвитку України. URL: <https://hromady.org/wp-content/uploads/2022/11/Гендерний-аналіз-регіонального-розвитку-України.pdf>
2. Гендерна політика. URL: <https://dduvs.in.ua/ngp/>
3. Гендерна політика в Україні: складний шлях від декларацій до позитивних дій. URL: <https://od.org.ua/uk/гендерная-политика-в-украине-сложный/>
4. Гендерна рівність і розвиток: погляд у контексті європейської стратегії України (2016). Центр Разумкова, «Заповіт».
5. Пекінська декларація від 15 вересня 1995 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_507#Text
6. Про гендерну політику в Україні. URL: <https://gendercenter.sumdu.edu.ua/index.php/news/314-pro-hendernu-polityku-v-ukraini>
7. Україна в рейтингу «Глобального гендерного розриву». URL: https://dsa.court.gov.ua/dsa/inshe/gender/gend_reit1
8. Україна, Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
9. Україна, розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 грудня 2020 року № 1578-р «Про затвердження плану заходів з реалізації зобов'язань Уряду України, взятих в рамках міжнародної ініціативи «Партнерство Біаріц» з утвердження гендерної рівності». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1578-2020-%D1%80#Text>

References

1. Gender analysis of regional development of Ukraine. URL: <https://hromady.org/wp-content/uploads/2022/11/Gender-analysis-regional-development-Ukraine.pdf> [in Ukrainian].

2. Gender policy. URL: <https://dduvs.in.ua/ngp/> [in Ukrainian].
3. Gender policy in Ukraine: a difficult path from declarations to positive actions. URL: <https://od.org.ua/uk/gendernaya-polityka-v-ukraine-slozhnyi/> [in Ukrainian].
4. Gender equality and development: a view in the context of the European strategy of Ukraine (2016). Razumkov Center, «Testament» [in Ukrainian].
5. Beijing Declaration of September 15, 1995. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_507#Text [in Ukrainian].
6. About gender policy in Ukraine. URL: <https://gendercenter.sumdu.edu.ua/index.php/news/314-pro-hendernu-polityku-v-ukraini> [in Ukrainian].
7. Ukraine in the «Global Gender Gap» rating. URL: https://dsa.court.gov.ua/dsa/inshe/gender/gend_reit1 [in Ukrainian].
8. Ukraine, Constitution of Ukraine. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> [in Ukrainian].
9. Ukraine, Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine of December 16, 2020 № 1578-r «On the approval of the plan of measures to implement the obligations of the Government of Ukraine, taken within the framework of the international initiative «Biarritz Partnership» to establish gender equality.» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1578-2020-%D1%80#Text> [in Ukrainian].

Inna BOYCHENKO. Impact of international cooperation on the formation of effective state family policy in Ukraine.

The article examines the impact of international experience on the formation of effective state family policy in Ukraine. Scientists who deal with family problems and identifying ways to solve them are presented. The importance of gender equality and its value in ensuring a high level of state development, both in the legal and economic spheres, are analyzed. The effective influence of cooperation with international organizations and the use of other leading countries experience of reforms on raising the state family policy level of activity of has been analyzed and proven. A comparison of indicators of the global gender gap, results of gender parity for certain years was made.

Key words: *state family policy, young family, gender equality, international cooperation.*

МОТИВАЦІЯ ТА ІНШІ ЧИННИКИ АКТИВІЗАЦІЇ УЧАСТІ НАСЕЛЕННЯ У ВОЛОНТЕРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

УДК 316.378

DOI 10.58340/2786-6238-2023-1-2(5-6)-7

Надія КОМАРОВА,

завідувачка відділу наукового забезпечення соціального становища молоді НДЦ «Інститут сімейної та молодіжної політики імені О.Яременка» НН інституту права та політології УДУ імені Михайла Драгоманова, кандидатка економічних наук

У даній статті авторка розглядає поняття «мотивація», «добровільна діяльність», виокремлює групи мотивуючих факторів, пропонує форми активізації добровільної/волонтерської діяльності, такі, як імпульси, ресурси, умови, мобілізація, вивчає перспективи подальшого розвитку та залучення соціальних ресурсів волонтерства до вирішення проблем сучасного українського суспільства.

Мета статті – дослідження існуючих шляхів активізації участі населення у волонтерській/добровільній діяльності. В процесі роботи використовувалися наступні методи дослідження – статистичний, соціологічний, системний та інші. Як підсумок розроблено пропозиції щодо активізації участі населення у волонтерській / добровільній діяльності із залученням державних, недержавних органів та бізнесу.

Ключові слова: волонтер, мотивація, результативність волонтерська діяльність, активізація волонтерської діяльності населення.

Актуальність теми полягає в тому, що в умовах російсько-української війни серед населення країни значно актуалізувався волонтерський рух, спрямований, у першу чергу, на допомогу ВСУ та людям, які потерпають від військових дій. Історія волонтерства в Україні вже підтверджувала факт, що після спалаху волонтерської активності в 2014–2015 роках наступало різке її скорочення, волонтерство не перейшло в інші форми громадської активності. Зараз, через 1,8 року війни, прослідковується схожа тенденція. Водночас різке погіршення

соціально-демографічної ситуації, загострення проблем на ринку праці, низька якість робочої сили свідчать про необхідність змінювати підходи до підготовки та використання професійних працівників. У той же час досвід розвинутих країн світу показує, що добровільна безоплатна діяльність, її ефективність можуть позитивно позначитися на вітчизняному ринку праці. А прямий зв'язок між масштабами волонтерства й станом громадського суспільства потребує вивчення механізмів рекрутування та підтримки мотивації волонтерської діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження й отриманих результатів. У «Рекомендаціях щодо підтримки волонтерства», затверджених Генеральною асамблеєю ООН, термін «волонтерство» належить до «широкого спектру видів діяльності, включаючи традиційні форми взаємодопомоги та самопомоги, офіційне надання послуг та інші форми громадянської участі, що здійснюються добровільно для загального громадського блага, і де грошова винагорода не є головним мотивуючим фактором». Згідно із Законом України «Про волонтерську діяльність» «волонтерська діяльність – добровільна, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами шляхом надання волонтерської допомоги». Волонтерство – це глобальний процес об'єднання людей, які прагнуть зробити внесок на благо своєї громади та світової спільноти». Волонтери – це особи, які добровільно і безоплатно беруть участь у суспільно-політичній діяльності для вирішення соціально значущих проблем. Волонтерами можуть бути люди будь-якого віку та професії з різних сфер і прошарків суспільства, які віддають частину своїх сил, часу, знань на благо інших людей і суспільства в цілому.

Волонтерський рух в Україні має власну історію започаткування та розвитку. Спалах волонтерської активності, що охопив усю Україну, відбувся наприкінці 2013 р. і з особливою силою розгорнувся в 2014, а потім у 2022 роках у зв'язку з воєнними діями спочатку на Донбасі, а потім і на інших територіях країни. На сьогодні під поняттям «волонтерська діяльність» в Україні розуміють, насамперед, добровільну діяльність громадян, громадських об'єднань, прямо чи опосередковано пов'язану з допомогою постраждалим від російсько-української війни.

Аналіз наукових досліджень з проблеми волонтерства дозволяє зробити висновок про те, що питання мотивації людини до волонтерства досі залишається недостатньо вивченим. Проте саме від його розуміння багато в чому залежить успішність та результативність цієї благочинної діяльності. Врахування мотивів, потреб людини необхідно для грамотно організованого відбору, навчання, супроводу, утримання в організації та визнання волонтера.

Окремі аспекти діяльності волонтерів розкриті в працях таких вітчизняних науковців, як Н. Заверико, І. Зверева, Г. Лактіонова, Ю. Поліщук та С. Харченко, в яких обґрунтовано роль волонтерства як складової соціально-педагогічної роботи з молоддю. А в дослідженнях О. Безпалько, Р. Вайноли, А. Капської, В. Петровича розкрито технології залучення та підготовки молоді до волонтерської діяльності. Вітчизняні науковці З. Бондаренко, О. Карпенко, Л. Міщик, В. Поліщук розглядають волонтерство як фактор професійного становлення майбутніх соціальних педагогів та соціальних працівників.

Процес реалізації мотивації в громадську участь вивчали британські вчені [1], які пропонують наступну формулу соціальної участі: соціальна діяльність це сума індивідуальної мотивації, імпульсу до участі, ресурсів індивіда та існуючих умов участі.

За даними цього ж дослідження продовження участі волонтера в добровільній діяльності є наслідком позитивних результатів конкретної волонтерської роботи, яка також була добре забезпечена ресурсами. Зупинення волонтерства настає, якщо досвід конкретної волонтерської діяльності мав негативний результат, були відсутні необхідні ресурси, або виникли життєві обставини, які не дозволяють виконувати конкретну волонтерську дію.

Варто зазначити, що волонтерська діяльність під час повномасштабної війни в Україні набула різноманітних форм і по-різному сприяла національному опору російським окупантам. Основними мотивами залучення до волонтерської діяльності під час війни є патріотизм, співчуття (альтруїзм) та почуття власної гідності. Почуття патріотизму спонукає людей допомагати своїй країні та співгромадянам, що є похідним від сильної національної ідентичності, яка перебуває під загрозою через ворожі дії.

Мотиви. Аналіз наукових праць щодо мотивації участі населення засвідчив існування декількох груп мотивів до участі у волонтерській роботі:

¹ Pathways through participation: What creates and sustains active citizenship? <http://pathwaysthroughparticipation.org.uk/>

– **деприваційний мотив**, що включає *абсолютну депривацію* – погіршення рівня життя, матеріального становища, здоров'я, кримінальної обстановки; і *відносну депривацію* – порівняння свого сьогодення з минулим, станом референтних осіб тощо;

– **ціннісний або ідейний мотив** – прихильність особи цілям і цінностям організації;

– **мотив солідарності** – потреба бути причетним до спільноти собі подібних. Більше того, кризові умови змушують людину прагнути до групового захисту, солідарності, пошуку стабільності, що приводить їх до груп взаємодопомоги та волонтерства;

– **матеріальний мотив** – можливість отримання фінансових, матеріальних або інших благ/пільг;

– **мотив самореалізації** – можливість досягнути певних результатів, яких не вдалося добитися в інших видах діяльності.

Вивчення мотивів участі дозволяє визначити групи потенціальних волонтерів. У сучасній ситуації до деприваційних груп населення можна віднести тимчасово переселених осіб, безробітних, людей, які проживають на тимчасово окупованих територіях, інших українців, які постраждали від агресії росії. Внаслідок російсько-української війни велика кількість жертв, потерпілих та біженців серед українців потребувала невідкладної допомоги.

Волонтерська робота стала для українців одним зі способів проявити свою підтримку та відданість Україні та її народу під час війни. Водночас ця діяльність сьогодні є вже не лише засобом виявити громадянську позицію, як це відбувається зазвичай у мирний час, а й способом зробити свій внесок у захист та відстоювання незалежності держави, або смертельна небезпека окупації та подальшого поневолення спонукала людей діяти негайно [2].

Поштовх (імпульс) до участі в добровільній діяльності – основні тригери (спускові механізми), якими можуть бути:

1) емоції:

- гнів на певні дії, бездіяльність, рішення;
- загрози.

2) досвід

- бажання щось покращити на ґрунті власного досвіду.

3) зовнішні впливи:

- стихійні лиха;
- інформація, що спонукає до дії;

² Олександр Резнік. <https://dif.org.ua/article/oleksandr-reznik-zaluchenist-ukraintsiv-do-volonterskoi-diyalnosti-pid-chas-povnomasshtabnoi-viyni>

- прохання про допомогу.
- 4) події в житті:
 - вихід на пенсію;
 - хвороба;
 - переїзд;
 - поява дітей.

Початок воєнних дій 24.02.2022 р. став головним імпульсом для активізації волонтерської та добровільної діяльності. За минулий час понад 9 млн українців стали переселенцями, сотні тисяч отримали поранення та контузії, втратили рідних та близьких, власне житло тощо. Все це стало тим поштовхом, який ще більше активізував людей. Хоча значна кількість населення України не здійснює жодних соціально корисних дій.

Ресурси – це здатність індивіда зробити те, що диктує мотивація.

До ресурсів відносять наявність у людей наступного:

- вільного часу;
- певних матеріальних ресурсів;
- навичок;
- впевненості в собі;
- відповідного стану здоров'я тощо.

Вивчення матеріалів організацій і установ, які подали заявки на участь у конкурсі «Кращі практики молодіжної роботи», показує, які ресурси проекти отримують від партнерів [3]:

Джерела **фінансування молодіжних практик** є такими – місцевий бюджет, у тому числі фінансування місцевих програм та комунальних закладів; спонсорські внески; власні внески організаторів проекту; кошти та ресурси громадських організацій, які не є ініціаторами проекту; грантові кошти; ресурси державного бюджету.

Матеріально-технічне забезпечення реалізації практик переважно включає забезпечення приміщенням, технічним обладнанням, комп'ютерною технікою, апаратурою тощо.

Інформаційна підтримка молодіжних практик включає сайти, телебачення, радіоканали, соціальні мережі, місцеві ЗМІ, інтернет тощо.

Умови – існуючі можливості зробити певні дії, що дозволяють реалізувати власну мотивацію. У забезпеченні умов громадянської діяльності велике

³ Матеріали Програми «Молодіжний працівник», що реалізується Міністерством молоді та спорту України, Державним інститутом сімейної та молодіжної політики за сприяння Програми розвитку ООН в Україні.

значення мають установи, організації, групи громадян, заходи, що створюють можливість участі [4].

Деякі вчені називають «умови» «інституціональними умовами громадянської участі». До них вони відносять:

- розвиток інфраструктури громадянської освіти, підвищення рівня цивільно-правової культури;
- підвищення готовності влади сприймати вплив громадськості, створення норм, правил і механізмів взаємодії з ІГС;
- розвиток форм і принципів взаємодії бізнесу з ІГС.

Матеріали низки досліджень свідчать, що до громадських організацій люди нерідко приходять через друзів, родичів і знайомих. Ось як розподілилися відповіді на запитання «хто залучив вас до волонтерської діяльності?» [5]:

- це моя особиста ініціатива – 43%
- друзі/знайомі чи родичі – 27%
- інформація в соціальних мережах – 7%
- колеги по роботі – 6%
- навчальний заклад/вчитель – 4%
- представники громадської організації – 2%
- місцева влада – 1%
- важко відповісти – 31%.

Підвищення активності громадян можливе шляхом впливу на:

- індивідуальну мотивацію участі;
- поширення ситуацій, що створюють поштовхи для реалізації індивідуальної мотивації;
- підвищення ресурсів потенційних активістів;
- створення інституціональних умов громадянської участі;
- зміну підходів до громадянської участі.

Мобілізація

Якщо залишити людей сам на сам із собою, вони навряд чи стануть активними громадянами. Але коли їх попросять взяти участь у якійсь акції (особливо близькі їм люди), вони робитимуть це з більшою ймовірністю. Так, аналітики партійних кампаній знову доходять до визнання важливості зустрічей із виборцями (на окрузі). Прохання до тих, хто голосує, про підтримку приносять електоральні дивіденди.

⁴Ira Harkavy, Director, Center for Community Partnerships at the University of Pennsylvania

⁵Матеріали Центра Розумкова. URL: <http://rasumkov.org.ua/>

Той самий принцип діє й у сфері соціальних дій. Звернення до моралі та моральності навряд чи будуть успішними. Кращий результат матиме запрошення до участі в конкретній діяльності – «не попросиш – не отримаєш». Деякі автори акцентують увагу на важливості лексики: слід було б частіше використовувати такі терміни, як підтримка та заохочення, а не керівництво, лідерство або мобілізація.

Науковці схильні вважати, що мотивацію змінювати надто важко – **простіше піддаються змінам умови та ресурси** [6].

Волонтерство в міжнародному аспекті

Характеру всесвітнього руху волонтерство набуло не так давно – в 1990-х роках. Його підґрунтя – в основі громадянського суспільства та розвитку здорових спільнот на місцях, що забезпечує безпеку, правопорядок та можливість для кожної людини реалізувати себе.

За даними Бюро трудової статистики міністерства праці США 2003 р., близько 27,6 % цивільного населення (старшого 16-ти років) виконували якусь роботу на громадських засадах. Організації, які використовують працю волонтерів (перелік у порядку зменшення ступеня використання), – це релігійні, освітні, молодіжні, комунальні, медичні, політичні, професійні, міжнародні, спортивні, культурні, охоронні (природоохоронні, з охорони тварин, охорони правопорядку). Для виконання робіт, пов'язаних із **державною службою**, 36 % державних агентств використовують добровольців.

Президент США в 2002 р. навіть звернувся до американців із проханням присвятити хоча б два роки життя служінню іншим і створив Корпус свободи для підтримки, координації й належної оцінки роботи на громадських засадах. З його ж ініціативи в січні 2003 р. була створена Президентська рада із громадської служби та громадської участі. А ще раніше, за часів попередніх господарів Білого дому, була організована мережа центрів добровільної допомоги й розпочато низку програм, багато в чому заснованих на праці волонтерів.

Поруч з урядовою підтримкою волонтерського руху до справи був залучений і бізнес – значна кількість корпорацій заснували програми комунальної служби й стимулюють своїх працівників до участі в них. А корисність роботи на громадських засадах активно рекламується. Більше 50% начальників відділів кадрів в урядових агенціях, де використовується праця волонтерів, в якості позитивних результатів відзначають можливості виконувати більший обсяг роботи за наявних ресурсів; скорочення витрат; підвищення професійних навичок волонтерів і накопичення досвіду; покращення стосунків між членами

⁶ Короткий огляд досвіду США щодо волонтерства <http://www.psych.kiev.ua/>

громади. Й хоча досліджень роботи волонтерів небагато, всі без винятку чиновники, які використовують їхню роботу, відзначають, що програми волонтерства виправдовують себе. Водночас такі програми (за участі волонтерів), природно, потребують витрат, але, як правило, економія на заробітній платі професіоналів достатня, щоб фінансувати такі програми.

Одним із критеріїв оцінки урядових програм за участі добровольців є те, наскільки залучення волонтерів сприяє ствердженню довіри суспільства до влади, впевненості в правильності її дій. У ряді країн (наприклад, Німеччині, Італії) запроваджено соціальне страхування волонтерів через громадські організації, де вони працюють; роботодавець може надавати своїм працівникам відпустку на строк волонтерства, а держава компенсує наймачу заробітну плату цих працівників за час волонтерства в обсязі до 6 днів на рік.

Практика багатьох країн підтверджує, що діяльність добровольців приносить громадський прибуток, забезпечуючи внесок у ВВП від 4 до 8%. Беручи до уваги дефіцит працездатного населення за нинішньої ситуації в Україні, демографічну кризу, той факт, що значна кількість працездатного населення покинула країну як вимушені переселенці, наштовхує на пропозиції щодо збільшення використання волонтерської праці.

У багатьох демократичних державах добровільна діяльність сьогодні офіційно визнана як необхідну умову сталого розвитку суспільства, поглиблення демократії та є невід'ємною частиною життя і діяльності цих країн. Зазначимо й те, що законодавство зарубіжних країн різною мірою визначає та регламентує волонтерську діяльність. У ряді країн з розвинутою соціальною структурою та економікою існують федеральні волонтерські програми та спеціальне законодавство з цих питань.

У Сполучених Штатах Америки переважна більшість волонтерів становлять жінки (близько 60%), які присвячують цьому виду діяльності в середньому 3,4 години на тиждень, щодо чоловіків, то вони займаються волонтерством 3,6 годин на тиждень. Жителі Канади присвячують у середньому 191 годину на рік для роботи волонтерами. Сумарно цей час еквівалентний 578-ми тисячам робочих місць із повною зайнятістю. Щодо Франції, то 19% дорослого населення хоча б раз у житті брали участь у волонтерських акціях. З них 60% регулярно беруть участь у добровільній роботі, віддаючи їй понад 20 годин на місяць.

Якщо продовжувати цей ряд далі, то кожен третій мешканець Німеччини, а це цілих 22 мільйони людей, є волонтером, присвячуючи роботі в добровільних асоціаціях, проектах та групах взаємодопомоги понад 15 годин на місяць. У

Південній Кореї в 2001 році майже чотири мільйони людей присвятили волонтерству понад 451 мільйон годин робочого часу. Економічна вартість праці волонтерів перевищує 2 млрд доларів на рік. Ще 26% жителів Японії мають досвід волонтерства, з них 48% упевнені, що волонтерська праця дуже корисна для особистісного зростання й суспільства в цілому. Близько 33% населення Ірландії є волонтерами, 72% з них вважають, що волонтери роблять щось таке, чого ніколи не зроблять оплачувані працівники.

Наприкінці ХХ ст. американський університет імені Дж. Хопкінса провів дослідження у 22-х країнах, яке показало, що сумарна кількість часу праці волонтерів еквівалентна зайнятості 10,5 млн осіб, які працюють повний робочий день. Число волонтерів лише у 36-ти країнах світу, за підрахунками того ж таки університету, – понад 131,557 млн осіб. А уряди понад 80-ти країн активно сприяють розвитку національних волонтерських рухів. У цих країнах створено інфраструктуру для підтримки волонтерства: спеціалізовані організації – Добровольчі центри. Ці організації забезпечують розвиток волонтерства на системному рівні.

Волонтерство в документах ООН

Свого часу ООН було розроблено рекомендації для деяких напрямів діяльності із сприяння волонтерству на контекстному, організаційному та індивідуальному рівнях [7]. Що рекомендовано для **сприяння волонтерському руху на контекстному рівні**:

1. Підтримати загальне розуміння значення волонтерства і його цінності шляхом послідовного збору окремих даних про молодіжне волонтерство для інформування та практичного застосування цих даних, маючи на меті їх поширення, обмін знаннями й навчання.

2. Сприяти проведенню змістовних консультацій із зацікавленими сторонами для посилення участі держави на міжгалузевому рівні та реалізації зобов'язань уряду щодо сприяння молодіжному волонтерству.

3. Проводити цільові інформаційно-просвітницькі кампанії для української молоді з метою її інформування про різні аспекти волонтерського руху та активну систематичну волонтерську діяльність, тобто, іншими словами, необхідне проведення неформальної освіти та розвиток навичок і формування активної громадянської позиції на всіх рівнях, що зміцнить суспільну єдність в країні.

⁷ Становище молоді в Україні. Київ 2019 Аналітичний звіт, складений Робочою групою ООН у справах молоді. URL: <https://ukraine.un.org/sites/default/files/2020-06/THE%20STATE%20OF%20YOUTH%20IN%20UKRAINE%202019%20%D1%83%D0%BA%D1%80.pdf>

Рекомендації щодо сприяння волонтерському руху на місцевому рівні:

1. Підтримувати тіснішу співпрацю між організаціями громадянського суспільства, університетами й молодіжними центрами з метою створення більших можливостей для розвитку молодіжного волонтерського руху та сприяти усвідомленню різноманітності цієї діяльності.

2. Заохочувати місцеву владу та громадянське суспільство створювати більше можливостей для молодих волонтерів на регіональному і місцевому рівнях з метою надання підтримки процесам децентралізації та сприянню участі в них місцевих громад, а також для розвитку активної громадянської позиції волонтерів у майбутньому. Слід організувати волонтерські обміни всередині країни для сприяння суспільній єдності.

3. Розвивати можливості українських організацій для урізноманітнення їхніх підходів до залучення молоді, сприяння її діяльності та управління молодими волонтерами, а також знайомити молодих людей із найкращими міжнародними практиками.

Рекомендації щодо сприяння волонтерському руху на організаційному рівні:

1. Здійснювати заходи з розвитку потенціалу молоді та підвищення рівня її поінформованості з метою посилення мотивації та здатності до волонтерської діяльності.

2. Рекомендується створити можливості для молоді з метою залучення її до регулярної участі у волонтерській роботі на рівні своїх громад.

3. Розширити можливості молодих волонтерів-активістів та представників молодіжних волонтерських рухів для подальшого сприяння формуванню культури волонтерства серед своїх однолітків.

За рекомендаціями авторів дослідження «Громадяни в центрі: новий підхід до громадянського участі» [8] для активізації громадянського суспільства необхідне наступне:

- **змінити фокус.** Замість питання про те, як підвищувати громадську участь, розглядати оптимальні способи, як створювати для людей можливості, щоб вони могли визначати й вирішувати проблеми самостійно;

- **починати з молодих.** Не очікувати до закінчення школи, а починати розвивати основні навички, які дозволятимуть молодим людям ефективно

⁸ Citizens at the Center: A New Approach to Civic Engagement, The Case Foundation, 2006. URL: <http://www.casefoundation.org/sites/casefoundation.org/files/citizens-at-the-center.pdf>

вирішувати проблеми. Потрібно говорити зі школярами та дитячими організаціями;

- **залучати всі інститути громади.** Залучати до участі релігійні організації, школи, бізнес й органи влади при організації громадських консультацій та розробці рішень для всіх громадян;

- **використовувати технології для створення громадських майданчиків нового типу.** Користуватися технологічними перевагами для підтримки й розвитку діалогу, в якому громадяни перебувають у Центрі, дорадчих процедур, акцій з найрізноманітніших питань;

- **досліджувати й створювати нові механізми.** Виходити з того, що традиційних, форм, таких, як зібрання в мерії, не достатньо для того, щоб різні категорії людей були по-справжньому залучені й ділилися своїм баченням. Шукати місця, де люди вже вступають у взаємодію (асоціації сусідів, школи, за місцем роботи) й розглядати інші підходи, структури та майданчики;

- **систематично досліджувати кращі практики (що працює й чому).** Значна частина досліджень уже проводилися на теми волонтерства, участі в голосуваннях, громадських послуг, участі в політичному житті, але необхідно проводити оцінку мотивуючих чинників, які визначають таку поведінку й перепони, які заважають, і того, які підходи ефективно вирішують проблеми громад;

- **заохочувати фінансування таких підходів.** Багато донорів не поспішають підтримувати довгострокові, локальні зусилля, воліючи фінансувати широкомасштабні ініціативи із більш безпосереднім дивідендом. Щоб залучати більше фінансування потрібно демонструвати конкретні результати локальних консультацій та дій;

- **допомагати громадам переходити від консультацій до дій.** Консультації повинні служити засобом, аби в кінцевому підсумку громада перейшла до колективної дії, побачила результати й відчула ефект від своїх зусиль.

Не менш важливим, ніж мотиви волонтерської діяльності, є визначення **демотивуючих факторів** щодо участі населення у волонтерській діяльності. Так, за результатами дослідження, проведеного Інститутом соціальної та політичної психології Національної академії педагогічних наук України, основними причинами неучасті у волонтерській діяльності громадян країни є такі (відповідно до розподілу відповідей на запитання: «Якщо ви не берете участі у волонтерській діяльності, то чому?»):

- відсутність/обмеженість власних можливостей надати допомогу – 37,0% опитаних;

- незнання, як саме, яким чином допомогти – 9,8%;

- не бачать у цьому сенсу – 11,6%;
- впевненість у тому, що це повинна робити держава – 30,7%;
- не змогли визначитися з відповіддю – 8,4% [9].

У Переглянутій європейській хартії про участь молоді в громадському житті на місцевому і регіональному рівнях йдеться про наступне [10]: розвиток системи навчання молоді з питань участі в житті суспільства, постійне інформування її, надання засобів комунікації, підтримку молодіжних проєктів та визнання готовності молодих людей присвятити себе службі суспільству та безоплатній праці.

Місцева та регіональна влада, усвідомлюючи, що в житті молодих людей основну роль відіграють школи, повинна виділити в школах приміщення та надати відповідну підтримку для організації навчання з питань участі молоді в житті суспільства, ознайомлення з правами людини та підтримувати участь молоді в громадських об'єднаннях і житті місцевих громад за допомогою: організації навчання викладачів та фахівців з роботи з молоддю з практичних питань її участі в громадському житті; розвитку всіх форм участі учнів в житті школи; впровадження в школах програм із вивчення основ громадянського суспільства; організації навчання груп з наставниками шляхом надання приміщень та коштів, а також підтримки обміну позитивним досвідом.

Висновки та рекомендації

Результати дослідження дають підстави надати певні рекомендації як учасникам громадянського суспільства, так і всім зацікавленим у його розвитку та зміцненні.

Інститутам громадянського суспільства

1. Інформувати й надавати громадянам знання та навички щодо: їх ролі й можливостей у розбудові країни, які надаються демократичним суспільством; інструментів як особистого впливу, так і в складі інститутів громадянського суспільства на діяльність органів влади; можливостей суспільної участі, соціального капіталу та їх ефективного використання; інструментів та успішних практик суспільної діяльності.

⁹Про волонтерську діяльність : Закон України від 19.04.2011 р. № 3236-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/3236-17>

¹⁰Пересмотренная европейская хартия об участии молодежи в общественной жизни на местном и региональном уровне. Конгресс местных и региональных властей Европы, Совет Европы. Congress of Local and Regional Authorities of Europe Council of Europe F – 67075 Strasbourg Cedex.

2. Підвищити легітимність інститутів громадянського суспільства через: удосконалення нормативно-правової бази, що регулює діяльність організацій громадянського суспільства та сферу громадянської активності; навчання громадських активістів і лідерів ІГС методам роботи з громадянами, їх мобілізації, організації й самоорганізації; системне залучення ЗМІ та інтернет-ресурсів до висвітлення суспільної активності громадян і діяльності ІГС; поширення історій успіхів, успішних практик суспільної діяльності громадян та ІГС; залучення різних закладів (бібліотек, клубів, шкіл, дозвіл-левих центрів тощо) в якості майданчиків, де небайдужі громадяни можуть дізнатися про можливість долучитися до суспільної активності; залучення соціально відповідального бізнесу до підтримки суспільної участі громадян та діяльності ІГС, а також стимулювання кампаній до розвитку громадянського суспільства.

Фахівцям соціальної сфери

1. Розробити й запровадити в програми підвищення кваліфікації державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування курси з основ функціонування демократичних інститутів і місцевої демократії; питань розвитку громадянського суспільства та його інституцій; важливості і шляхів взаємодії органів влади з громадськістю й ІГС у процесі формування та реалізації державної, регіональної і місцевої політики.

2. Розробити для запровадження навчальні курси з питань розвитку громадянського суспільства та роботи ІГС у загальноосвітніх й вищих навчальних закладах з обов'язковою практикою в організаціях громадянського суспільства.

3. Розробити та впроваджувати легкі для розуміння інформаційні кампанії з підвищення правової освіти громадян, популяризації серед населення ролі та важливості суспільної участі громадян і діяльності інститутів громадянського суспільства.

Органам влади

1. Створити прозорий механізм фінансування громадських ініціатив на конкурсній основі на національному, регіональному та місцевому рівнях.

2. Спростити для ІГС умови участі в державних закупівлях та розширити можливості надання соціальних послуг за рахунок бюджетних коштів.

3. Ввести до штату місцевих органів виконавчої влади посади фахівців, до функцій яких входить активізація роботи з громадянами та ІГС .

Список використаних джерел

1. Рекомендації ООН щодо підтримки волонтерства. URL: <http://www.unv.org/swvr/volunteers-count-their-work-deserves-be-counted>
2. Про волонтерську діяльність: Закон України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17#Text>
3. Олександр Резнік. URL: <http://dif.org.ua/article/oleksandr-reznik-zaluchenist-ukraintsiv-do-volonterskoi-diyalnosti-pid-chas-povnomasshtabnoi-viyni>
4. Матеріали Програми «Молодіжний працівник», що реалізується Міністерством молоді та спорту України, Державним інститутом сімейної та молодіжної політики за сприяння Програми розвитку ООН в Україні.
5. Ira Harkavy, Director, Center for Community Partnerships at the University of Pennsylvania.
6. Матеріали Центру Розумкова. URL: <http://razumkov.org.ua/>
7. Становище молоді в Україні. Київ. 2019. Аналітичний звіт, складений Робочою групою ООН у справах молоді. URL: <http://ukraine.un.org/sites/default/files/2020-06/THE%20STATE%20OF%20YOUTH%20IN%20UKRAINE%202019%20%D1%83%D0%BA%D1%80.pdf>
8. Citizens at the Center: A New Approach to Civic Engagement, The Case Foundation, 2006.
9. Короткий огляд досвіду США щодо волонтерства. URL: <http://www.psyh.kiev.ua/>
10. Пересмотренная европейская хартия об участии молодежи в общественной жизни на местном и региональном уровне. Конгресс местных и региональных властей Европы, Совет Европы. Congress of Local and Regional Authorities of Europe Council of Europe F – 67075 Strasbourg Cedex.

References

1. Rekomendatsii OON shchodo pidtrymky volonterstva <https://www.unv.org/swvr/volunteers-count-their-work-deserves-be-counted>
2. URL: <http://pathwaysthroughparticipation.org.uk/>
3. Oleksandr Reznik. URL: <http://dif.org.ua/article/oleksandr-reznik-zaluchenist-ukraintsiv-do-volonterskoi-diyalnosti-pid-chas-povnomasshtabnoi-viyni>
4. Materialy Prohramy «Molodizhnyi pratsivnyk», shcho realizuietsia Ministerstvom molodi ta sportu Ukrainy, Derzhavnym instytutom simeinoi ta molodizhnoi polityky za spriannia Prohramy rozvytku OON v Ukraini.
5. Ira Harkavy, Director, Center for Community Partnerships at the University of Pennsylvania.
6. Materialy Tsentru Rozumkova. URL: <http://razumkov.org.ua/>

7. Stanovyshche molodi v Ukraini. Kyiv 2019 Analitychnyi zvit, skladenyi Robochoiu hrupoiu OON u spravakh molodi. URL: <http://ukraine.un.org/sites/default/files/2020-06/THE%20STATE%20OF%20YOUTH%20IN%20UKRAINE%202019%20%D1%83%D0%BA%D1%80.pdf>

8. Citizens at the Center: A New Approach to Civic Engagement, The Case Foundation, 2006.

9. A brief overview of the US experience with volunteerism. URL: <http://www.psyh.kiev.ua/>

10. Revised European Charter on the Participation of Young People in Public Life at Local and Regional Level. Congress of Local and Regional Authorities of Europe, Council of Europe. Congress of Local and Regional Authorities of Europe Council of Europe F – 67075 Strasbourg Cedex.

Nadiya KOMAROVA. Motivation and other officials for activating the participation of the population in volunteer activities.

In the article, the author examines the concepts of “motivation”, “volunteer activity”, which reinforces groups of motivating factors, propounds forms of activation of voluntary/volunteer activity, such as impulses, resources, minds, mobs lizatsiya, highlighting the prospects for further development and acquisition of social resources of volunteering before increasing problems of daily life Ukrainian marriage.

Key words: *volunteer, motivation, effectiveness of volunteer activities, activation of volunteer participation of the population.*

THE IMPLICATIONS OF ENGLISH LANGUAGE DOMINANCE: LINGUISTIC IMPERIALISM AND CULTURAL APPROPRIATION

УДК 372.881.111.1

DOI 10.58340/2786-6238-2023-1-2(5-6)-8

Manna DEY,

Copy editor, *International Journal of Linguistics, Literature and Translation* (United Kingdom) and Reviewer, *British Journal of Applied Linguistics*. (United Kingdom), MA in Applied Linguistics & TESOL, University of Portsmouth (United Kingdom)

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0169-8995>

Dennis RELOJO-HOWELL,

Managing Director, Psychreg (United Kingdom), 3rd Year PhD student, University of Edinburgh (UK).

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8898-2077>

Rona DELA ROSA,

Associate Professor II, Polytechnic College of the City of Meycauayan (Philippines), 4th year PhD student, Bulacan State University (Philippines)

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0000-8542-0992>

This paper examines the effects of the English language's global domination, including linguistic imperialism and cultural appropriation. This paper aims to present a historical and evolutionary perspective on the establishment of English as a global language and its impact on linguistic variety and cultural practises around the world. This

study investigates how English is utilised as a tool for linguistic imperialism and how it leads to cultural appropriation, utilising a number of sources, including academic research, media reports, and personal experiences. In addition, the article investigates the consequences of English supremacy and various alternatives. It also explores the roles of language learners and teachers in encouraging linguistic and cultural diversity, as well as the significance of cultural awareness in language education. The ultimate goal of this study is to present a nuanced and critical understanding of the intricate factors surrounding the expansion and usage of English as a global language. This study advocates for more attention to the need for linguistic and cultural diversity in language education and communication practises by shedding light on the implications of linguistic imperialism and cultural appropriation.

Key words: *English language; global language; linguistic expansion; linguistic imperialism; multilingual development*

Introduction

It is essential to investigate the effects of English dominance and its potential to result in linguistic imperialism and cultural appropriation. The English language has attained worldwide popularity and has had a considerable impact on linguistic variety and cultural practices throughout the world (Dewey, 2007). By examining these repercussions, it is possible to obtain a better understanding of the potential negative effects of English supremacy and to consider alternative solutions that encourage inclusion and linguistic and cultural diversity. It is our obligation to consider the role language plays in forming a society and to be cognisant of how language can be used to oppress or empower certain groups of people (Giroux & McLaren, 1986) So, this topic has both personal and professional relevance and significance.

Linguistic imperialism refers to language policies and practices that promote the use of a dominant language over other languages (Rose & Conama, 2018). The dominance of a language in a particular region can have various positive and negative consequences. One potential effect of linguistic imperialism is that speakers of the dominant language may have more opportunities for education, employment, and social mobility, while speakers of other languages may face barriers to these opportunities (Squires, 2008). In certain instances, speakers of minority languages may be discouraged or punished for using their native language, resulting in the loss of linguistic and cultural diversity. Conversely, the use of a dominant language can also facilitate communication and cooperation among people from different linguistic backgrounds, serving as a lingua franca, allowing individuals to communicate with each other despite lacking a common language. Ultimately, the effects of linguistic imperialism will be contingent on the specific context in which it occurs and the implementation of language policies and practices. (Thomason & Kaufman, 2001).

English supremacy and cultural appropriation can have far-reaching effects on communities and individuals (Mejia-Martinez, 2017). The loss of cultural identity in non-English-speaking societies is a major effect of the English language's dominance (Pennycook, 2017). When a culture is devalued and suppressed, individuals may feel less able to express their cultural identity and even ashamed of their ancestry, resulting in feelings of alienation and a lack of belonging. This can have negative repercussions on a person's mental health and well-being (Pinderhughes, 1989). In addition, non-English speaking cultures may experience economic disadvantages due to their lack of English ability, which is frequently a requirement for many employments (McKay, 2012). Thus, individuals may have limited access to employment and financial security, resulting in a vicious cycle of economic disadvantage and poverty (Pilao et al., 2019).

Additionally, cultural appropriation can lead to the misrepresentation of non-English speaking cultures by those who do not fully appreciate or respect their customs and traditions. This can result in negative stereotypes and discrimination against these cultures, further amplifying the negative impacts of English dominance. Another effect of English dominance is the loss of cultural knowledge and traditions. When a culture is undervalued and not esteemed, there is a risk of losing essential cultural knowledge and traditions that form the identity of a community. This can lead to the disappearance of cultural practices and rituals that are passed down from one generation to the next and are fundamental to the identity of a community (Liebkind, 2006).

English dominance and cultural appropriation have significant consequences for individuals and communities (Phillipson, 2012; Sleeter, 2018). One impact is the loss of cultural identity for non-English speaking cultures, resulting in feelings of alienation and a lack of belonging. Economic disadvantage is another consequence as a lack of fluency in English often hinders access to job opportunities and financial stability, leading to poverty and economic disadvantage (García & Wei, 2014; Mohamed et al., 2013). Cultural appropriation can lead to negative stereotypes and discrimination against non-English-speaking cultures (Nakayama & Martin, 2019). Another consequence is the loss of cultural knowledge and traditions. Social isolation can also occur among non-English-speaking communities, creating further exclusion (Kubota, 2017). It is vital to recognise and value cultural diversity and work towards inclusivity. English has become a dominant global language through its history and evolution, leading to linguistic diversity suppression and cultural appropriation (Relajo & Stoyanova, 2019). The potential consequences of English dominance include the loss of linguistic and cultural diversity and linguistic and cultural homogenisation. Promoting linguistic diversity and multilingualism as

an alternative is crucial, with language learners and teachers playing a vital role in promoting cultural sensitivity.

History of English, linguistic imperialism, and cultural appropriation

Linguistic imperialism refers to the spread of a dominant language and its associated culture, leading to the suppression of minority languages and cultures (Phillipson, 1992). The spread of English as a global language has resulted in linguistic imperialism, with many countries making English the medium of instruction in their education systems and requiring it for job opportunities (Phillipson, 1992; Skutnabb-Kangas, 2000). This has led to the suppression of minority languages and the loss of cultural identity among non-English-speaking communities (Skutnabb-Kangas, 2000).

Cultural appropriation refers to the adoption of elements of a culture by members of a dominant culture, often without understanding or respecting the significance of these elements to the original culture. The spread of English has led to cultural appropriation, with English-speaking individuals adopting elements of non-English speaking cultures without understanding or respecting their cultural significance. This can result in the misrepresentation of non-English speaking cultures and perpetuate negative stereotypes.

English has a long and intricate history that dates back to the Anglo-Saxon language spoken in England (Crystal, 2003). The objective of this paper is to examine the history and evolution of English as a global language and its ascendancy in various regions of the world. The spread of English as a global language initially occurred through colonisation when English-speaking countries established colonies worldwide, imposing their language and culture on local populations (Kachru, 1985). More recently, globalisation has played a significant role in its spread, with language becoming the dominant medium of international business and communication (Graddol, 2006). The use of English has also been aided by technological advancements and the internet, which have made it easier for people worldwide to communicate using the language (Crystal, 2003). As English continues to evolve as a global language, it is crucial to consider its impact on linguistic and cultural diversity, as well as the potential negative consequences of linguistic imperialism (Modiano, 2001) and cultural appropriation

The dominance of English and linguistic imperialism can have serious repercussions on individuals and communities, as highlighted by several scholars. Minority languages can be suppressed, leading to the loss of cultural identity among non-English-speaking communities (Phillipson, 1992; Skutnabb-Kangas, 2000). Such loss can

result in feelings of alienation and a lack of belonging, which may negatively affect an individual's mental health and well-being (Skutnabb-Kangas, 2000). Additionally, cultural appropriation can contribute to the misrepresentation of non-English-speaking cultures and the perpetuation of negative stereotypes. This can lead to discrimination and further marginalisation of these cultures. It is crucial to acknowledge and respect the cultural diversity that exists within society, and to strive towards building a more inclusive and equitable world that values and celebrates this diversity.

English dominance has had a significant impact on linguistic diversity, resulting in the loss or suppression of many languages (Haugen, 1972). In the United States, the spread of English has led to the disappearance of several indigenous languages, leaving only a few remaining today. Similarly, the promotion of English in education and international communication in other regions has contributed to the marginalisation of local languages, with some experts arguing that this is a form of linguistic imperialism (Phillipson, 1992). The negative consequences of such loss of linguistic diversity include a reduction in cultural richness and creativity, as well as negative impacts on social and economic development (Fishman, 1991).

English has often been employed as a tool of linguistic imperialism, as a means of asserting cultural superiority and dominance over other cultures. This can manifest in several ways, such as the promotion of English in education and international communication, as well as the co-opting of local cultures through the use of English. For instance, in many parts of the world, English is used as a lingua franca, leading to the marginalisation of local languages (Canagarajah, 2017).

Colonisation and globalisation

The impact of English dominance on linguistic diversity and cultural appropriation is a significant issue in the study of language and culture (Basu, 2013). English has been the cause of the loss or suppression of many languages, particularly in the United States and other parts of the world where English is promoted as a superior language.

This phenomenon is known as linguistic imperialism, a concept that describes the use of a dominant language to suppress and dominate other languages and cultures (Phillipson, 1992). The co-opting of local cultures and practices through the use of English is also a form of cultural appropriation, which can lead to the loss of cultural identity and authenticity, and the erosion of cultural diversity.

The adoption of English words and phrases by local cultures is a common form of cultural appropriation that can lead to the loss of linguistic and cultural diversity. The history and evolution of English as a global language are relevant to the concept of linguistic imperialism, as it demonstrates how the spread of English has often been

linked to the promotion and imposition of English on other cultures and languages (Kachru, 1985). The promotion of English in education and international communication, as well as the loss of indigenous languages in places like the United States, can be seen as examples of linguistic imperialism, with English being used to dominate and suppress other languages.

The ways in which English is used as a tool of linguistic imperialism are also relevant to the concept of linguistic imperialism. The promotion of English in education and international communication, as well as the use of English as a lingua franca, can be seen as examples of linguistic imperialism, with English being used to assert cultural superiority and dominate other cultures (Pennycook, 2001)

English dominance has been closely linked to cultural appropriation, which refers to the co-opting of the cultures of others through the use of English (Pennycook, 2001; Pennycook, 2017). The adoption of English words and phrases by local cultures, as well as the co-opting of local cultures and practices through the use of English, can be viewed as instances of cultural appropriation, where English is used to assert cultural superiority and appropriate the cultures of others. This practice of cultural appropriation can have negative consequences, including the loss of cultural identity and authenticity, and the erosion of cultural diversity (Canagarajah, 2017).

Contextualised discussion

The impact of English as a dominant global language is a well-known phenomenon that has led to the suppression and displacement of other languages. Phillipson (1992) notes that English is both “replacing” and “displacing” other languages, particularly in domains such as science and technology, entertainment, and education. The consequence of English replacing local languages can be seen in the case of Chamorro, the indigenous language of Guam, which has been virtually eliminated by English, despite being the official language. This pattern is also observed in post-colonial contexts, where English is preferred over local mother tongues, often seen as a means to attain social upward mobility and power, as noted by African scholars such as Mateene, Bokamba, Tlou, and Rubagumya. The dominance of English can lead to the systematic “phasing out” of local languages, resulting in the loss of linguistic and cultural diversity and the potential for linguistic and cultural homogenisation.

English’s dominance also results in significant inequalities between English and local languages, with English receiving a disproportionate share of material resources compared to local languages. Phillipson (1992) terms this “subtractive bilingualism,” where English advances at the expense of local languages, leading to “linguicism,” a form of discrimination and oppression, similar to racism and sexism. The inequalities between English and local languages can result in the suppression of local cultures

and the erosion of linguistic diversity, making it crucial to recognise and address these inequalities to promote linguistic and cultural diversity and create a more equitable and inclusive society.

Phillipson (1992) likens linguistic imperialism to other forms of imperialism such as economic, political, and military imperialism. The “centre” in this imperialistic structure holds a monopoly on “expertise and theory-building” and benefits from any “spin-offs.” The beliefs and practices of the English language teaching (ELT) profession reflect this imperialistic structure, as outlined in the Makerere report in 1961. These fallacies perpetuate the notion that English is superior to other languages, resulting in its promotion and imposition on non-native speakers. These practices demonstrate how linguistic imperialism is perpetuated in the ELT profession, hindering linguistic and cultural diversity.

Linguistic human rights, which encompass the right to use and preserve one’s own language, are integral to human rights as they relate to cultural identity and self-determination. Phillipson (1992) contends that linguistic rights must be included in the broader framework of human rights and that supranational human rights covenants should be mobilised to advocate for the rights of speakers of dominated languages. UN data cited by Phillipson highlights the need for significant protection of minorities, including linguistic protection, to preserve cultural vitality. One method of safeguarding minority languages is through the promotion of mother tongue education, which can maintain linguistic and cultural vitality. The evidence indicates that linguistic human rights are often denied, leading to language shifts and a loss of linguistic and cultural diversity. Therefore, the recognition and protection of linguistic human rights are crucial in promoting greater justice for all individuals and communities.

The worldwide proliferation of English has sparked diverse reactions, with some viewing it as a means of communication and cultural exchange and others as a form of linguistic imperialism that thrives on social inequality and cultural imperialism (Holborow, 1999; Pilao et al., 2017). From a post-colonial and periphery perspective, there are three main schools of thought on the perceived role of English in today’s globalised world: the pluralisation view, the lingua franca view, and the resistance view. The pluralisation view advocates for the promotion of linguistic diversity and multilingualism (Terry and Irving, 2010), recognising the potential for English to serve as a tool of linguistic imperialism while also acknowledging its value as a means of communication and cultural exchange. The lingua franca view recognises English as a neutral, global language that can facilitate communication and understanding between different cultures, while also acknowledging its potential for use as a tool of linguistic imperialism. The resistance view sees English as a form of linguistic impe-

rialism (Mackenzie, 2022) that threatens linguistic and cultural diversity and advocates for the rejection of English in favour of local languages and cultures.

The expansion of English as a global language has been linked to the expansion of free market practices and laissez-faire economics in the West, which has been viewed as imperialist (Phillipson, 1992). English has become dominant in various fields, including advertising, music, and the Internet, and has become a key tool for the promotion and expansion of Western culture and values. It is important to consider the ways in which the promotion of English may be seen as imposing Western culture on other cultures, rather than simply providing a need for a global language. The potential for English to be used as a tool of cultural imperialism, imposing Western values and ways of life on other cultures, must be considered alongside its potential as a means of facilitating communication and cultural exchange (Pennycook, 2001; Pennycook, 2017).

According to Wardhaugh (1987), English is a global language that is not tied to any particular social, political, economic, or cultural group, making it uniquely suited for use as a lingua franca. However, in Canada's French-speaking province of Quebec, English is viewed as being tied to the rest of the country and imposed on their province from the outside (Burns & Coffin, 2001). English speakers in Australia have historically considered Indigenous Australian languages to be of secondary importance to their own (Lippi-Green, 2012), leading to linguistic oppression and suppression of Indigenous languages. English has been promoted as the dominant language, which has negatively impacted the maintenance and revitalisation of Indigenous languages, now considered endangered. There have been efforts to address this through the promotion of Indigenous language education and the recognition of Indigenous languages in the Australian Constitution (Amara, 2003), but much work still needs to be done to ensure the preservation and revitalisation of Indigenous languages in Australia (Wandel, 2006).

The Southeast Asian region has been affected by the prevalence of English as a global language (Kirkpatrick, 2014), which has resulted in linguistic imperialism and cultural appropriation. The promotion of English in education and international communication has led to a decline in the usage of local languages, consequently leading to the reduction of linguistic diversity in the region (Kachru, 1985; Lippi-Green, 2012). The impact of this trend has had adverse effects on cultural identity and authenticity, as the disappearance of local languages often results in the loss of cultural practices and traditions closely associated with language (Amara, 2003; Wandel, 2006).

The dominance of English as a global language in West Africa (Rao, 2019) has resulted in negative consequences, including linguistic imperialism and cultural ap-

appropriation. The promotion of English in education and international communication has led to the suppression of local languages and the erosion of linguistic diversity in the region (Bamgbose, 2000; Suleiman, 2013). As a result, the loss of local languages has had a detrimental effect on cultural identity and authenticity, as many cultural practices and traditions are closely tied to language (Amara, 2003; Wandel, 2006). Additionally, English has been used as a tool of cultural appropriation in West Africa, with local cultures adopting English words and phrases and co-opting local cultural practices through the use of English (Adegbija, 2004; Adegbija, 2010). This is often associated with the promotion of Western culture and values, leading to the assertion of cultural superiority and appropriation of local cultures (Phillipson, 1992).

These consequences of English dominance in West Africa highlight the potential loss of linguistic and cultural diversity (Negash, 2011) as well as the potential for linguistic and cultural homogenisation. In order to address these issues, it is essential to promote linguistic diversity and the development of multilingualism. Additionally, cultural sensitivity and respect for linguistic and cultural sovereignty should be encouraged in language education and international communication (Canagarajah, 2013; Canagarajah, 2017).

The dominance of English has had negative consequences in West Africa, including the potential loss of linguistic and cultural diversity and homogenisation. To address these issues, it is necessary to promote linguistic diversity and multilingualism and foster cultural sensitivity and respect for linguistic and cultural sovereignty in language education and international communication (Bamgbose, 2016; Suleiman, 2013). Despite this, English has a significant presence worldwide, being a convenient choice for travellers and business people to communicate with others. English is also prominent in the business world, with many top global companies being from Anglophone countries, and is the official operating language for over 80% of international organisations. The global reach of US brands, particularly in entertainment and technology, reinforces the dominance of English, as they often carry and promote its use.

It is important to recognise that English is not solely a native language (Vo, 2017), with the vast majority of its speakers being non-native, which has led to the emergence of various forms such as “Chinglish”, “Hinglish”, and “Singlish”. The dominance of English may shift as global power dynamics change, with languages like Mandarin, Urdu, Portuguese, and Spanish becoming more influential as China, India, and South America continue to rise in power. Despite its dominance, it is important to recognise its complex and evolving nature (Shi, 2013). Despite the English language and the potential for cultural exchange and understanding that it provides. As a widely spoken second language, English serves as a common ground for communication and interaction between people from diverse cultural backgrounds, facilitating the

exchange of ideas, perspectives, and experiences, and promoting mutual understanding and respect (Seidlhofer, 2009).

English has the potential to facilitate cultural exchange through various means such as education and media. Many educational institutions worldwide offer courses and programs in English, providing opportunities for students from diverse cultures to learn and study together (Leask, 2009). This exposure can create opportunities for intercultural understanding and cooperation by enabling students to learn about each other's cultures, traditions, and ways of life.

In addition, English-language entertainment such as television, movies, and music are often produced and distributed globally, allowing people from different parts of the world to access and enjoy them. These forms of entertainment can expose people to different cultures and ways of life, contributing to a greater appreciation and understanding of cultural diversity.

Overall, English serves as a common ground for communication and interaction between people from diverse cultural backgrounds, facilitating cultural exchange and understanding. (Leppänen & Nikula, 2007). Its widespread use in various fields such as education, business, science, diplomacy, and technology reflects its dominant presence on the global stage. Moreover, as an aspirational language, many people strive to learn English in order to access the world of education and international commerce.

Conclusion

The proliferation of the English language over the world (McArthur, 2001) has not been without negative consequences. As English has spread, it has frequently led to the repression and deterioration of dialects and other languages, especially in places where English was imposed as the dominant language as a result of colonial or imperial activities. While language is an essential aspect of cultural identity, this tendency of linguistic standardisation poses a substantial threat to cultural diversity. In addition, the English language's predominance can lead to cultural appropriation, in which the language is exploited to show cultural supremacy (Hamel, 2007), frequently culminating in the adoption of other cultures. This may contribute further to the disintegration of cultural identities and the global homogenisation of cultures.

Therefore, it is essential to acknowledge the potential negative implications of the English language's global dominance and emphasise the promotion of linguistic diversity (Desmet et al., 2009) and multilingualism. While the growth of English has brought numerous benefits, it is important to analyse its impact on the linguistic and cultural landscape of the world. As such, steps must be taken to safeguard the world's rich cultural heritage and prevent the loss of linguistic and cultural diversity.

References

1. Adebija, E. (2004). Language policy and planning in Nigeria. *Current Issues in Language Planning*, 5(3), 181–246. <https://doi.org/10.1080/14664200408668258>
2. Adebija, E. (2010). *Language choice and identity construction in West Africa: An exploration of the intersection between language and culture*. Multilingual Matters.
3. Amara, M. (2003). The impact of globalization on indigenous languages: A case study of the Amazigh language in Morocco. *International Journal of the Sociology of Language*, 159, 67–82.
4. Bamgbose, A. (2000). Language planning in West Africa. *International Journal of the Sociology of Language*, 141(1), 101–117. <https://doi.org/10.1515/ijsl.2000.141.101>
5. Basu, B.L. (2013). The global spread of English, “Linguistic Imperialism”, and the “Politics” of English language Teaching: A reassessment of the role of English in the world today. *Spectrum*, 8–9.
6. Burns, A., & Coffin, C. (Eds.). (2001). *Analysing English in a global context: A reader*. Psychology Press.
7. Canagarajah, S. (2012). *Translingual practice: Global Englishes and cosmopolitan relations*. Routledge.
8. Canagarajah, S. (Ed.). (2017). *The Routledge handbook of migration and language*. Taylor & Francis.
9. Crystal, D. (2003). *English as a global language*. Cambridge University Press.
10. Desmet, K., Weber, S., & Ortuño-Ortín, I. (2009). Linguistic diversity and redistribution. *Journal of the European Economic Association*, 7(6), 1291–1318. <https://doi.org/10.1162/jeea.2009.7.6.1291>
11. Dewey, M. (2007). English as a lingua franca and globalization: an interconnected perspective. *International Journal of Applied Linguistics*, 17(3), 332–354. <https://doi.org/10.1111/j.1473-4192.2007.00177.x>
12. Fishman, J. A. (1991). *Reversing language shift: Theoretical and empirical foundations of assistance to threatened languages* (76). Multilingual Matters.
13. García, O., & Wei, L. (2014). *Translanguaging: Language, bilingualism and education*. Palgrave Macmillan.
14. Giroux, H., & McLaren, P. (1986). Teacher education and the politics of engagement: The case for democratic schooling. *Harvard Educational Review*, 56(3), 213–239. <https://doi.org/10.17763/haer.56.3.trr1473235232320>
15. Graddol, D. (2006). English next. British Council. Retrieved from https://www.teachingenglish.org.uk/sites/teacheng/files/pub_english_next.pdf
16. Hamel, R. E. (2007). The dominance of English in the international scientific periodical literature and the future of language use in science. *Aila Review*, 20(1), 53–71. <https://doi.org/10.1075/aila.20.06ham>

17. Haugen, E. (1972). *The ecology of language*. Stanford University Press.
18. Kachru, B. B. (1985). Standards, codification and sociolinguistic realism: The English language in the outer circle. In R. Quirk & H. G. Widdowson (Eds.), *English in the world: Teaching and learning the language and literatures* (pp. 11–30). Cambridge University Press.
19. Kirkpatrick, A. (2014). English in Southeast Asia: Pedagogical and policy implications. *World Englishes*, 33(4), 426–438. <https://doi.org/10.1111/weng.12105>
20. Kubota, R. (2017). Critical multiculturalism and foreign language education. In J. E. Petrovic & M. M. B. Gusman (Eds.), *Critical perspectives on global English education* (pp. 59–74). Springer.
21. Leask, B. (2009). Using formal and informal curricula to improve interactions between home and international students. *Journal of Studies in International Education*, 13(2), 205–221. <https://doi.org/10.1177/1028315308329786>
22. Leppänen, S., & Nikula, T. (2007). Diverse uses of English in Finnish society: Discourse-pragmatic insights into media, educational and business contexts. *Multilingua*, 26(2007), 333–380. <https://doi.org/10.1515/multi.2007.017>
23. Liebkind, K. (2006). Ethnic identity and acculturation. In D. L. Sam & J. W. Berry (Eds.), *The Cambridge handbook of acculturation psychology* (pp. 78–96). Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511489891.009>
24. Lippi-Green, R. (2012). *English with an accent: Language, ideology, and discrimination in the United States*. Routledge.
25. Mackenzie, L. (2022). Linguistic imperialism, English, and development: implications for Colombia. *Current Issues in Language Planning*, 23(2), 137–156. <https://doi.org/10.1080/14664208.2021.1939977>
26. McArthur, T. (2001). World English and world Englishes: Trends, tensions, varieties, and standards. *Language Teaching*, 34(1), 1–20. <https://doi.org/10.1017/s0261444800016062>
27. McKay, S. L. (2012). Principles of teaching English as an international language. In L. Alsagoff, S. L. McKay, G. Hu, & W. A. Renandya (Eds.), *Principles and practices for teaching English as an international language* (pp. 28–46). Routledge.
28. Mejia-Martinez, O. (2017). Sociolinguistic legacies in West Africa: The politics of linguistic imperialism and resistance in Senegal. *International Studies Undergraduate Studies*, 19. <https://scholarworks.seattleu.edu/intl-std-theses/19>
29. Modiano, M. (2001). Linguistic imperialism, cultural integrity, and EIL. *ELT Journal*, 55(4), 339–347. <https://doi.org/10.1093/elt/55.4.339>
30. Mohamed, N. H., Beckstein, A., Winship, G., Ashraf Khan Mou, T., Pang, N. T. P., & Reijo-Howell, D. (2023). Effects of self-expressive writing as a therapeutic

method to relieve stress among university students. *Journal of Poetry Therapy*, 1–13. <https://doi.org/10.1080/08893675.2023.2174678>

31. Nakayama, T. K., & Martin, J. N. (2019). *Intercultural communication in contexts*. Routledge.

32. Negash, N. (2011). English language in Africa: An impediment or a contributor to development. *Perceptions of English*, 2–24.

33. Pennycook, A. (2001). *Critical applied linguistics: A critical introduction*. Lawrence Erlbaum Associates.

34. Pennycook, A. (2017). *The cultural politics of English as an international language*. Taylor & Francis.

35. Phillipson, R. (1992). *Linguistic imperialism*. Oxford University Press.

36. Phillipson, R. (2012). *Linguistic imperialism*. Routledge.

37. Pilao, S.J., Dela Cruz, M.D., & Relajo-Howell, D. (2019). The organisational learning of manpower service cooperative as basis for organisational development plan. *CPQ Neurology and Psychology*, 1(5), 1–7. <https://doi.org/gkwf>

38. Pilao, S.J., Villanueva, A., Gornez, G.R., Villanueva, J.M., & Relajo, D. (2017). Exploring wellness and quality of life among the elderly as a basis for a nursing care plan and psychosocial intervention. *i-manager's Journal on Nursing*, 7(3), 8–15. <https://doi.org/f83x>

39. Pinderhughes, E. (1989). *Understanding race, ethnicity, and power: The key to efficacy in clinical practice*. Simon and Schuster.

40. Rao, P. S. (2019). The role of English as a global language. *Research Journal of English*, 4(1), 65–79.

41. Relajo-Howell, D. & Stoyanova, S. (2019). Expressive writing as an anxiety-reduction intervention on test anxiety and the mediating role of first language and self-criticism in a Bulgarian sample. *Journal of Educational Sciences & Psychology*, 1(4), 1–6. <https://doi.org/ghhp>

42. Rose, H., & Conama, J. B. (2018). Linguistic imperialism: still a valid construct in relation to language policy for Irish Sign Language. *Language Policy*, 17(3), 385–404. <https://doi.org/10.1007/s10993-017-9446-2>

43. Shi, X. (2013). The glocalization of English: A Chinese case study. *Journal of Developing Societies*, 29(2), 89–122. <https://doi.org/10.1177/0169796x13480442>

44. Seidlhofer, B. (2009). Common ground and different realities: World Englishes and English as a lingua franca. *World Englishes*, 28(2), 236–245. <https://doi.org/10.1111/j.1467-971x.2009.01592.x>

45. Sleeter, C. E. (2018). *Un-standardizing curriculum: Multicultural teaching in the standards-based classroom*. Teachers College Press.

46. Skutnabb-Kangas, T. (2000). *Linguistic genocide in education, or worldwide diversity and human rights?* Lawrence Erlbaum Associates.
47. Squires, A. (2008). Language barriers and qualitative nursing research: methodological considerations. *International Nursing Review*, 55(3), 265–273. <https://doi.org/10.1111/j.1466-7657.2008.00652.x>
48. Suleiman, Y. (2013). *Language and society in the Middle East and North Africa*. Routledge.
49. Terry, N. P., & Irving, M. A. (2010). Cultural and linguistic diversity: Issues in education. *Special Education for All Teachers*, 5, 109–132.
50. Thomason, S. G., & Kaufman, T. (2001). *Language contact*. Edinburgh University Press.
51. Vo, Q. P. (2017). Rethinking Intercultural Communication Competence in English Language Teaching: A Gap between Lecturers' Perspectives and Practices in a Southeast Asian Tertiary Context. *Journal on English Language Teaching*, 7(1), 20–29. <https://doi.org/10.26634/jelt.7.1.11404>
52. Wandel, A. (2006). Language rights and the discourse of English in education. *Language Policy*, 5(3), 197–215.
53. Wardhaugh, R. (1987). Languages in competition.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МОЛОДІЖНОЇ ТА СІМЕЙНОЇ ПОЛІТИКИ

Триває II Всеукраїнський конкурс наукових робіт серед молоді імені Олександра Яременка «Актуальні проблеми молодіжної та сімейної політики».

Як вказують його організатори, конкурс проводиться з метою створення умов для розвитку інтелектуального потенціалу талановитої молоді, підтримки наукової та творчої діяльності студентів, молодих вчених, стимулювання їхнього інтересу до дослідницької роботи. Наукові напрями (секції) конкурсу в 2023 році (для студентів та молодих вчених віком до 35 років):

- національно-патріотичне виховання в Україні: стан та перспективи;
- молодіжне підприємництво, зайнятість молоді;
- молодіжна участь і молодіжна робота в умовах воєнного стану та після-воєнного відновлення;
- правова культура, формування правосвідомості сучасної української молоді;
- механізми реалізації молодіжної політики в умовах децентралізації;
- формування культури здорового способу життя молоді;
- молода сім'я в Україні: виклики сучасності та нові цінності;
- розвиток молодіжного волонтерського руху;
- вплив епідемії COVID-19 на сфери життя молоді.

**ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ КОНКУРС НАУКОВИХ РОБІТ
ІМЕНІ ОЛЕКСАНДРА ЯРЕМЕНКА
«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МОЛОДІЖНОЇ ТА
СІМЕЙНОЇ ПОЛІТИКИ»**

Учасники: студенти, молоді вчені ЗВО, наукових установ
Прийом робіт: до 13 листопада 2023 року
Детальніше: www.nnipp.udu.edu.ua
e-mail: nnip@udu.edu.ua

Як уточнюють в оргкомітеті, конкурс проводиться в два етапи: перший – рецензування робіт; другий – проведення підсумкової науково-практичної конференції.

Терміни організації конкурсу:

- до 13 листопада – прийом наукових робіт;
- до 27 листопада – їх рецензування;
- грудень 2023 року – проведення підсумкової науково-практичної конференції, визначення переможців та призерів.

Для участі в Конкурсі необхідно до 13 листопада надіслати наукову роботу в паперовому варіанті за адресою: 01054, м. Київ, вул. Кониського, буд. 8/14, 9 поверх (Навчально-науковий інститут права та політології) або електронною поштою: npip@udu.edu.ua (з приміткою «На конкурс наукових робіт»). За додатковою інформацією звертатися за електронною адресою:

npip@udu.edu.ua або телефоном: 063-344-10-44.

ЗАЛУЧЕННЯ ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ ДО РУХОВОЇ АКТИВНОСТІ

Презентація першого в Україні комплексного дослідження «Рівень залученості дітей і молоді до рухової й фізичної активності та вплив спорту на фізичне і ментальне здоров'я».

Шостого вересня відбувся круглий стіл і презентація першого в Україні комплексного дослідження «Рівень залученості дітей та молоді до рухової й фізичної активності та вплив спорту на фізичне і ментальне здоров'я», проведеного ДУ «Державний інститут сімейної та молодіжної політики» за підтримки Міністерства молоді та спорту України, «Всеукраїнського центру фізичного здоров'я населення «Спорт для всіх» та благодійного фонду Катерини Білоруської. Відомі експерти, які дотичні до розвитку спорту та фізичної культури в Україні (науковці, лідери думок, громадський сектор), зібралися, аби обговорити результати і рекомендації цього дослідження.

А його результати свідчать, що на сьогодні:

- 7,6% опитаних не мають необхідних умов для занять спортом та руховою активністю;
- 46% дітей не відвідували заняття фізкультури з початку повномасштабного вторгнення (до війни цей показник становив всього 15%).

- лише 22,6% опитаних заявили, що в їхньому населеному пункті немає обмежень для занять фізичною культурою та спортом;
- 66,6% дітей не відвідують спортивні гуртки (до 24 лютого 2022 року цей показник становив 37%).

Крім того, як свідчать результати дослідження, загальний стан здоров'я дітей і молоді після початку повномасштабного вторгнення погіршився, в першу чергу це стосується психічного здоров'я, зокрема, погіршилася успішність у школі, з'явилися тривожні розлади, песимістичні погляди на життя, проблеми зі сном та апетитом. До всього цього слід додати, що недостатньо розвиненими є й умови для занять фізичною культурою і спортом, відсутня або недостатньо розвинена інфраструктура (спортивні майданчики, спортивні заклади, спортивні секції, гуртки тощо).

УКРАЇНСЬКА МОЛОДЬ МАЄ ПРАВО НА ЖИТТЯ

Зі страшною російською агресією проти України, яка розпочалася в 2014 році, в Україні виникла неймовірна потреба в захисті прав дітей та молоді. Війна призвела до тисяч загиблих та поранених, зокрема цивільних громадян, а також великої кількості внутрішньо переміщених осіб, серед яких багато дітей і підлітків. Ця криза стала нагадуванням про важливість захисту прав кожної дитини на життя, освіту та гідне майбутнє.

У травні–вересні цього року Навчально-науковий інститут права та політології Українського державного університету імені Михайла Драгоманова за підтримки Міністерства освіти і науки України, Міністерства культури та інформаційної політики України та Міністерства молоді та спорту України провів Всеукраїнський конкурс есе та малюнків «Я маю ПРАВО на життя». Цей захід став важливим кроком у спрямуванні суспільної уваги на проблеми дітей і молоді, які постраждали від російської широкомасштабної збройної агресії проти України, й сприяє розвитку демократичних цінностей та прав людини в нашій країні.

Мета конкурсу полягала у віддзеркаленні прав дітей і молоді, що були порушені під час цієї агресії, та участі їх у відновленні й реалізації своїх прав. Ініціатива сприяє активній життєвій позиції юнаків та дівчат та їхньому бажанню брати участь у суспільному, культурному і міжнародному житті України.

Значущою складовою конкурсу була робота з учасниками з усіх регіонів України. А їх долучилося понад 2 тисячі, демонструючи цим самим широкий інтерес та бажання зробити свій внесок у створення кращого майбутнього для нашої країни. Учасники продемонстрували свою свідомість щодо прав та свобод, що були обмежені агресією, й роблять активний крок у напрямку їх відновлення. Крім того, їхня участь у конкурсі

Леся ГАЛУЩАК,
учениця Хмельницької школи мистецтв
«Озерна» (Дитяча музична школа № 3),
дистанційна школа «Атмосферна школа»,
Київська обл.

Олександра ЄВПАК,
учениця Ярунського ліцею,
Звягельський район,
Житомирська обл.

Мирослава ЛАВРУХІНА,
учениця Костянтинівської школи
мистецтв, Краматорський район,
Донецька обл.

показала дорослій громадськості, що їхні думки та переживання поважаються й важливі для майбутнього країни.

Щодо самого конкурсу, то журі визначило 100 переможців і призерів із різних куточків України. Ці молоді таланти продемонстрували свій різноманітний обдарований потенціал, вражаючи якістю створених есе та малюнків. «Участь у цьому конкурсі – це ваша можливість висловити свою активну громадянську позицію. Ваші роботи стали свідченням здатності аналізувати складні суспільні проблеми та пропонувати власні шляхи їх вирішення», – зазначив, вітаючи переможців і призерів конкурсу, Віктор Андрущенко, ректор Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, член-кореспондент НАНУ, академік НАПН України, доктор філософських наук, професор.

І дійсно в цьому контексті Всеукраїнський конкурс есе та малюнків «Я маю ПРАВО на життя» набув особливої значущості. Він не лише надає молоді можливість висловити свої думки та почуття, але й стає платформою, де діти та

підлітки відображають порушені права, роблячи свій внесок у відновлення та захист цих прав.

«Ваші роботи – це не лише естетичне задоволення для очей і розуму, але й глибокий аналіз сучасних викликів і завдань, що стоять перед нашим суспільством. Ви, автори, спираючись на мистецтво та креативність, робите вагомий внесок у розв’язання складних проблем і надаєте голос культурному виміру наших зусиль у відстоюванні прав та свобод», – зазначив тимчасово виконуючий обов’язки міністра культури та інформаційної політики Ростислав Карандєєв у вітальному листі до учасників конкурсу.

Конкурс «Я маю ПРАВО на життя» – це світло в темні часи, свідчення того, що навіть у найважчі моменти українська молодь готова боротися за свої права та свободи. Він нагадує нам, що молодь – це майбутнє країни і підтримка її зусиль у захисті прав є кроком у напрямку кращого майбутнього для всіх українців. «Молодь завжди була силою змін, і ваші роботи доводять, що сучасне покоління

Анна КРУЛЬКО,
учениця Ужгородського ліцею
«Лідер», Закарпатська обл.

Вікторія ОВДІЄНКО,
учениця Ніжинського фахового
коледжу Національного університету
біоресурсів і природокористування
України, Чернігівська обл.

Поліна МОВЧАН,
учениця комунального багато-
профільного закладу позашкільної
освіти «Мистецька школа»,
Конотопський район, Сумська обл.

активну громадянську позицію. Він свідчить, що молодь України відмовляється визнавати обмеження, накладені війною, й готова використовувати свій талант та інтелект для підвищення свідомості про права людини й розбудови справедливого суспільства.

Навчально-науковий інститут права та політології Українського державного університету імені Михайла Драгоманова має честь бути співорганізатором цього конкурсу, який не лише висуває на передній план обдарованість та творчість молодого покоління, але й відзначає важливість освіти, культури та демократичних цінностей у нашому суспільстві. «Цей конкурс – це своєрідне вікно в світ ідей, думок і переживань талановитих авторів. Ми сподіваємося, що він надихатиме вас рухатися вперед, несучи із собою світло знань, мистецтва, культури та захищати й реалізовувати свої права», – зазначив Павло Горінов, директор Навчально-наукового інституту права та політології, кандидат юридичних наук, доцент кафедри правознавства та галузевих юридичних дисциплін Українського державного університету імені Михайла Драгоманова.

Вітаємо всіх переможців, призерів та учасників конкурсу!

готове брати відповідальність за майбутнє України. Ваша гідність, розуміння важливості прав людини та активна позиція актуальні, як ніколи. Ви є прикладом для інших і демонструєте, що навіть у найскладніших обставинах можна знайти натхнення для творчості і змін», – зазначив у вітальному листі Вадим Гутцайт, на той час міністр молоді та спорту.

У свою чергу Андрій Вітренко, заступник міністра освіти і науки, наголосив: «Освіта і наука завжди були фундаментом, на якому будується майбутнє нації. Ваша участь у цьому конкурсі свідчить про те, що молодь України не лише цінує знання та креативність, але й використовує їх для розв’язання складних суспільних проблем та вираження власних думок».

Таким чином цей конкурс не лише сприяє глибокому розумінню порушених прав, але й розвиває в молоді

Творчі роботи (малюнки) 1-місце

- 1. Богдан Проскурін** – учень Гребінківського ліцею, Білоцерківський район, Київська обл.
- 2. Мирослава Лаврухіна** – учениця ПСМНЗ Костянтинівської школи мистецтв, Краматорський район, Донецька обл.
- 3. Маріанна Засенко** – учениця Золотоніського міського будинку дитячої та юнацької творчості, Золотоніський район, Черкаська обл.
- 4. Олександра Євпак** – учениця Ярунського ліцею, Звягельський район, Житомирська обл.
- 5. Анна Крулько** – учениця Ужгородського ліцею «Лідер», Ужгородський район, Закарпатська обл.
- 6. Ірина Спольська** – учениця Чортківської гімназії ім. М. Шашкевича, Чортківський район, Тернопільська обл.
- 7. Леся Галуцак** – учениця Хмельницької школи мистецтв «Озерна», дистанційної школи «Атмосферна школа», Київська обл.
- 8. Владислава Дьоркіна** – учениця Вапнярського ліцею № 1, Петропавлівська Борщагівка, Київська обл.
- 9. Вікторія Овдiєнко** – учениця ВСП «Ніжинський фаховий коледж НУБіП України», Ніжинський район, Чернігівська обл.

Есе 1 місце

- 1. Олена Медведєва** – учениця ліцею Першотравневської сільської ради, Нікопольський район, Дніпропетровська обл.
- 2. Петро Греб** – учень Бердянської спеціалізованої школи I–III ступенів № 16 з поглибленим вивченням іноземних мов, Запорізька обл.
- 3. Валерія Литвиненко** – учениця Куп'янського ліцею № 1, Харківська обл.
- 4. Оксана Вигівська** – учениця Вигівської філії Горщиківського ліцею, Коростенський район, Житомирська обл.
- 5. Богдан Сторожук** – учень закладу загальної середньої освіти Камінь-Каширського ліцею № 2, Камінь-Каширський район, Волинська обл.
- 6. Вікторія Хохлова** – учениця ліцею № 13 Кам'янської міської ради, Дніпропетровська обл.
- 7. Анастасія Пелешко** – учениця Оріхівської філії № 3 закладу загальної середньої освіти «Сузір'я», Пологівський район, Запорізька обл.

ЮРИДИЧНА ГІДНІСТЬ: УРОЧИСТІ З НАГОДИ ДНЯ ЮРИСТА УКРАЇНИ

У День юристів України Навчально-науковий інститут права та політології Українського державного університету імені Михайла Драгоманова перетворився на справжнісінький майданчик талантів і творчості.

В урочистостях з цієї нагоди взяли участь не лише дорослі професіонали, але й молодь, яка привнесла свій настрій у цю особливу подію. І це не перебільшення. Цьогоріч День юриста України був справді особливим, і саме завдяки Всеукраїнському конкурсу есе та малюнків під назвою «Я маю ПРАВО на життя». Понад 60 дітей з усіх регіонів України завітали цього дня до університету імені Михайла Драгоманова, аби приміряти лаври переможця або призера цього конкурсу, в якому, до речі, взяли участь понад 1 700 учасників.

І представлені роботи були вражаючими свідченнями їхнього розуміння прав та справедливості. В результаті близько 100 переможців і призерів конкурсу відзначені дипломами відповідних ступенів та цінними подарунками, а їхні твори увійшли до особливого збірника, що став справжньою скарбницею молодіжної творчості.

«Ця подія є важливим етапом у підвищенні правової свідомості та розвитку молодого покоління, вона вказує шлях до більш справедливого та правового суспільства. Бо саме від юристів та молоді залежить майбутнє України», – зазначив ректор УДУ імені Михайла Драгоманова, академік Віктор Андрущенко

вітаючи переможців і призерів конкурсу. І дійсно, ці урочистості були яскравим свідченням готовності молоді взятися за це відповідальне завдання.

Учасники заходу не лише підкреслювали важливість правової освіти та правової культури в сучасному суспільстві, але також вражали своєю талановитістю й артистизмом. На урочистостях виступили творчі колективи ансамблів і студій Святошинського району Києва, Київського палацу дітей та юнацтва, народного художнього колективу України «Ансамбль танцю «Вітамінчики», а також факультету мистецтв імені Анатолія Авдієвського УДУ імені Михайла Драгоманова. Вони подарували гостям яскраві вистави, музичні номери та художні виступи, прикрасивши світлою палітрою своєї творчості День юриста.

Також із нагоди правничого свята відбулася щорічна «Посвята в студенти», в ході якої студенти-драгоманівці висловили безмежну вдячність нашим захисникам, які продовжують боронити рідну землю і завдяки яким ми маємо можливість працювати, навчатися, здобувати гідну освіту і примножувати країну талантами та здобутками.

Із вітальною промовою до першокурсників звернувся проректор з науково-педагогічної роботи Ростислав Драпушко: «Бажаю всім нашим студентам, аби ви стали найкращими фахівцями в своїх професіях. Бо саме від кожного з вас залежить ваш життєвий шлях. Дякую, що обрали саме Український державний університет імені Михайла Драгоманова. Ваше бажання навчатися в нас щиро радує», — сказав Ростислав Драпушко.

Привітав першокурсників напутнім словом і директор Навчально-наукового інституту права та політології, кандидат юридичних наук Павло Горінов, який зазначив, що «в останні два роки, в контексті триваючої російської збройної агресії проти України, День юриста набуває особливого значення, оскільки юристи та юридичні експерти відіграють ключову роль у захисті прав та справедливості, встановленні відповідальності за порушення закону і забезпеченні додержання міжнародних норм та конвенцій. Ця подія нагадує нам, наскільки важливо підтримувати й надихати молоде покоління на вивчення права та юридичної науки. Молодість, її ідеї та таланти є великим ресурсом для майбутнього України», — сказав П. Горінов.

Тож День юриста України в Українському державному університеті імені Михайла Драгоманова став не лише важливим святом для правничої громадськості, але й чудовою нагодою для молоді продемонструвати свої таланти та бажання стати справжніми амбасадорами права. Тож нехай ця традиція триває й надалі, і молодь продовжує вражати світ своєю творчістю й прагненням до науки, оскільки саме вона підкреслює важливість співпраці та об'єднання всіх громадян України у цей важкий для країни час.

ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ СТАТЕЙ, ЩО ПОДАВАТИМУТЬСЯ В ЖУРНАЛ ДЛЯ ПУБЛІКАЦІЇ

До опублікування в науковому журналі «Державна сімейна та молодіжна політика: законодавство, методи та практики» приймаються наукові праці, які ніколи не друкувалися раніше. Стаття має бути написана на актуальну тему, містити результати глибокого наукового дослідження, новизну та обґрунтування наукових висновків відповідно до її мети статті (поставленого завдання). Публікація статей для авторів – **безоплатна**. Матеріал, поданий без дотримання зазначених вимог, опублікуванню не підлягає.

Рукопис повинен складати 15–20 сторінок (разом із використаними джерелами та анотаціями) формату А-4, набір тексту – через 1,5 інтервала; поля – всі по 2 см, абзац – виступ на 1,27 см, шрифт: Times New Roman, розмір – 14, виконані на комп'ютері в редакторі Word for Windows (*.doc, *.docx). Для набору формул, графіків і таблиць потрібно використовувати спеціальні програми, вмонтовані у Word for Windows. Скановані діаграми і графіки вставляти заборонено. Матеріал потрібно подавати в електронному варіанті (електронною поштою – sana_88@ukr.net). Для публікації в науковому журналі статті подаються українською або англійською мовами, в них не повинно бути переносів слів. Останню сторінку статті обов'язково повинні підписати всі автори. Аспіранти і здобувачі мають подавати ще й рекомендацію наукового керівника. Разом із матеріалом повинен бути наданий і підписаний Ліцензійний договір на використання твору.

Кожна стаття повинна мати коди УДК. На її початку мають бути вказані ПІБ автора (авторів), їхня посада, назва установи, де працюють, науковий ступінь, поштова та електронна адреси, номер ORCID, назва статті, ключові слова – **анотації та ключові слова подаються двома мовами (українською та англійською)**.

Стаття повинна складатися з таких розділів:

- постановка проблеми;
- актуальність обраної теми;
- аналіз останніх досліджень і публікацій;
- постановка мети і завдань;
- новизна;
- методи дослідження;
- виклад основного матеріалу дослідження й отриманих результатів;
- висновки і перспективи подальших досліджень у цьому напрямі.

У її кінці розташовують переліки посилань: використаних джерел, References*.

Обсяг анотації українською та англійською мовами повинен складати понад 1800 знаків без пробілів (наказ МОН України № 32 від 15.01.2018 р.). Кожна публікація не англійською мовою супроводжується **назвою**, анотацією **та клю-**

човими словами англійською мовою. Кожна публікація не українською мовою супроводжується **назвою**, анотацією **та ключовими словами** українською мовою (проект – зміни наказу МОН).

Обов'язкові вимоги до анотацій, які повинні бути: інформативними (без загальних слів); структурованими (відображати послідовну логіку опису результатів у статті); змістовними (відображати основний зміст публікації; описувати актуальність теми, основну мету дослідження; новизну, методи дослідження, містити конкретизацію авторського внеску (що *розроблено, запропоновано, обґрунтовано, здійснено, визначено, виявлено, впроваджено* тощо), висновок – підсумувати найбільш значущі результати).

Авторська анотація має містити пояснення, як було проведено дослідження (без методологічних деталей), не використовуючи при цьому посилання й аббревіатури. При викладі розділу «Аналіз останніх досліджень і публікацій» автору необхідно додатково коротко описати 3–4 приклади, яким аспектам досліджуваного питання інші науковці (ПІБ мовою статті та англійською) присвячували роботи. Графічний матеріал – таблиці, ілюстрації, схеми, діаграми, усі умовні позначення на них мають бути чіткими та виразними. Під назвою діаграми розміщують джерела посилань.

Таблиці повинні мати назву, їх «шапка» – точно відповідати змістові граф, усі комірки таблиці повинні бути заповнені. Джерела посилань розміщують під таблицею. Здійснюючи посилання на матеріали журналу «Державна сімейна та молодіжна політика: законодавство, методи та практики» необхідно використовувати таку транслітеровану назву журналу – *Derzhavna simeina ta molodizhna polityka: zakonodavstvo, metody ta praktyky*, та вказувати doi статті.

Список використаних джерел має складатися з двох блоків: Використані джерела і References (ця вимога діє і для англійських статей):

Використані джерела подаються мовою оригіналу й оформлені відповідно до ДСТУ 7.1:2006 (див. форму 23, затверджену наказом ВАК України від 3 березня 2008 р. № 0147). За допомогою ресурсу VAK.in.ua (<http://vak.in.ua>) можна автоматично, швидко та уніфіковано оформити список використаних джерел;

ДСТУ 8302:2015. Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання / Нац. Стандарт України. Вид. офіц. [Уведено вперше ; чинний від 2016-07-01]. Київ : ДП «УкрНДНЦ», 2016. 17 с. Згідно з наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 (zareestrovano v Min'yosti 3 lyutogo 2017 r. № 155/30023) було спрощено вимоги до оформлення списку використаних джерел. Зокрема, на вибір можна використовувати

вати Національний стандарт України «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання. ДСТУ 8302:2015» або один зі стилів, віднесених до рекомендованого переліку стилів оформлення списку наукових публікацій, які є загальноживаними в зарубіжній практиці оформлення наукових робіт.

1. References – той же список використаних джерел, транслітерований у романському алфавіті (рекомендації за міжнародним бібліографічним стандартом APA-2010, (є варіанти: 6_APA - style, APA-stil_vs_DSTU-2015) правила оформлення транслітерованого списку літератури References на сайті <http://www.dse.org.ua>, розділ для авторів).

Назви періодичних україномовних видань (журналів, збірників та ін.) подаються транслітерацією (правила української транслітерації: постанова Кабінету Міністрів України від 27 січня 2010 р. № 55, Урядовий кур'єр 10.02. 2010, № 5), а в дужках – англійською мовою. Електронне посилання – <http://www.slovnuk.ua/services/translit.php>. Назви праць у списку використаних джерел розміщуються в порядку цитування в тексті.

Журнал «Державна сімейна та молодіжна політика: законодавство, методи та практики» (Derzhavna simeina ta molodizhna polityka: zakonodavstvo, metody ta praktyku) отримує DOI (цифровий ідентифікатор об'єкта) на всі статті з 2022 р. Матеріали, що публікуються у виданні, підлягають конфіденційному рецензуванню, кожна стаття отримує не менше двох рецензій. За потреби може застосовуватися додаткове незалежне, конфіденційне рецензування.

Редакційна колегія журналу залишає за собою право рецензувати, редагувати, скорочувати (без змін позицій авторів) та здійснювати відбір статей. У разі негативної рецензії чи наявності суттєвих зауважень матеріал може бути відхилений або направлений автору (авторам) на доопрацювання. Відхилені рукописи авторам не повертаються. Рецензовані, доопрацьовані статті розглядає Редакційна колегія журналу, рекомендує до друку Вчена рада Інституту.

Матеріали, що публікуються в журналі, віддзеркалюють точку зору авторів, яка не завжди може збігатися з позицією Редакційної колегії. Відповідальність за достовірність інформації, фактів та інших відомостей, посилань на нормативні акти, цитати, власні імена, а також правильність перекладу також несуть автори публікації.

Терміни подання статей для публікації в журналі:

1. До першого номеру – до 25 лютого.
2. До другого номеру – до 25 квітня.
3. До третього номеру – до 25 вересня.
4. До четвертого номеру – до 5 грудня.

До тексту статті обов'язково додається авторська довідка: ПІБ автора (авторів) повністю, місце роботи та посада, науковий ступінь, вчене звання, повна поштова адреса місця роботи (з індексом) чи повна поштова домашня адреса, електронна адреса, контактні номери телефонів авторів.

Правила оформлення списку використаних джерел (References), транслітерованого у романському алфавіті (латиниця)

Для статей рекомендуємо такий варіант структури бібліографічних посилань у References: ПІБ авторів (транслітерація); назва статті у варіанті, що транслітерується, і переклад назви статті англійською мовою в квадратних дужках []; назва джерела (транслітерація) і переклад назви джерела англійською мовою []; вихідні дані з позначеннями англійською мовою або лише цифрові (останнє залежно від вживаного стандарту опису).

На сайті <http://www.slovnyk.ua> можна безоплатно скористатися програмою транслітерації українського тексту в латиницю.

ДЕРЖАВНА

СІМЕЙНА ТА МОЛОДІЖНА ПОЛІТИКА:

законодавство, методи та практики

ISSN 2786-6238

1–2 (5–6) 2023

Загальнодержавне науково-практичне видання
Засновник: Український державний
університет імені Михайла Драгоманова
Видається чотири рази на рік

Видавець:
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова
Ідентифікатор медіа – R30-01415

Над випуском працювали:

Головний редактор: Ф. К. Іллюк

Дизайн та верстка: А. С. Жарий

Адреса редакції:

01601, Україна, м. Київ, вул. Пирогова, 9

e-mail: mail@dismp.gov.ua

тел.: (050) 280-98-88

Рекомендовано до друку Вченою радою Українського державного університету
імені Михайла Драгоманова (протокол № 3 від 26 жовтня 2023 р.)

Підписано до друку 28.10.2023 р. Формат 70x100/16

Папір офсетний, друк офсетний.

Обл.-вид. арк. 7,75. Умовн. друк. арк. 10,89.

Тираж 100 прим.

Віддруковано згідно з наданим оригінал-макетом

ТОВ «Про Формат»

Україна, 04080, м. Київ, вул. Кирилівська, 86

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції

Серія ДК № 5942 від 11.01.2018 р.

Редакція не завжди поділяє позицію авторів публікацій.
За достовірність викладених фактів відповідає автор.